

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i odstępstwa od niej

Zapraszamy do naszej księgarni internetowej
www.wydawnictwo.tnoik.torun.pl/sklep/

prawolubni

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, abyś przestrzegał praw, jakie im przysługują. Jej zawartość możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym. Ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A kopiując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY CUDZĄ WŁASNOŚĆ I PRAWO!

R e n a t a B a d o w i e c

**Zasada samodzielności jurysdykcyjnej
sądu karnego i odstępstwa od niej**

wydawca

© Copyright by

Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa • Stowarzyszenie Wyższej użyteczności

„DOM ORGANIZATORA”

87-100 Toruń, ul. Czerwona Droga 8

tel. (+ 48 56) 622 38 07, 622 28 98

<http://www.tnoik.torun.pl>; e-mail wydawnictwo@tnoik.torun.pl

**Unikatowy identyfikator wydawnictwa
TNOiK – „Dom Organizatora” w Toruniu
55800**

Wydawnictwo
„Dom Organizatora”
jest członkiem
Polskiej Izby Książki

Recenzent

Dr hab. Dariusz Świecki, prof. UŁ

ISBN 978-83-7285-994-5

Printed in Poland

Toruń

Wydanie I

Druk ukończono w 2021 r.

przygotowanie do druku

Projekt okładki

Piotr Kabaciński

Grafika na okładce © aerogondo – Adobe Stock

Studio KROPKA dtp · Piotr Kabaciński
tel. kom. 602 303 814, e-mail: biuro@swk.com.pl

Wszystkie prawa zastrzeżone. Żadna część tej książki nie może być powielana ani rozpowszechniana za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych, bez uprzedniego wyrażenia zgody przez wydawcę i autora.

■ Spis treści

■ Wykaz skrótów	7
■ Wstęp	9
Rozdział 1. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego	13
1.1. Uwagi wstępne	13
1.2. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego – rys historyczny	15
1.3. Funkcje zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego	23
1.4. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego a zasady naczelne procesu karnego.....	26
1.5. Pojęcie samodzielności jurysdykcyjnej.....	29
1.6. Zakres samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego	37
1.7. Źródła wyjątków od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego.....	42
Rozdział 2. Związanie sądu karnego rozstrzygnięciem innego sądu karnego	47
2.1. Uwagi wstępne	47
2.2. Związanie sądu orzekającego karę łączną.....	48
2.3. Związanie sądu orzekającego w przedmiocie wznowienia postępowania na podstawie przepisu art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k.	51
2.4. Związanie sądu w wypadku ustalania warunków recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 lub art. 64 § 2 k.k.	54
2.5. Związanie sądu rozpoznającego sprawę o odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie.....	59
2.6. Związanie sądu oceną prawną sądu odwoławczego przy przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania.....	63

Rozdział 3. Wpływ rozstrzygnięć administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego.....	67
3.1. Uwagi wstępne.....	67
3.2. Wpływ decyzji administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego.....	68
3.3. Wpływ wyroków administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego.....	75
3.4. Wpływ decyzji podatkowych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego.....	78
Rozdział 4. Związanie sądu karnego orzeczeniem sądu cywilnego kształtującym prawo lub stosunek prawny.....	85
4.1. Uwagi wstępne.....	85
4.2. Orzeczenia sądu cywilnego kształtujące prawo lub stosunek prawny a orzeczenia deklaratoryjne.....	86
4.3. Wpływ orzeczenia sądu cywilnego kształtującego prawo lub stosunek prawny na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego.....	94
4.4. Zawieszenie postępowania karnego w oczekiwaniu na wydanie orzeczenia sądu cywilnego kształtującego prawo lub stosunek prawny.....	106
Rozdział 5. Inne sytuacje ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego.....	113
5.1. Uwagi wstępne.....	113
5.2. Związanie sądu karnego orzeczeniami organów międzynarodowych.....	114
5.3. Związanie sądu karnego odpowiedziami na pytanie prawne przedstawione Trybunałowi Konstytucyjnemu.....	117
5.4. Związanie sądu karnego ustaleniami sądu państwa obcego co do popełnienia przestępstwa.....	121
■ Podsumowanie.....	125
■ Bibliografia.....	133

Wykaz skrótów

- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r., poz. 1740 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r., poz. 1444 z późn. zm.)
- k.k.s. – ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2021 r., poz. 408 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 735 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r., poz. 1575 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r., poz. 534 z późn. zm.)
- k.p.k. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1950 r., Nr 40, poz. 364 z późn. zm.)
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r., Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)
- k.p.w. – ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2021 r., poz. 457 z późn. zm.)

Tematem niniejszej monografii jest omówienie kluczowych zagadnień związanych z zasadą samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego oraz wyjątkami od niej. W literaturze, jeszcze pod rządami poprzednio obowiązującego kodeksu postępowania karnego z 1969 r., pojawiały się prace dotyczące zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i jej granic oraz związania sądu karnego orzeczeniami sądu cywilnego mimo braku regulacji, która bezpośrednio odnosiłaby się do zasady samodzielności jurysdykcyjnej¹. W kodeksie postępowania karnego z 1969 r. ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej ujęte zostało bowiem w jednym przepisie wraz z zasadą swobodnej oceny dowodów. Obecnie jednak, mimo pojawienia się przepisu art. 8 w kodeksie postępowania karnego, który wszedł w życie w 1 września 1998 r., niewiele jest publikacji poświęconych zagadnieniom samej zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego oraz ograniczenia owej samodzielności (w 2014 r. ukazało się opracowanie o znaczeniu rozstrzygnięć administracyjnych w procesie karnym², natomiast w 2020 r. pojawiła się monografia dotycząca prejudykatu cywilnego i cywilnej kwestii prejudykalnej w postępowaniu karnym³). Większość opracowań ukazała się jeszcze pod rządami poprzednio obowiązującego kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Podejmowane były rozważania dotyczące samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, jej ograniczeń, prejudykalności w polskim postępowaniu

---

¹ Zob. np. T. Gardocka, *Prejudykalność w polskim procesie karnym*, Warszawa 1987, P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988, Z. Świdarska-Łagiewska, *Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym*, Wrocław 1983.

² O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych w procesie karnym*, Warszawa 2014.

³ A. Zbiciak, *Prejudykat cywilny i cywilna kwestia prejudykalna w postępowaniu karnym*, Warszawa 2020.

karnym czy też zakresu związania sądu w dokonywaniu ustaleń faktycznych w postępowaniu karnym.

W monografii doniosłe znaczenie będzie miało scharakteryzowanie samej zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Rozważania te będą stanowiły punkt wyjścia do podjęcia analizy pozostałych zagadnień związanych już z odstępstwami od tej zasady. Istotne będzie ukazanie funkcji zasady samodzielności jurysdykcyjnej w kontekście prowadzonego przez sąd postępowania karnego, a także umiejscowienia owej zasady w katalogu zasad procesu karnego (w tym zasad naczelnych). Omówione zostanie ponadto pojęcie samodzielności jurysdykcyjnej oraz wskazany zostanie zakres tej samodzielności. W dalszej części opracowania przedstawione zostaną oraz przeanalizowane wyjątki od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, które wynikają wprost z przepisu art. 8 k.p.k., ale także te, które mają swoje źródło w innych przepisach.

Jeden z rozdziałów tego opracowania dotyczyć będzie wyjątku od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, który wynika wprost z treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k., tj. związania sądu karnego prawomocnym rozstrzygnięciem sądu kształtującym prawo lub stosunek prawny. W tym kontekście przeanalizowane zostaną kwestie związane z relacjami między postępowaniem karnym oraz postępowaniem cywilnym w świetle zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego oraz wyjątków od niej. Dokonany zostanie podział orzeczeń sądu cywilnego na konstytutywne i deklaratoryjne, aby wykazać, które z nich można traktować jako rozstrzygnięcia kształtujące prawo lub stosunek prawny. Po omówieniu cech tych orzeczeń wskazane zostaną konsekwencje związania sądu karnego takimi orzeczeniami.

Część pracy zostanie poświęcona zagadnieniu związania sądu karnego decyzjami administracyjnymi, orzeczeniami sądów administracyjnych czy decyzjami wydawanymi przez organy podatkowe, a także innym przypadkom odstępstw od samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, które swoje źródło mają w innych regulacjach aniżeli przepis art. 8 § 2 k.p.k. Ponadto analizie poddane zostaną zagadnienia związane z odstępstwami do zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w kontekście związania go rozstrzygnięciem innego sądu karnego.

W związku z tym omówione zostaną sytuacje związania sądu orzekającego karę łączną, związania sądu orzekającego w przedmiocie wznowienia postępowania na podstawie przepisu art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k., związania sądu w wypadku ustalania warunków recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 lub art. 64 § 2 k.k., związania sądu rozpoznającego sprawę o odszkodowanie lub zadośćuczynienie czy związania sądu oceną prawną sądu odwoławczego przy przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania. Kolejnym aspektem wymagającym omówienia będą inne sytuacje ograniczenia zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, takie jak związanie sądu karnego orzeczeniami organów międzynarodowych, odpowiedzią na pytanie prawne przedstawione Trybunałowi Konstytucyjnemu albo ustaleniami sądu państwa obcego co do popełnienia przestępstwa.

Wszystkie wskazane powyżej zagadnienia będą miały na celu doprowadzić do odpowiedzi na pytania, jak należy definiować samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego i jakie aspekty działalności sądu karnego owa samodzielność obejmuje, jakie źródła wyjątków od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego przewiduje ustawodawca oraz jakie skutki mogą wywołać poszczególne odstępstwa od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu w postępowaniu karnym.

Rozdział 1. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

1.1. Uwagi wstępne

W przepisie art. 8 § 1 k.p.k. słusznie wyodrębniono zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, która jest konsekwencją zasady swobodnej oceny dowodów i uzupełnia ją⁴. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu w obecnym brzmieniu wyrażona została w treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k., który stanowi, iż sąd karny samodzielnie rozstrzyga zagadnienia faktyczne i prawne, a także nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu. Po raz pierwszy zasada ta sformułowana została w kodeksie postępowania karnego z 1928 r., jednak w ówczesnym brzmieniu samodzielność jurysdykcyjna odnosiła się wyłącznie do „zagadnień prawnych”⁵, bowiem przepis ten przewidywał, że „sąd karny rozstrzyga samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne wynikające w toku postępowania i nie jest związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu”. Przepis art. 7 k.p.k. z 1928 r. stanowił efekt przemyśleń Komisji Kodyfikacyjnej, zgodnie z zamierzeniami której przepis miał wyrażać przede wszystkim myśl, iż sąd karny nie jest związany przedsądem cywilnym. W późniejszym czasie okazało się, że regulacja ta ma charakter uniwersalny, bowiem na tej podstawie można było samodzielnie rozstrzygać również zagadnienia z dziedzin prawa innych niż prawo cywilne⁶. Na gruncie tego przepisu pojawiały się jednak licz-

---

⁴ C. Kulesza, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, K. Dudka (red.), Warszawa 2020, s. 42.

⁵ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego wobec kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i Trybunałów Europejskich*, Lublin 2012, s. 24.

⁶ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12, s. 87.

ne wątpliwości, które dotyczyły m.in. tego, czy samodzielność odnosi się tylko do zagadnień prawnych, czy również do ustaleń faktycznych, czy sąd karny w rzeczywistości sam rozstrzyga owe zagadnienia prawne oraz czy niezależność odnosi się do wszystkich sądów i urzędów⁷. Samodzielność w odniesieniu do kwestii faktycznych przyjmowana była jednak w drodze wykładni funkcjonalnej⁸.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie została natomiast wprost sformułowana w regulacjach kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Został tam wskazany jedynie zakres wyjątków od tej zasady. Przepis art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. stanowił, że „prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo albo stosunek prawny są jednak wiążące”. Zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu wprowadzano *a contrario* z tego właśnie przepisu. Interpretowano tę regulację bowiem w ten sposób, że sąd karny rozstrzyga samodzielnie w przedmiocie procesu, z wyłączeniem sytuacji, gdy związany jest rozstrzygnięciem innego sądu⁹. Nie istniała jednak zgodność co do charakteru owej samodzielności. Andrzej Marek¹⁰ oraz W. Daszkiewicz¹¹ wskazywali, że sąd karny nie jest związany orzeczeniami innego sądu lub urzędu. Z kolei A. Murzynowski¹² twierdził, iż zasadą była swoboda sądu w samodzielnym dokonywaniu wszelkich ustaleń, które stanowiły podstawę jego rozstrzygnięć¹³. Obecnie obowiązująca ustawa powróciła do rozwiązań przyjętych w kodeksie postępowania karnego z 1928 r., które wcześniej zostały odrzucone w kodeksie postępowania karnego z 1969 r.¹⁴

---

⁷ W. Wójtowicz, *Samodzielność ustaleń sądu karnego*, „Nowe Prawo” 1969, nr 2, s. 278.

⁸ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 87.

⁹ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 25.

¹⁰ A. Marek, *Pojęcie zasady procesu karnego*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 3–4, s. 543.

¹¹ W. Daszkiewicz, *Proces karny. Część ogólna, t. I*, Warszawa 1976, s. 254.

¹² M. Biłyj, A. Murzynowski, *Wznowienie postępowania karnego w PRL w świetle prawa i praktyki*, Warszawa 1980, s. 92.

¹³ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 96.

¹⁴ *Ibidem*, s. 102.

1.2. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego – rys historyczny

W trakcie przygotowywania pierwszej kodyfikacji procedury karnej (przed 1928 r.) do zagadnienia prejudycjalności orzeczeń sądu cywilnego w postępowaniu karnym podchodzono z myślą pozostawienia sądowi karnemu jak największej swobody w rozstrzyganiu zagadnień z innych dziedzin prawa oraz maksymalnej swobody w ocenie dowodów. Komisja Kodyfikacyjna zaproponowała regulację, która miała przybrać następującą treść: „sąd karny przy ustalaniu winy sam rozpoznaje pytania z dziedziny prawa cywilnego lub administracyjnego i nie jest związany wydanym już w tym przedmiocie orzeczeniem innego sądu lub urzędu”. Z tego postulatu wynikało więc, że sąd karny nie będzie musiał odsyłać kwestii do rozstrzygnięcia w postępowaniu cywilnym, nie będzie także zobowiązany czekać na jej rozstrzygnięcie w przypadku zawisłości w sądzie cywilnym oraz sąd karny nie będzie związany prawomocnym wyrokiem sądu cywilnego, który rozstrzygnął wcześniej pojawiającą się w procesie karnym kwestię¹⁵.

Zaproponowana przez Komisję Kodyfikacyjną treść wskazanej wyżej normy ostatecznie przyjęła inne brzmienie. Przepis art. 7 k.p.k. z 1928 r.¹⁶ stanowił, iż „sąd karny rozstrzyga samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne, wynikające w toku postępowania, i nie jest związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu”. Zakres wprowadzonej przepisem art. 7 k.p.k. z 1928 r. zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego został poszerzony w stosunku do przepisu art. 9 projektu, usunięte zostały bowiem ograniczenia samodzielności wyłącznie do ustalania

¹⁵ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 86.

¹⁶ Należy podkreślić, że początkowo regulacja ta umiejscowiona w treści przepisu art. 7 k.p.k. z 1928 r., w wyniku zmian w przepisach kodeksu postępowania karnego z 1928 r. znalazła się w przepisie art. 6 k.p.k. z 1928 r. (zob. Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu kodeksu postępowania karnego, Dz.U. z 1950 r., Nr 40, poz. 364 z późn. zm.).

winy¹⁷. Przepis ten dotyczył więc samodzielności sądu karnego nie tylko w kwestiach rozstrzygniętych wcześniej w postępowaniu cywilnym, ale również w innym postępowaniu karnym. Wskazywano także, że treść tego przepisu stanowi podstawę dla sądu karnego do samodzielnego ustalania zagadnień faktycznych, bowiem samodzielne rozstrzygnięcie zagadnień prawnych nie miałooby sensu przy braku jednoczesnej samodzielności w zakresie ustalania faktów¹⁸. Samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego w odniesieniu do rozstrzygania kwestii prawnych można wyprowadzić wprost z wyżej przytoczonego przepisu, natomiast samodzielność jurysdykcyjna dotycząca ustaleń faktycznych przyjmowana była, jak zostało już wcześniej wskazane, w drodze wykładni funkcjonalnej¹⁹.

Pomimo obowiązywania przepisu art. 7 k.p.k. z 1928 r., który stanowił o braku związania orzeczeniem innego sądu lub urzędu, w doktrynie pojawiały się także głosy, iż sąd karny w niektórych przypadkach będzie związany orzeczeniem sądu cywilnego. Stanisław Śliwiński pisał, iż przepis art. 7 k.p.k. z 1928 r. wkracza w zakres prawa dowodowego i z tego właśnie też powodu sędzia w postępowaniu karnym nie powinien przejść do porządku dziennego nad stanem prawnym, który został utworzony prawomocnym orzeczeniem w postępowaniu cywilnym. Takie bowiem orzeczenie ma moc prawotwórczą. W przypadku jednak ustaleń faktycznych, które zostały zawarte w uzasadnieniu wyroku sądu cywilnego, sędzia sądu karnego nie będzie nimi związany. Przykładowo, jeśli sędzia w postępowaniu cywilnym ustalił w uzasadnieniu wyroku, że uważa świadka za całkowicie wiarygodnego, to nic nie stało na przeszkodzie, aby sąd w postępowaniu karnym skazał tego świadka za to, że przed sędzią w postępowaniu cywilnym świadomie złożył fałszywe zeznania²⁰.

Wyrażona w kodeksie postępowania karnego z 1928 r. treść przepisu art. 7 doznawała pewnych ograniczeń. Wskazać tutaj można na

---

¹⁷ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 10.

¹⁸ S. Śliwiński, *Wpływ wyroku cywilnego na wyrok karny*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 2, s. 44.

¹⁹ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 97.

²⁰ S. Śliwiński, *Wpływ wyroku cywilnego...*, s. 44.

postanowienia o nieważności, które były wydawane w trybie przepisu art. 13 k.p.k. z 1928 r. Były one wiążące dla wszystkich organów procesowych w danej sprawie. Wątpliwości pojawiały się natomiast w stosunku do orzeczeń wydanych przez sąd wyższej instancji w tej samej sprawie i w stosunku do tej samej osoby. Przede wszystkim dotyczyły one zakresu związania sądu I instancji orzeczeniem sądu odwoławczego w sytuacji, gdy doszło do przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Ostatecznie zostało rozstrzygnięte, iż te przypadki ograniczają samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego²¹. Ponadto Sąd Najwyższy pod rządami kodeksu postępowania karnego z 1928 r. uznał, że sąd karny nie jest co prawda związany orzeczeniem innego sądu, jednak powaga rzeczy osądzonej nie pozwala sądowi czynić ustaleń, które byłyby sprzeczne z treścią prawomocnego wyroku uniewinniającego lub umarzającego postępowanie zapadłego w innej sprawie przeciwko temu oskarżonemu²².

Na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego z 1928 r. sąd karny nie był związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu i rozstrzygał wszelkie kwestie prawne samodzielnie. Swoboda w rozstrzyganiu sądu karnego dotyczyła nie tylko kwestii prawnych, ale również faktycznych, bowiem gdyby pozwolono samodzielnie wyciągać wnioski prawne tylko z ustalonych już stanów faktycznych, to nie można byłoby wówczas mówić o jakiegokolwiek samodzielności sądów²³. Pomimo więc tego, że z treści przepisu art. 7 k.p.k. z 1928 r. wynikało, że samodzielność jurysdykcyjna odnosiła się wyłącznie do „zagadnień prawnych”, przyjmowano jednak, że sąd karny ma swobodę w doborze materiału procesowego mającego stworzyć podstawę dla orzeczenia, w ocenianiu mocy dowodowej zebranego materiału procesowego oraz w wykładni ustaw²⁴. Wskazywano również na związki zasady samodzielności jurys-

²¹ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 89.

²² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 1959 r., sygn. akt III K 1011/58, Lex nr 168980.

²³ A. Kaftal, *O mocy wiążącej wyroków sądów karnych w stosunku do innych spraw karnych*, „Palestra” 1962, nr 6, s. 46.

²⁴ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego procesowego*, T. 3, cz. 2, P. Wiłński (red.), Warszawa 2014, s. 1285.

dykcyjnej sądu karnego z dyrektywą swobodnej oceny dowodów oraz zasadą prawdy materialnej²⁵.

W 1963 r. opublikowano projekt nowego kodeksu postępowania karnego. Zamierzano w nim zmienić dotychczas obowiązujący przepis art. 7 k.p.k., a zmiany te miały iść w kierunku nadania pewnym orzeczeniom sądu cywilnego mocy wiążącej w postępowaniu karnym. Zgodnie z projektem sąd miał rozstrzygać samodzielnie wszelkie zagadnienia faktyczne i prawne wynikające w toku postępowania i miał nie być również związany rozstrzygnięciami innego sądu lub urzędu. Wprowadzono jednak dwa wyjątki ograniczające tę zasadę. Wiążące miały być te rozstrzygnięcia, na mocy których powstaje nowy stan prawny, oraz orzeczenia sądu wyższej instancji w zakresie przewidzianym przez ustawę. W uchwalonej wersji nowego kodeksu postępowania karnego z 1969 r. przyjęte zostały oba te wyjątki²⁶.

Sąd karny na podstawie przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. nie był związany rozstrzygnięciami danej kwestii przez sąd w postępowaniu cywilnym czy też w postępowaniu administracyjnym, nie musiał również czekać na odpowiednie decyzje tych organów. Sąd był jednak związany wyrokami konstytucyjnymi, czyli rozstrzygnięciami kształtującymi prawo lub stosunek prawny. Do takich zaliczyć trzeba m.in. wyrok orzekający rozwód lub ustalający ojcostwo²⁷. Przepis ówczesnego art. 4 § 2 k.p.k. dotyczył jedynie przypadków, gdy istniał już wyrok konstytucyjny, którym związany był sąd karny. Nie było natomiast uregulowanej sytuacji, w której w momencie wydania wyroku w postępowaniu karnym nie było jeszcze prawomocnego wyroku sądu cywilnego, chociaż postępowanie cywilne w tej sprawie już się toczyło²⁸. Zagadnienia prejudycjalne nie dawały więc podstaw do zawieszenia postępowania karnego do czasu ukończenia postępowania cywilnego. W tym właśnie wyrażała się samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego oraz jego nie-

---

²⁵ S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1959, s. 73.

²⁶ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 59.

²⁷ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 98.

²⁸ Z. Świda-Łągiewska, *Zakres związania sądu w dokonywaniu ustaleń faktycznych w procesie karnym*, „Nowe Prawo” 1983, nr 2, s. 43.

zależność od orzeczeń innych sądów. Sąd w postępowaniu karnym wyjaśniał więc i oceniał samodzielnie wszelkie zagadnienia potrzebne do rozstrzygnięcia sprawy²⁹.

Mimo że w kodeksie postępowania karnego z 1969 r. nie została powtórzona treść przepisu art. 7 k.p.k. z 1928 r., to brak wyraźnego określenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego powodował uznanie, że prejudycjalność, będąca charakterystyczną cechą polskiego procesu karnego, wynikała sumarycznie ze wszystkich przepisów kodeksu postępowania karnego z 1969 r., które przewidywały odstępstwa od wyżej wskazanej zasady. Nie było również żadnych podstaw, aby stwierdzić, że inaczej niż na gruncie kodeksu postępowania karnego z 1928 r. należało określić zakres obowiązywania zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Nie sposób było także mówić o samodzielności sądu w rozstrzyganiu, jednocześnie odmawiając mu atrybutu samodzielności w odniesieniu do kształtowania faktycznej i prawnej podstawy rozstrzygnięcia, skoro rozstrzyganie jest wnioskowaniem z dwóch przesłanek – faktycznej i prawnej³⁰.

Wynikająca z treści przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego wyznaczała autonomię orzekania w przedmiocie procesu. Oznaczało to, że sąd rozpoznający sprawę karną nie był związany rozstrzygnięciami danej kwestii przez sąd cywilny lub władzę administracyjną, nie musiał też oczekiwać na odpowiednią decyzję tych organów. Sąd karny związany był natomiast prawomocnymi rozstrzygnięciami sądu kształtującymi prawo albo stosunek prawny. Sąd nie mógł kwestionować „prawa” lub „stosunku prawnego” ukształtowanych przez konstytucyjne orzeczenie innego sądu. Podczas postępowania karnego sąd mógł jednak odmiennie ustalić fakty, na których opierało się orzeczenie o charakterze konstytucyjnym, ponieważ zakaz wynikający z treści przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. wyłączał co najwyżej możliwość dowodzenia faktów, które miałyby wykazać, że orzeczenie kształtujące prawo lub stosunek prawny nie było wiążące³¹.

²⁹ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 100.

³⁰ *Ibidem*, s. 95.

³¹ *Ibidem*, s. 98–99.

Zdaniem P. Hofmańskiego w kodeksie postępowania karnego z 1969 r. poza treścią przepisu art. 4 § 2 istniały również inne wyjątki od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Uznawał w związku z tym, że zasada ta wynikała łącznie ze wszystkich przepisów, które przewidywały wyjątki od niej, a nie tylko z przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. *a contrario*³². Uregulowanie wyjątków od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego bezpośrednio po wyrażonej w treści przepisu art. 4 § 1 k.p.k. z 1969 r. zasadzie swobodnej oceny dowodów przyczyniło się do wiązania samodzielności jurysdykcyjnej w głównej mierze z samodzielnością sądu w dokonywaniu ustaleń faktycznych i oceną dowodów³³. Jak wskazywał P. Hofmański, na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego z 1969 r. w polskim systemie prawnym obowiązywała szczególna sytuacja, bowiem wszelkie przypadki wiązania sądu karnego rozstrzygnięciami, ustaleniami czy dyrektywami innych podmiotów funkcjonowały na zasadzie odstępstwa od reguły, a jednocześnie ta nie wynikała z żadnej normy obowiązującego prawa. Autor ten postulował w związku z tym powrót do koncepcji, która obowiązywała na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego z 1928 r. Wskazywał również, że przepis regulujący samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego powinien dotyczyć nie tylko zagadnień prawnych, ale również zagadnień faktycznych oraz kwestii wykładni. Zaproponował także treść przepisu, który miałby regulować zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego: „sąd samodzielnie kształtuje faktyczną i prawną podstawę rozstrzygnięcia oraz samodzielnie rozstrzyga wszelkie zagadnienia prawne wyłaniające się w toku postępowania”³⁴.

Sąd karny na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego z 1969 r. związany był ustaleniami spoza toczącego się procesu jedynie w zakresie objętym przepisem art. 4 § 2 k.p.k. jako jedyną normą ogólną, która ograniczała samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego. Powołując się zaś na zasadę swobodnej oceny dowodów, wskazywano, że

---

³² P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 85.

³³ Z. Świda-Łagiewska, *Zasada swobodnej...*, s. 237–238.

³⁴ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 84.

co do pozostałych przypadków związanie sądu nie następuje i musi on dokonywać swobodnej oceny przedstawionego dowodu, z czego można było wnioskować, że sąd może przyjąć za udowodnione istnienie stanu odmiennego niż ten, który ustalony został w myśl przepisów prawa³⁵.

Przepis art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. regulował sytuację, w której istniał już prawomocny wyrok konstytucyjny wiążący sąd karny. Brak natomiast było w ustawie uregulowania sytuacji, w której w chwili wydania wyroku w postępowaniu karnym nie było jeszcze wydanego prawomocnego wyroku cywilnego o charakterze konstytucyjnym, chociaż postępowanie cywilne w tej sprawie było już w toku. Skoro więc sąd karny nie był uprawniony do zawieszenia postępowania w oczekiwaniu na wydanie rozstrzygnięcia przez sąd cywilny i wydał wyrok skazujący, to tym wyrokiem na podstawie przepisu art. 11 k.p.c. związany był sąd cywilny³⁶. Podobnie oczywiście sytuacja wygląda na gruncie obecnie obowiązującego kodeksu postępowania karnego, w którym ustawodawca nie uregulował sytuacji „oczekiwania” sądu karnego na wyrok sądu cywilnego.

Przepis art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. ustalał wyjątek w zakresie rozstrzygnięć wiążących i jednocześnie wskazywał, że sąd karny obowiązany był samodzielnie dokonywać ustaleń faktycznych. Sąd mógł opierać się jednak na materiale dowolnym z innej sprawy albo na orzeczeniach sądowych czy też rozstrzygnięciach administracyjnych. Były one środkami dowodowymi, a orzeczenie oraz jego uzasadnienie traktowane były jako dowód z dokumentu. Materiał dowodowy zebrany i oceniony przez sąd orzekający w innej sprawie podlegał jednak takiej samej ocenie jak każdy inny materiał dowodowy i takie rozstrzygnięcia nie były wiążące dla sądu w sprawie będącej przedmiotem rozpoznania³⁷.

W obowiązującym stanie prawnym zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego została wyrażona wprost, w przeciwieństwie do regulacji kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Ustawodawca dostrzegł więc znaczenie tej zasady i zdecydował się na jej bezpośrednie

³⁵ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 23.

³⁶ Z. Świda-Łagiewska, *Zasada swobodnej...*, s. 239.

³⁷ *Ibidem*, s. 248.

ujęcie obok innych naczelných zasad procesu. Należy również pamiętać, że zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie pozostaje bez znaczenia dla innych naczelných zasad procesu³⁸. Obowiązujący przepis art. 8 k.p.k. stanowi powrót do rozwiązań, które obecne były w kodeksie postępowania karnego z 1928 r., a zostały odrzucone w poprzedniej ustawie (w kodeksie postępowania karnego z 1969 r. nie powtórzono bowiem treści przepisu art. 7 k.p.k. z 1928 r.). Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że zakres przedmiotowy samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego jest inny, bowiem obejmuje on nie tylko zagadnienia prawne, ale również faktyczne. Dotyczy to nie tylko rozstrzygnięć związanych z głównym przedmiotem procesu, lecz także wszystkich zagadnień incydentalnych. Natomiast przepis art. 8 § 2 k.p.k. w swojej treści nie odbiega od postanowień zawartych w treści przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r.³⁹ W obowiązującym stanie prawnym istnieje jednak odrębność zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego względem zasady swobodnej oceny dowodów, obie te zasady ujęte są bowiem w odrębnych przepisach. O ile na gruncie przepisów kodeksu postępowania karnego z 1969 r. nie była zdefiniowana taka dyrektywa, a wyjątki od niej wskazane zostały w przepisie, który określał zasadę swobodnej oceny dowodów, można było rozważać, czy ustawodawca nie stawia znaku równości pomiędzy przypadkami związania sądu karnego rozstrzygnięciami konstytucyjnymi jako wyjątku od zasady swobodnej oceny dowodów, wiążąc w ten sposób samodzielność jurysdykcyjną ze sferą dowodzenia, o tyle obecnie taka propozycja nie znajduje uzasadnienia⁴⁰. Zasada swobodnej oceny dowodów oraz zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego to dwie odrębne dyrektywy, ale należy wskazać, że występują między nimi powiązania. Wyjątki wskazane przez ustawodawcę w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. ograniczają swobodę dowodzenia sądu karnego w kwestiach objętych prawomocnym orzeczeniem konstytucyjnym sądu, chociaż ten zachowuje pełną swobodę w ocenie, czy istotnie ma do czynienia z kwestią prejudycjalną

---

³⁸ A. Zbiciak, *Prejudykat cywilny...*, s. 18.

³⁹ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie...*, s. 102.

⁴⁰ A. Zbiciak, *Prejudykat cywilny...*, s. 19.

albo też orzeczeniem prejudycjalnym⁴¹. Jednym z aspektów samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego jest także swoboda w dokonywaniu oceny dowodów. Należy jednak pamiętać, że ustawowe kryteria ograniczające swobodę oceny dowodów uregulowane w przepisie art. 7 k.p.k. nie powinny być traktowane jako ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej, bowiem w istocie prowadzą one do dokonania prawidłowych ustaleń⁴².

1.3. Funkcje zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

Zasady prawa odgrywają istotną rolę w procesie karnym, nie tylko oddziałują na kształt poszczególnych instytucji procesowych, ale wpływają także na zakres gwarancji uczestników postępowania oraz na proces ustalania finalnych rozstrzygnięć. Przede wszystkim jednak determinują model procesu, czyli zespół podstawowych cech danego układu, które pozwalają na odróżnienie go od innych⁴³.

Aby wskazać funkcje zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, należy na początku przedstawić podstawowe funkcje wszystkich zasad obowiązujących w procesie karnym. Naczelne zasady procesu karnego mają doniosłe znaczenie. Wynika to z wagi wartości, które podlegają ochronie i spełnieniu w toku postępowania. Są one podstawą aksjologiczną prawa karnego procesowego, wartości te (wyrażone w zasadach procesu karnego) wpływają, a nawet determinują kształt prawa karnego procesowego i postępowania karnego⁴⁴.

Wśród funkcji zasad procesowych można wyróżnić cztery podstawowe:

1. porządkującą – funkcja ta wykazuje istotne powiązanie z wyznaczaniem kierunków tworzenia prawa; oznacza, że zasady te sta-

---

⁴¹ Ibidem, s. 20.

⁴² Ibidem.

⁴³ M. Andrzejewski, *Samodzielność jurysdykcyjna w procedurach sądowych*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” 2016, nr 4, s. 34.

⁴⁴ J. Skorupka, [w:] *Proces karny*, J. Skorupka (red.), Warszawa 2020, s. 123.

nowią pewnego rodzaju wskazówki dla prawodawcy, jakie wartości powinny być poddane ochronie w sytuacji zmiany istniejących albo kształtowania nowych norm procesowych; funkcja porządkująca pomaga także w rozstrzygnięciu wątpliwości dotyczących sposobu uregulowania pewnych określonych instytucji poprzez wprowadzenie wyjątków od tych zasad⁴⁵;

2. identyfikacyjną – związana jest ona z określeniem modelu procesu karnego; wskutek wyboru najwyższych wartości oraz przyjęcia sposobu rozwiązania danej kwestii następuje wybór określonego modelu procesu karnego, na podstawie obowiązujących przepisów prawa, w związku z tym możliwa będzie identyfikacja owego modelu; ponadto zasady procesowe służą odróżnieniu konfiguracji procesowych⁴⁶;
3. interpretacyjną – oznacza to, że zasady procesu karnego wskazują kierunki interpretacji przepisów prawnych; zasady te są więc traktowane jako reguły interpretacyjne; w związku z tym zasady procesowe co najmniej: wpływają na zakres zastosowania innej normy, rozstrzygają kolizje w zakresie wyboru normy, wyznaczają sposób wykorzystywania zakresu swobody pozostawionej organowi stosującemu prawo (przejawia się to w podejmowaniu decyzji, które stanowią realizację wartości wyrażonych w zasadach prawa) lub stanowią dyrektywy kierunkowe, wyznaczając tym samym możliwości czynienia użytku z praw przysługujących poszczególnym podmiotom⁴⁷;
4. procesową – są to zadania określone w ramach treści konkretnej zasady; polega ona na wskazaniu bezpośrednich zadań procesowych oraz sposobu ich realizacji⁴⁸.

Pierwsze trzy z wyżej wymienionych funkcji określane są jako funkcje ogólne zasad. W związku z tym każda zasada w procesie kar-

---

⁴⁵ P. Wiliński, [w:] *System prawa karnego procesowego*, T. 3, cz. 1, P. Wiliński (red.), Warszawa 2014, s. 180–181.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ S. Wronkowska, [w:] *Zarys teorii państwa i prawa*, A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, Warszawa 1994, s. 226.

⁴⁸ P. Wiliński, [w:] *System prawa karnego...*, s. 182.

nym zdolna jest pełnić funkcje ogólne. Oczywiście nie oznacza to, że zawsze w toku postępowania wszystkie te funkcje będą realizowane. Natomiast ostatnia z wyżej wskazanych funkcji – procesowa – wyznacza bezpośrednie zadanie konkretnej zasady procesowej⁴⁹.

W związku z powyższym wskazać należy, że zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego niewątpliwie spełnia wszystkie wymienione funkcje. Ponadto, oprócz opisanych funkcji, zasady procesu karnego (w tym także zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego) tworzą podstawy prawidłowego wymiaru sprawiedliwości, a także obrazują wszystko to, co winno być realizowane w toku postępowania, wytyczają również prawa, na podstawie których ukształtowany zostaje cały system prawa karnego procesowego i postępowania karnego⁵⁰. Te zadania, które spełniają zasady procesu karnego, można powiązać z drugą ze wskazanych wyżej funkcji – identyfikacyjną, bowiem tworząc podstawy wymiaru sprawiedliwości i wytyczając pewne prawa, wpływają na tworzenie określonego modelu procesu karnego.

Poprzez realizację zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego urzeczywistniane są poszczególne funkcje zasad procesu karnego. Należy jednak wskazać, że pełna realizacja tej zasady może doprowadzić również do niekorzystnych konsekwencji. Jedną z najpoważniejszych będzie rozbieżność orzecznictwa. Dlatego też, mimo konieczności realizacji określonych funkcji, istotnym było wprowadzenie ograniczeń samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Bez takiego zabiegu nie byłoby bowiem możliwe m.in. wykonywanie wiążących Polskę orzeczeń międzynarodowych organów sądowych, często także bez możliwości związania sądu niższej instancji zapatrywaniami sądu odwoławczego dochodziłoby do przewlekłości postępowania, a brak wpływu prawomocnych orzeczeń prowadziłby do chaosu prawnego i naruszenia poczucia pewności prawa⁵¹.

---

⁴⁹ Ibidem, s. 182–183.

⁵⁰ J. Skorupka, [w:] *Proces...*, s. 124–125.

⁵¹ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1281.

1.4. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego a zasady naczelné procesu karnego

Pośród wielu zasad procesu karnego można wskazać te, które będą miały centralne, podstawowe znaczenie dla całego systemu procesu karnego. Te zasady spełniają nadrzędną rolę w stosunku do pozostałych. To właśnie zasady naczelné procesu karnego będą wyznaczały nie tylko główne cechy procesu karnego, ale także cały jego charakter⁵². W doktrynie procesu karnego można wyróżnić dwa podejścia do katalogu zasad, które zostaną uznane za naczelné. Pierwsze ze stanowisk związane jest z szerokim ujęciem zasad naczelných procesu karnego. Ta koncepcja zakłada istnienie szerokiej grupy albo nawet systemu zasad naczelných⁵³. Do zwolenników szerokiego ujęcia należą m.in. S. Śliwiński⁵⁴, M. Cieślak⁵⁵, S. Waltoś⁵⁶ czy J. Tylman⁵⁷. Drugi pogląd, czyli wąskie ujęcie zasad naczelných procesu karnego, polega na wyróżnieniu jednej albo niewielu zasad naczelných⁵⁸. Przykładowo S. Kalinowski wskazywał, iż istnieje pojęcie „zasada podstawowa”, a do zasad tych zaliczał zasadę praworządności ludowej oraz zasadę prawdy obiektywnej⁵⁹. Natomiast A. Murzynowski wyróżnił tylko jedną zasadę naczelną procesu karnego – zasadę prawdy materialnej. To właśnie ta zasada zajmuje szczególne miejsce w procesie karnym oraz określa jeden z główných celów w procesie karnym⁶⁰. Pojmowanie pojęcia zasad naczelných procesu karnego w sposób szeroki jest obecnie dominującym w doktrynie poglądem i należy go w pełni podzielić. W związku z tym stwier-

---

⁵² A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 92.

⁵³ P. Wiliński, [w:] *System prawa karnego...*, s. 141.

⁵⁴ S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym...*, s. 58.

⁵⁵ M. Cieślak, *Polska procedura karna: podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971, s. 200–201.

⁵⁶ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1985, s. 289.

⁵⁷ T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011, s. 86.

⁵⁸ P. Wiliński, [w:] *System prawa karnego...*, s. 147.

⁵⁹ S. Kalinowski, *Postępowanie karne: zarys części ogólnej*, Warszawa 1963, s. 64–65.

⁶⁰ A. Murzynowski, *Istota i zasady...*, s. 109–110.

dzeniem oraz faktem, że zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego spełnia wszystkie wymienione we wcześniejszych rozważaniach funkcje zasad procesowych, jednoznacznie trzeba wskazać, że zasada ta należy do jednej z naczelných zasad procesu karnego.

Obecnie jako naczelne zasady procesu można zdefiniować społecznie ważne i ogólne dyrektywy uregulowania tych kwestii z zakresu procesu, które są najbardziej istotne i wykazują takie cechy jak: węzłowe znaczenie dla procesu karnego, określające jego najważniejsze cechy i odgrywające nadrzędną rolę w procesie w stosunku do innych norm prawa karnego procesowego; ukształtowanie określonej treści społecznej i ideologicznej; odniesienie bezpośrednio do procesu karnego oraz dyrektywalny charakter⁶¹. Węzłowe znaczenie w procesie oznacza, iż brak takiej zasady utrudniałby znacznie określenie modelu procesu. Posiadanie określonej treści społecznej i ideologicznej sprowadza się do tego, że treścią tej naczelnej zasady procesu są wartości, o które toczyły się walki polityczne. W związku z tym dany system zasad procesu związany jest ściśle z układem stosunków społecznych i politycznych. Odniesienie danej zasady bezpośrednio do procesu oznacza, iż musi być to zasada, która wprost będzie wpływała na model procesu. Zasadami procesowymi nie mogą więc być takie zasady, które odnoszą się do wszystkich dziedzin prawa, np. zasada humanitaryzmu, praworządności czy sprawiedliwego wyroku, mimo że w istotny sposób wywierają także wpływ na model procesu. Ostatnia z wyżej wskazanych cech, czyli charakter dyrektywalny, wskazuje, że zasada jest nie tylko pewnego rodzaju prawidłowością, ale również jest to reguła w sensie dyrektywy pewnego zachowania się lub też rozwiązania organizacyjnego⁶². Ujęcie zasady procesowej jako dyrektywy ma bardzo często postać normy zobowiązującej, wskazuje więc, jak należy postępować⁶³. Pojęcie zasady naczelnej procesu określane jest również jako zasada podstawowa procesu, zasada fundamentalna, sterująca czy też kardynalna⁶⁴.

⁶¹ J. Skorupka, [w:] *Proces...*, s. 123.

⁶² S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020, s. 220–221.

⁶³ M. Cieślak, *Wprowadzenie do nauki polskiego procesu karnego. Część II. Wykład naczelných zasad procesu karnego*, Kraków 1967, s. 14.

⁶⁴ S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym...*, s. 58.

Zasady naczelnego procesu karnego mają ogromne znaczenie, bowiem wyznaczają one kierunek tworzenia prawa oraz kierunek jego stosowania. Ponadto zasady procesu karnego mają wyjątkową pozycję (jak w żadnej innej gałęzi prawa). Zasady naczelnego procesu karnego odnoszą się wyłącznie do procesu karnego, rozstrzygają o kwestiach doniosłych dla prawa karnego procesowego oraz można je zastosować do każdej typowej sytuacji w procesie karnym. W ten sposób zasady te, a także leżące u ich podstaw wartości wpływają na kształt, przebieg i konstrukcję postępowania karnego⁶⁵.

W odniesieniu do zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego należy podkreślić, że jest ona autonomicznie funkcjonującą zasadą procesu karnego, która silnie związana jest z konstytucyjną zasadą niezawisłości sędziowskiej⁶⁶. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego znajduje swoje umocowanie w Konstytucji RP. W tym miejscu należy wskazać na przepis art. 173, zgodnie z którym sądy i trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz. Ponadto, na podstawie przepisu art. 175 ust. 1 Konstytucji RP wymiar sprawiedliwości sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe⁶⁷. Nawiązując również do treści przepisu art. 45 Konstytucji RP oraz wyrażonego w nim prawa do niezależnego i niezawisłego sądu, należy zwrócić uwagę na fakt, że samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego jest jednym z elementów stanowiących konstytucyjne prawo do sądu⁶⁸. Ponadto za wyodrębnieniem tej zasady jako samodzielnej zasady procesu karnego przemawia fakt szczególnego związku z takimi zasadami procesu karnego jak: zasada prawdy materialnej, prawa do obrony, bezpośredniości czy też swobodnej oceny dowodów. Szeroki zakres związania sądu karnego innymi rozstrzygnięciami sądów i warunkującymi je ustaleniami faktycznymi prowadzi do ograniczenia swobodnej oceny dowodów. Niedopuszczalne staje się więc dowodzenie faktów, które zostały objęte wiążącymi prejudykatami. W ten sposób dochodzi

---

⁶⁵ K. Dudka, H. Paluszkiwicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2021, s. 147–148.

⁶⁶ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 92–93.

⁶⁷ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 26.

⁶⁸ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1279.

jednocześnie do istotnego ograniczenia zasady bezpośredniości, bowiem sąd karny jest związany ustaleniami poczynionymi w innych postępowaniach, które często prowadzone są bez udziału oskarżonego w toczącym się już procesie karnym. Tym samym powstaje pewnego rodzaju bariera w możliwości realizowania prawa do obrony⁶⁹.

Zgodnie z systematyzacją zasad naczelnych procesu karnego można wyodrębnić następujący katalog: zasady dotyczące wszczęcia procesu, zasady prowadzenia procesu karnego, zasady postępowania dowodowego oraz zasady gwarancyjne oskarżonego⁷⁰. Niewątpliwie zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, obok m.in. zasady obiektywizmu, działania z urzędu, szybkości, jawności i tajności czy ustności i pisemności, należy do kategorii zasad dotyczących prowadzenia procesu karnego⁷¹.

Na koniec tych rozważań należy wskazać, iż samodzielność jurysdykcyjna stanowi niewątpliwie jedną z charakterystycznych cech procesu karnego. Natomiast wszelkie sytuacje, w których sąd karny będzie związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu, stanowią wyjątki w procesie karnym. Nie można ich jednak ujmować jako zasady procesowej, taki zabieg byłby bezprzedmiotowy. Oznacza to więc, że sąd karny generalnie będzie samodzielnie rozstrzygał wszelkie kwestie, a w procesie karnym nie znajdzie zastosowania żadna zasada wyrażająca przeciwstawną treść, pewne sytuacje stanowią jedynie wyjątki od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego⁷².

1.5. Pojęcie samodzielności jurysdykcyjnej

Podczas próby określenia pojęcia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego należy wyróżnić dwa istotne elementy – punkt odniesienia samodzielności jurysdykcyjnej, czyli ustalenie, do czego ta samo-

---

⁶⁹ Ibidem, s. 1280.

⁷⁰ J. Skorupka, [w:] *Proces...*, s. 132.

⁷¹ Ibidem.

⁷² P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 92.

dzielność powinna się odnosić oraz zdefiniowanie sformułowania „sąd jest samodzielny jurysdykcyjnie”⁷³.

Samodzielność jurysdykcyjną można rozumieć szeroko i utożsamiać ją ze swobodą sądu w rozstrzyganiu kwestii należących do jego kognicji. Sąd jurysdykcyjnie samodzielny to więc taki sąd, który rozstrzyga, będąc nieskrępowanym jakimikolwiek decyzjami innych podmiotów, ale również nieskrępowany rozmaitymi dyrektywami wyrażonymi wprost w normach prawnych. Konsekwencją przyjęcia takiego założenia byłoby uznanie, że samodzielność jurysdykcyjna jest ograniczona we wszystkich tych sytuacjach, gdy prawo nakazuje sędziemu uwzględnić nie tylko istniejące już rozstrzygnięcia czy ustalenia innych podmiotów, ale również dyrektywy wynikające z zasad takich jak: *nullum crimen sine lege*, *nulla poena sine lege*, zasada bezpośredniości czy zasada *in dubio pro reo*. Samodzielność jurysdykcyjna byłaby także ograniczona dyrektywami co do kwalifikacji prawnej czynu, granicami ustawowego zagrożenia przewidzianego w przepisach części szczególnej kodeksu karnego, dyrektywami wymiaru kary czy też zakazami dowodzenia albo zakazami dowodowymi⁷⁴. Węższe ujęcie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego należy utożsamiać z niezależnością sądu karnego w rozstrzyganiu kwestii należących do jego kognicji. Chodzi o niezależność w sensie procesowym, nie zaś organizacyjnym. Sąd samodzielny jurysdykcyjnie w takim sensie to sąd, który rozstrzyga sam, a ograniczeń tak rozumianej samodzielności można szukać jedynie w tych normach prawa, które obciążają sąd obowiązkiem uwzględnienia decyzji innego podmiotu lub innym podmiotom powierzają wyłączną kompetencję do rozstrzygania prawnych kwestii, mimo że należą one do kognicji sądu karnego⁷⁵.

Pojęcie samodzielności jurysdykcyjnej sądu dotyczy działalności jurysdykcyjnej danego sądu. Termin „jurysdykcja” zawiera w sobie takie określenia jak: „władza sądownicza”, „wymiar sprawiedliwości”, ale także „właściwość sądowa”, „uprawnienie rozstrzygania” oraz „orzecznictwo”⁷⁶.

---

⁷³ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 14.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 21.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 22.

⁷⁶ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1276.

Obecnie od pojęcia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego należy odróżnić swobodę sądu, która rozumiana jest znacznie szerzej. O ile samodzielność odnosi się do niezależności od wszelkich decyzji jakichkolwiek podmiotów innych niż sąd orzekający, to swoboda sądu rozumiana jest jako dowolność w zakresie podejmowania decyzji przez sąd⁷⁷. Dlatego też samodzielność jurysdykcyjna sądu nie jest tożsama z wyżej wskazaną „swobodą”, nie oznacza bowiem braku związania literą prawa lub dyrektywami, które wynikają z zasad procesowych. Pojęcie to ogranicza się wyłącznie do niezależności w kwestii rozstrzygania zagadnień objętych kognicją sądu karnego⁷⁸. W związku z tym samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego ma węższy zasięg aniżeli swobodna ocena dowodów. Między zasadą samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i zasadą swobodnej oceny dowodów występują jednak pewne powiązania. Możliwa będzie bowiem sytuacja, w której w ramach obu tych zasad różne sądy odmiennie ocenią te same źródła lub też środki dowodowe. Taki stan nie będzie jednak naruszał reguł racjonalnego rozumowania⁷⁹. Inaczej wyglądała sytuacja w czasie obowiązywania kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Marian Cieślak⁸⁰ wskazywał, że przepis art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r., stanowiąc wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, nie powinien być umieszczony w jednym artykule, który dotyczył zasady swobodnej oceny dowodów. Zofia Świda-Łagiewska opowiedziała się natomiast za koncepcją, iż ustawodawca, czyniąc taki zabieg, chciał najprawdopodobniej podkreślić, że związanie sądu karnego stanowi także ograniczenie zasady swobodnej oceny dowodów⁸¹.

Aby w pełni zdefiniować pojęcie tej zasady, należy wskazać na rozumienie dwóch pojęć: „rozstrzygnięcie” oraz „zagadnienia faktyczne i prawne”. Pierwszy ze wskazanych terminów będzie wyznaczał zakres

⁷⁷ P. Hofmański, *Granice swobody w ustalaniu faktów sprawy w procesie karnym*, „Studia Prawnicze” 1989, nr 4, s. 101.

⁷⁸ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1277.

⁷⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2006 r., sygn. akt III KK 72/06, Legalis nr 122368.

⁸⁰ M. Cieślak, *Nowe prawo karne procesowe PRL*, „Palestra” 1970, nr 3, s. 28.

⁸¹ Z. Świda-Łagiewska, *Zasada swobodnej...*, s. 237.

działania samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, dlatego też istotne jest wskazanie jego pojmowania. Samodzielność jurysdykcyjna będzie odnosiła się wyłącznie do sfery związanej ze sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości. Chodzi tutaj więc o tę sferę działalności sądów karnych, która dotyczy rozwiązywania konfliktów prawnych na podstawie norm prawnych, a także w imieniu państwa. O takim zakresie tej zasady decyduje właśnie użycie terminu „rozstrzyganie” w treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k., ale również zasada niezależności sądów, w której to należy upatrywać podstaw dla samodzielności jurysdykcyjnej sądów karnych. Odmienne stanowisko zaprezentowała T. Gardocka, wskazując, że zagadnienie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie ma żadnych punktów wspólnych z zasadą niezależności, niezawisłości sędziowskiej. Ta druga z zasad ma bowiem chronić przed naciskami pochodzącymi z zewnątrz lub też z hierarchii sądowej. Natomiast sama zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego dotyczy określonej samodzielności, ale zarazem odpowiedzialności sędziego za wydane orzeczenie, które w całości stanowi ma orzeczenie tego właśnie sędziego, a nie być rezultatem połączenia „pewnych elementów wywodzących się skądinąd”⁸².

Nazwa zasady samodzielności jurysdykcyjnej, która została zaakceptowana w piśmiennictwie i orzecznictwie, wskazuje na to, iż ta samodzielność dotyczy jedynie orzekania⁸³. Termin jurysdykcja jest bowiem rozumiany jako uprawnienie do rozstrzygania czy też „orzecznictwo”⁸⁴. To orzekanie sądów karnych będzie oczywiście dotyczyło spraw, które wchodzi w zakres wyżej wskazanej jurysdykcji, wyznaczony przepisami prawa karnego materialnego. W sposób ogólny można więc wskazać, że jurysdykcja sądów karnych obejmuje postępowanie karne, które dotyczy kwestii wchodzących w zakres jurysdykcji polskich sądów karnych⁸⁵.

---

⁸² T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 13.

⁸³ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 30.

⁸⁴ J. Sondel, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997, s. 540.

⁸⁵ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 30.

Drugi z wyżej wskazanych terminów, czyli „zagadnienia faktyczne i prawne”, powinien być rozumiany jak najszerzej. Dlatego też pojęcie to obejmuje nie tylko ocenę prawną faktów, ale również kwestię samych ustaleń faktycznych (stanowiących podstawę do wyłonienia konkretnych zagadnień prawnych)⁸⁶. Termin „zagadnienia prawne” rozumiany jest jako te kwestie, które podlegają ustalaniu w ramach procesu sądowego stosowania prawa i nie dotyczą ustaleń faktycznych⁸⁷. Jak zostało wskazane w orzecznictwie, sąd, który rozpoznaje sprawę, ma obowiązek rozstrzygać wszelkie zagadnienia prawne samodzielnie, natomiast poglądy wyrażane w kwestiach wymagających rozstrzygnięcia mogą stanowić ważny materiał pomocniczy. Sąd nie powinien go pomijać, jednak nie może być nim związany⁸⁸. Podobnie wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Gdańsku, stwierdzając, że poglądy, które zostały zawarte w tezach orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych, mogą, a nawet powinny stanowić punkt wyjścia do analizy stanu faktycznego oraz wykładni przepisów, które znajdą zastosowanie w konkretnej sprawie. Rozstrzygnięcia innych sądów nie mogą natomiast zastępować analiz, a także wniosków sądu orzekającego. Niezawisłość sądu polega bowiem na samodzielności w dokonywaniu swobodnej oceny całokształtu ujawnionych w toku postępowania okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia⁸⁹. Sąd Apelacyjny w Lublinie także stanął na stanowisku, że opieranie się przy dokonywaniu ustaleń faktycznych na ustaleniach innego organu procesowego, czyli niejako „przejmowanie” takich ustaleń, jest niedopuszczalne. Obowiązkiem sądu jest bowiem poczynienie własnych ustaleń jako jedynej dopuszczalnej podstawy danego rozstrzygnięcia. Sąd musi ponadto dokonać własnych ocen przeprowadzonych przez siebie dowodów, a ocena, która została dokonana przez inny organ, nie może być wiążąca. Do takiego zachowania sądu

⁸⁶ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, A. Sakowicz (red.), Warszawa 2020, s. 66.

⁸⁷ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 34.

⁸⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2003 r., sygn. akt IV KKN 617/99, Legalis nr 88309.

⁸⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 19 maja 2010 r., sygn. akt II AKa 117/10, Legalis nr282469.

w postępowaniu karnym obliguje zasada bezpośredniości, nakazuje ona bowiem korzystać z dowodów pierwotnych. Taki nakaz powoduje jednocześnie zakaz korzystania z „cudzych” ustaleń⁹⁰. Jak wynika z powyższych rozważań, samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego prowadzi do braku związania rozstrzygnięciami i poglądami innych sądów lub organów, z wyjątkiem uchwał Sądu Najwyższego będącymi odpowiedziami na pytania prawne i wskazań sądów odwoławczych, które zgodnie z treścią przepisu art. 442 § 3 k.p.k. są wiążące dla sądu, któremu przekazano sprawę do ponownego rozpoznania⁹¹. Sąd karny bowiem związany jest tylko prawomocnymi rozstrzygnięciami sądu kształtującym prawo lub stosunek prawny, jednak samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego nie oznacza dowolności w rozstrzyganiu zagadnień faktycznych i prawnych. Dlatego też samo tylko powołanie się na tę zasadę przy odmiennej ocenie treści rozstrzygnięcia sądu cywilnego nie może być uznane za wystarczające. Słusznie wskazuje się więc, że sąd rozpoznający daną sprawę ma co do zasady obowiązek rozstrzygać samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne. Jednak poglądy wyrażane w kwestiach istotnych dla rozstrzygnięcia mogą stanowić ważny materiał pomocniczy, którego nie powinno się pomijać, chociaż sąd nie jest nim związany⁹².

Samodzielność rozstrzygania sądu karnego odnosi się do „zagadnień faktycznych” oraz „zagadnień prawnych”. Pojęcia te należy wiązać ze wszystkimi etapami sądowego stosowania prawa, tj. ustalenie, jaka norma prawna obowiązuje dla rozstrzygnięcia danej kwestii, dokonanie ustaleń faktycznych w oparciu o przyjętą teorię oceny dowodów, zastosowanie normy prawnej do ustalonych faktów oraz ustalenie w sposób wiążący konsekwencji prawnych danego faktu⁹³.

---

⁹⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 grudnia 2009 r., sygn. akt II AKa 152/09, Legalis nr 250967.

⁹¹ J. Skorupka, [w:] *Proces...*, s. 153.

⁹² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 6 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKa 115/18, Legalis nr 1877673; zob. również postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2003 r., sygn. akt IV KKN 617/99, Legalis nr 88309.

⁹³ W. Sanetra, *Swoboda decyzji sędziowskiej z perspektywy Sądu Najwyższego*, „Przełęcz Sądowy” 2008, nr 11–12, s. 6–7.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego, wyrażona w przepisie art. 8 § 1 k.p.k., niewątpliwie pozwala sądowi karnemu czynić własne ustalenia faktyczne i prawne poza wyjątkami wskazanymi w tym przepisie. W żaden jednak sposób nie można z tego przepisu wywieść bezwzględnego zakazu zapoznawania się sądu orzekającego z orzeczeniami innego sądu z uwagi na fakt, że czasami dobro postępowania wymaga zapoznania się przez sąd z orzeczeniem innego sądu czy organu, jak również z materiałem dowodowym zgromadzonym w innym postępowaniu⁹⁴. Samodzielność sądu karnego w rozstrzyganiu zagadnień prawnych polega na niezależności w doborze kwalifikacji prawnej czynu zarzucanego aktem oskarżenia. Sąd nie jest związany kwalifikacją prawną wskazaną przez oskarżyciela w akcie oskarżenia, jednak należy pamiętać, że warunkiem swobody sądu w tym aspekcie jest poruszanie się w granicach tej skargi, która odnosi się do konkretnego zdarzenia faktycznego. Ponadto sąd karny posiada samodzielność w doborze przepisów, które jego zdaniem powinny znaleźć zastosowanie w określonym stanie faktycznym. Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego w rozstrzyganiu zagadnień prawnych objawia się również w samodzielnym dokonywaniu interpretacji, wykładni stosowanych w sprawie przepisów, która w konsekwencji ma prowadzić do ich prawidłowego zastosowania⁹⁵. Gdy chodzi natomiast o samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego w dokonywaniu ustaleń faktycznych, to Sąd Apelacyjny w Krakowie wskazał, że ta samodzielność, chociaż upoważnia sąd do czynienia własnych ustaleń faktycznych, nie oznacza jednocześnie traktowania rozstrzygnięcia innego sądu w sprawie o ten sam czyn *per non est*. Dokonanie przez sąd karny odmiennej oceny będzie bowiem wymagało odpowiedniego uzasadnienia jej, a więc przedstawienia powodów odmiennego rozstrzygnięcia. W przeciwnym razie może dojść do sytuacji, w której w obrocie prawnym powstaną dwie całkowicie rozbieżne wersje tego samego zdarzenia, oparte na krańcowo odmiennych ocenach tych samych dowodów. Istnienie takiego stanu jest oczywiście niepożą-

⁹⁴ M. Czaplński, *Zawieszenie postępowania karnego z uwagi na prejudykat a samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 11–12, s. 70.

⁹⁵ A. Zbiciak, *Prejudykat cywilny...*, s. 36.

dane, ponieważ w obiegu prawnym powinna funkcjonować tylko jedna wersja ustaleń faktycznych odnoszących się do tego samego zdarzenia, czy sprawę osądzano w jednym postępowaniu, czy też dokonano wyłączenia wątków dotyczących niektórych oskarżonych do odrębnego rozpoznania. Nie oznacza to jednak, że wcześniejsze rozstrzygnięcie ma charakter prejudykatu, jednak okoliczność ta nakazuje sądowi wyrokującemu później rozważenie szczególnie wnikliwie argumentów stanowiących podstawę prawomocnego już rozstrzygnięcia⁹⁶.

Uprawnienie sądu karnego, a zarazem jego obowiązek samodzielnego ustalania okoliczności faktycznych będących podstawą orzeczenia, pozostaje w bezpośrednim związku z zasadą swobodnej oceny dowodów wyrażoną w treści przepisu art. 7 k.p.k. oraz zasadą bezpośredniości. Samodzielne ustalanie faktów sprawy oznacza w praktyce większe respektowanie zasady bezpośredniości oraz praw stron procesowych do obrony ich interesów w toczącym się postępowaniu karnym⁹⁷. Warto podkreślić, że swoboda w ocenie dowodów mieści się w ramach samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego odnoszącej się do sfery ustaleń faktycznych. Zgromadzony materiał dowodowy na etapie wyrokowania sąd musi ocenić i zdecydować, które dowody należy uznać za wiarygodne, którym odmawia tego waloru, a które dowody pomija jako nieprzydatne do poczynienia ustaleń mających znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy. Mimo że przepis art. 7 k.p.k. przewiduje kryteria oceny dowodów, którymi musi kierować się każdorazowo sąd, w dalszym ciągu zachowuje jednak samodzielność rozumianą jako niezależność, wolność od wpływu oceny dowodów dokonanej przez inny sąd czy też organ pozasądowy⁹⁸.

Podsumowując powyższe rozważania, należy przyjąć, że na podstawie obowiązującego przepisu art. 8 § 1 k.p.k. każdy sąd w postępowaniu karnym zachowuje samodzielność jurysdykcyjną. Nie musi więc, a nawet nie powinien kierować się rozstrzygnięciami podejmowanymi

---

⁹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17 października 2019 r., sygn. akt II AKa 52/19, Legalis nr 2357468.

⁹⁷ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1287.

⁹⁸ A. Zbiciak, *Prejudykat cywilny...*, s. 31–32.

przez organy procesowe w innych sprawach⁹⁹. Dokonując zatem wykładni przepisu art. 8 § 1 k.p.k., należy uznać, że sąd rozpoznający sprawę ma możliwość, a nie obowiązek opierania się na ustaleniach innego organu i na tym właśnie polega zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu¹⁰⁰.

Na koniec warto jeszcze wskazać, że w sprzeczności z pojęciem samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego stałoby dokonywanie przez Sąd Najwyższy zasadniczej wykładni ustawy tylko dlatego, że w sprawie wystąpiła sytuacja, która wcześniej nie była objęta wprost dotychczasowym orzecznictwem Sądu Najwyższego. Taki punkt widzenia kolidowałby bowiem z rozumieniem pojęcia samodzielności jurysdykcyjnej i przekreślałby fundamentalne znaczenie jednej z obowiązujących zasad procesu karnego¹⁰¹.

1.6. Zakres samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

Dokonywanie przez sąd karny ustaleń faktycznych niewątpliwie jest jednym z niezbędnych elementów stosowania prawa. Takie działanie poprzedza bowiem wydanie orzeczenia w postępowaniu karnym¹⁰². Dlatego też istotne jest wskazanie i omówienie zakresu zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu. Samodzielność jurysdykcyjna stanowi atrybut sądu karnego w odniesieniu do kwestii, które składają się na jego kognicję. Pojęcia „samodzielność jurysdykcyjna” oraz „kognicja” pozostają ze sobą w związku, dlatego też istotne jest ustalenie zakresu owej kognicji. Istnieje wiele czynników, które wpływają na ramy kognicji, a wśród nich wskazać należy przede wszystkim: akt oskarżenia (jego treść stanowi zasadniczy czynnik, który wyznaczać będzie przed-

---

⁹⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2020 r., sygn. akt III KK 471/19, Legalis nr 2532186.

¹⁰⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 24 lipca 2018 r., sygn. akt II AKa 50/18, Legalis nr 1865535.

¹⁰¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., sygn. akt I KZP 17/11, Legalis nr 407642.

¹⁰² Z. Świda-Łagiewska, *Zakres związania sądu...*, s. 42.

miot postępowania przed sądem)¹⁰³ oraz orzeczenie wydane przez sąd I instancji (ten wyznacznik kognicji należy traktować w innych kategoriach niż akt oskarżenia, bowiem nie jest to czynność stanowiąca o dalszym postępowaniu, jednak w pewien pośredni sposób będzie miał wpływ na ewentualne dalsze postępowanie)¹⁰⁴. To wyznaczenie ram kognicji będzie miało wpływ na to, jakie kwestie faktyczne zostaną rozstrzygnięte. Jedynym celem, jaki przyświeca dokonaniu ustaleń faktycznych, jest rozstrzygnięcie zagadnień prawnych. Dlatego też należy wskazać, iż samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego będzie obejmowała te kwestie faktyczne, które zostaną ustalone w celu stworzenia podstaw dla rozstrzygnięcia wszelkich kwestii prawnych, które należą właśnie do kognicji sądu. Na koniec warto dodać, że wyznaczenie zakresu samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w rozstrzyganiu kwestii faktycznych możliwe będzie, gdy uwzględnione zostaną normy przewidujące ograniczenie tej samodzielności we wskazanym kierunku¹⁰⁵.

Po omówieniu kwestii kognicji i wykazaniu związków z zasadą samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego należy przejść do zagadnienia zakresu przedmiotowego oraz podmiotowego tej zasady. Zakres przedmiotowy dotyczy rodzaju postępowań, w których zastosowanie znajdzie zasada wyrażona w przepisie art. 8 § 1 k.p.k. Po pierwsze, oprócz postępowania karnego będzie ona dotyczyła postępowania w sprawach o wykroczenia. Zgodnie z treścią przepisu art. 8 k.p.w. w postępowaniu, które uregulowane jest w kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia, stosuje się odpowiednio m.in. przepis art. 8 k.p.k. Kolejnym postępowaniem, którego będzie dotyczyła zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, jest postępowanie w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe. Przepis art. 113 § 1 k.k.s. stanowi, iż w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe odpowiednio stosuje się przepisy kodeksu postępowania karnego, jeżeli przepisy kodeksu karnego skarbowego nie stanowią inaczej. W związku z takim uregulowaniem należy stwierdzić, że model postę-

---

¹⁰³ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 48.

¹⁰⁴ *Ibidem*, s. 49.

¹⁰⁵ *Ibidem*, s. 65–66.

powania karnego skarbowego został oparty na modelu postępowania w sprawach o przestępstwa, który został określony przepisami kodeksu postępowania karnego¹⁰⁶. Ponadto zasada samodzielności jurysdykcyjnej znajduje swoje odzwierciedlenie w postępowaniach przeciwko podmiotom zbiorowym o czyny zabronione pod groźbą kary. Zgodnie z treścią przepisu art. 36 ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary¹⁰⁷ zagadnienia faktyczne i prawne sąd będzie rozstrzygał samodzielnie w granicach wniosku. Zasada ta na podstawie przepisu art. 36 ust. 2 wyżej wskazanej ustawy doznaje dość istotnych ograniczeń, bowiem powaga rzeczy osądzonej lub zawisłość sprawy zostaje ustalona wyłącznie według czynu zabronionego, za który podmiot zbiorowy poniósł albo ma ponieść odpowiedzialność.

Podkreślenia wymaga fakt, że zakres zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego obejmuje nie tylko główny przedmiot procesu karnego, jakim jest kwestia odpowiedzialności karnej sprawcy za zarzucany mu czyn, ale także kwestie incydentalne oraz te, które mogą toczyć się po uprawomocnieniu orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności karnej. Zakres analizowanej zasady nie ogranicza się do zagadnień faktycznych występujących w trakcie rozpoznawania sprawy o przestępstwo, lecz obejmuje ponadto zagadnienia prawne wyłaniające się w trakcie rozpoznawania tej sprawy¹⁰⁸.

Zakres podmiotowy wynika ze specyficznego charakteru zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. W treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k. ustawodawca użył wyrażenia „sąd karny”. Pojęcie „sąd karny” nie dotyczy tylko kognicji do rozpoznawania spraw o przestępstwo, pojęcie to należy wiązać z rozpoznawaniem wszystkich spraw w procedurze karnej, która stosowana jest albo wprost albo odpowiednio w związku z ujętym w przepisach odesłaniem¹⁰⁹.

---

¹⁰⁶ L. Wilk, [w:] *Kodeks karny skarbowy*, L. Wilk, J. Zagrodnik, Warszawa 2020, s. 604.

¹⁰⁷ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 358 z późn. zm.

¹⁰⁸ P. Gensikowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–424*, D. Drajewicz (red.), Warszawa 2020, s. 34.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego znajdzie zastosowanie na różnych etapach postępowania karnego, również w przypadku postępowania przygotowawczego w zakresie czynności procesowych, które podejmowane są przez sąd, jeśli przyjmą one postać „rozstrzygnięcia”¹¹⁰. Omawiana zasada dotyczy sądu także, gdy dokonuje on czynności sądowych w toku postępowania przygotowawczego, np. w związku z zażaleniem na odmowę wszczęcia postępowania przygotowawczego lub umorzenie postępowania¹¹¹.

Warto wskazać, że we współczesnej doktrynie procesu karnego trafnie zwraca się uwagę (w aspekcie instytucji cofnięcia aktu oskarżenia), że również oskarżyciel publiczny kieruje się zasadą samodzielności jurysdykcyjnej, o której mowa jest w przepisie art. 8 § 1 k.p.k. Decyzja co do cofnięcia aktu oskarżenia należy wyłącznie do oskarżyciela publicznego, który podejmując ją, kieruje się zasadami legalizmu (art. 10 § 1 k.p.k.), swobodnej oceny dowodów (art. 7 k.p.k.) i samodzielności jurysdykcyjnej (art. 8 § 1 k.p.k.)¹¹². Prokurator jako *dominum omnes* wśród oskarżycieli publicznych kieruje się zgodnie z treścią przepisu art. 8 § 1 k.p.k. zasadą samodzielności podczas rozstrzygnięcia wszelkich kwestii faktycznych i prawnych, należy więc przyjąć, że wiążą go także ograniczenia tej samodzielności określone w przepisie art. 8 § 2 k.p.k. nie tylko przy podejmowaniu decyzji o losach skargi, lecz również przy wszczynaniu oraz prowadzeniu postępowania przygotowawczego¹¹³.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej nie dotyczy natomiast wprost i bezpośrednio organów postępowania przygotowawczego, których działalności orzeczniczej nie można określić jako działalności mieszczącej się w ramach jakiegokolwiek jurysdykcji. Pojęcie to dotyczy bowiem wyłącznie władzy sądowniczej i jest ściśle związane z kwestią rozstrzygnięcia, czego organy postępowania przygotowawczego nie czynią¹¹⁴. Zdaniem A. Zbiciaka w przypadku organów postępowania przy-

¹¹⁰ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1290.

¹¹¹ P. Gensikowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 34.

¹¹² R.A. Stefański, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. T. 6, Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, C. Kulesza (red.), Warszawa 2016, s. 194.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ A. Zbiciak, *Prejudykat cywilny...*, s. 29.

gotowawczego konieczność uwzględnienia nie tylko orzeczeń konstytucyjnych, ale również wszystkich prawomocnych orzeczeń sądów należy jednak wywodzić głównie z ogólnej zasady praworządności i demokratycznego państwa prawa, a także z treści przepisu art. 365 § 1 k.p.c., zgodnie z którym orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz także inne sądy oraz organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach wskazanych w ustawie również inne osoby. Organy postępowania przygotowawczego powinny ponadto wykonywać swoje zadania ze świadomością, że ostatecznie sprawa zostanie skierowana do sądu, który zawsze w myśl przepisu art. 8 § 1 k.p.k. związany będzie orzeczeniem konstytucyjnym¹¹⁵.

Warto dodać, iż ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego może dotyczyć nie tylko zakresu, ale także sposobów tego ograniczenia. Jeśli chodzi o zakres, to jak zostało wskazane wyżej, wiążące dla sądu karnego są orzeczenia wydane przez sąd cywilny oraz pewne orzeczenia sądu karnego wydane w innych sprawach¹¹⁶. Jako przykład ograniczenia zakresu tej zasady można przywołać jeden z wyroków Sądu Najwyższego, w którym stanął on na stanowisku, iż samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego nie sięga tak daleko, aby w toku zwykłego postępowania rozpoznawczego możliwe było zakwestionowanie wcześniejszego prawomocnego orzeczenia stwierdzającego winę oskarżonego. Drogę do podważenia takich rozstrzygnięć otwierają wyłącznie nadzwyczajne środki zaskarżenia¹¹⁷. Gdy chodzi o sposób ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu, może nastąpić to przez odpowiednią normę procesową, która ustanowi ograniczenia jurysdykcyjne sądu karnego albo poprzez odpowiednie sformułowanie opisu typu przestępstwa¹¹⁸. Obecne regulacje prawne zostały skonstruowane w ten sposób, iż przyjęta została odpowiednia norma procesowa, czyli przepis art. 8 § 2 k.p.k., który odnosi się do kwestii ograniczenia zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego.

¹¹⁵ Ibidem, s. 30.

¹¹⁶ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 14.

¹¹⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2010 r., sygn. akt III KK 409/09, Legalis nr 451577.

¹¹⁸ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 14.

Istota unormowanej w przepisie art. 8 § 1 k.p.k. zasady samodzielności jurysdykcyjnej wyraża się w zagwarantowaniu sądowi kar-nemu swobody w zakresie czynienia ustaleń faktycznych i prawnych względem rozstrzygnięć organów władzy publicznej oraz innych sądów, z zastrzeżeniem wyjątku określonego w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. Istotny jest jednak fakt, że zasada ta nie odnosi się do twierdzeń uczestników postępowania, w tym osobowych źródeł dowodowych, których wypowiedzi podlegają ocenie w świetle obiektywnych kryteriów kształ-tujących zasadę swobodnej oceny dowodów¹¹⁹.

1.7. Źródła wyjątków od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

Na początku tych rozważań należy wskazać, dlaczego ustawodawca zdecydował się na uregulowanie wyjątków od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Przyjąć trzeba, że proces ma być rzetelny nie tylko w stosunku do wybranej strony postępowania, ale do wszystkich podmiotów, które zaangażowane są w postępowanie. Rzetelny proces zapewnia możliwość ochrony interesów procesowych uczestników w ich granicach z jednoczesnym poszanowaniem praw innych uczestni-ków. Chodzi jednak o ochronę wyłącznie interesów prawnie uznanych i chronionych za pomocą metod prawnie dopuszczalnych i przewidzia-nych. Podjęte działania mają na celu realizację uprawnień, ale nie ich nadużycie¹²⁰. W związku z tym uczestnik postępowania nie ma moż-liwości żądania zapewnienia mu każdego środka albo działania, które z jego punktu widzenia są korzystne, lecz tylko takich, które dotyczą interesu prawnie uznanego, podlegającego ochronie, nie prowadzą do pozbawienia praw innych uczestników, służą jego ochronie za pomo-cą metod prawnie dopuszczalnych oraz w sposób zgodny z ich prze-

---

¹¹⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2018 r., sygn. akt III KK 627/17, Legalis nr 1823825.

¹²⁰ P. Wiliński, *O koncepcji rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej Trzebieiszowice 17–19 września 2009 r.*, J. Skorupka, W. Jasiński (red.), Warszawa 2010, s. 174–175.

znaczeniem i istotą. Warto zwrócić uwagę na fakt, że rzetelny proces musi również uwzględniać zachowanie organów procesowych, bowiem stanowi ono korelat między działaniami stron i innych uczestników postępowania¹²¹.

Zagwarantowanie sądowi karnemu samodzielności jurysdykcyjnej stanowi wynik realizacji prawa do rzetelnego procesu. Samodzielne rozpoznanie oraz rozstrzygnięcie wszelkich zagadnień, które pojawiają się w toku postępowania karnego, ma stanowić bowiem ochronę tego, że rozpoznanie sprawy będzie wszechstronne, a jej rozstrzygnięcie opierać się będzie na materiale dowodowym, który został zgromadzony wyłącznie w toku tego właśnie postępowania. W związku z tym podstawę wszelkich rozstrzygnięć w postępowaniu karnym stanowią tylko te ustalenia, które zostały dokonane w tymże postępowaniu. Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego jest więc wynikiem autonomii, która oznacza, że sąd rozpoznający daną sprawę uprawniony jest do rozpoznawania wszelkich kwestii, które wyłonią się podczas innego prowadzonego postępowania. Sąd w postępowaniu karnym uprawniony jest do samodzielnego rozstrzygania zagadnień, także z dziedzin prawa innych niż te, które mają zastosowanie do spornego stosunku prawnego. Z zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego wynika reguła, że do stanów faktycznych uzasadniających zagadnienie prejudycjalne sądy stosują każdą normę prawną bez względu na to, do jakiej dziedziny prawa ono należy. Reguła ta stanowi przejaw pewności prawa, a także jego przewidywalności. W związku z tym można wskazać, że samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego stanowi pewnego rodzaju wartość prawną oraz jest jednym z gwarantów rzetelnego procesu. Należy jednak ponownie zaakcentować, że zasada ta doznaje ograniczeń¹²².

Sąd rozstrzygający w postępowaniu karnym zasadniczo nie będzie związany orzeczeniami, które zostały wydane w innych sprawach karnych, cywilnych lub administracyjnych. Fakt ten powiązany jest z zasadą samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego musi jednak doznawać ogra-

¹²¹ Ibidem, s. 175.

¹²² O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych ...*, s. 72–73.

niczeń z uwagi na potrzebę zachowania spójności rozstrzygnięć sądów, jednolitość wykładni prawa czy też pewność obrotu prawnego zabezpieczoną poszanowaniem prawomocności orzeczeń. Zachowanie natomiast przez sąd karny rozsądnych granic samodzielności w rozstrzyganiu kwestii faktycznych i prawnych jest niezbędne ze względu na konieczność zapewnienia prawa do rzetelnego procesu karnego jego uczestnikom¹²³.

Ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego może wynikać zarówno z przepisów kodeksu postępowania karnego, jak i innych ustaw. Odstępstwa od tej zasady będą więc wynikały nie tylko z treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k.¹²⁴ Nieograniczona samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego w dokonywaniu wykładni prawa prowadziłyby do rozbieżności w orzecznictwie. Brak instrumentów prawnych ujednoczenia wykładni prawa mogłyby doprowadzić do niepewności prawa. Nieprzewidywalność prawa przejawiająca się w jego rozbieżnej wykładni przez różne sądy orzekające w podobnych sprawach jest szczególnie niepożądana w sprawach karnych, w których rozstrzygnięcia sądowe stanowią zazwyczaj ingerencję w konstytucyjnie chronione prawa człowieka. Jednolitość orzecznictwa jest gwarantem realizacji konstytucyjnej zasady zaufania obywateli do państwa i stanowionego w nim prawa. W państwie prawa powinno mieć miejsce prawidłowe wyważenie dwóch dóbr – z jednej strony samodzielności jurysdykcyjnej sądu w rozstrzyganiu kwestii prawnych, z drugiej – utrzymanie jednolitości orzecznictwa¹²⁵.

Jako podstawowe źródło odstępstwa od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego wskazać należy oczywiście treść przepisu art. 8 § 2 k.p.k., z którego wynika konieczność związania sądu w postępowaniu karnym prawomocnym rozstrzygnięciem sądu kształtującego prawo lub stosunek prawny. Rozważania na temat tego wyjątku od wyżej wskazanej zasady zostaną podjęte w rozdziale 4. Analizie poddana zostanie także sytuacja, w której równolegle toczą się postępowanie

---

¹²³ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1359–1360.

¹²⁴ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 66.

¹²⁵ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1332.

karne oraz postępowanie cywilne, którego wynikiem będzie wydanie rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny.

Poza wskazanym powyżej związaniem sądu karnego konstytucyjnym rozstrzygnięciem innego sądu w polskim prawie występuje wiele innych sytuacji, w których sąd w postępowaniu karnym związany będzie orzeczeniem albo decyzją organu. W pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na te odstępstwa, które wynikają z przepisów kodeksu postępowania karnego. Należy mieć więc na względzie sytuacje związania sądu karnego rozstrzygnięciami innego sądu karnego. W tym miejscu trzeba jedynie zasygnalizować, że chodzi o takie przypadki jak:

- związanie sądu orzekającego karę łączną,
- związanie sądu orzekającego w przedmiocie wznowienia postępowania na podstawie przepisu art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k.,
- związanie sądu w wypadku ustalania warunków recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 lub § 2 k.k.,
- związanie sądu rozpoznającego sprawę o odszkodowanie lub zadośćuczynienie,
- związanie sądu oceną prawną sądu odwoławczego przy przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania.

Wszystkie te przypadki zostaną poddane analizie w rozdziale 2.

Ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego mogą również dotyczyć związania go orzeczeniami innych sądów niż sąd karny. W tym miejscu należy wskazać na sytuacje, w których sąd w postępowaniu karnym będzie obowiązany wziąć pod uwagę orzeczenia organów międzynarodowych, takich jak Europejski Trybunał Praw Człowieka, czy Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Ponadto sąd orzekający na podstawie przepisu art. 611c k.p.k. w przedmiocie przejęcia orzeczenia do wykonania związany będzie ustaleniami sądu państwa obcego co do popełnienia przestępstwa. Natomiast w kontekście związania orzeczeniami polskich organów sąd karny musi wziąć pod uwagę odpowiedź na pytanie prawne przedstawione Trybunałowi Konstytucyjnemu co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeśli od odpowiedzi tej zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. Wszystkie te kwestie poruszone zostaną w rozdziale 5.

Istotne są również rozważania dotyczące wpływu rozstrzygnięć wydanych w postępowaniu administracyjnym na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego. Należy bowiem wskazać, że w przepisach kodeksu postępowania karnego ustawodawca nie przewidział żadnej regulacji, która wprost odnosiłaby się do wskazanej problematyki. Ważne więc będzie rozstrzygnięcie, czy, a jeżeli tak, to na jakiej podstawie sąd w postępowaniu karnym związany będzie decyzjami administracyjnymi albo innymi rozstrzygnięciami wydanymi przez organy w postępowaniu administracyjnym. Szczególne znaczenie będą miały decyzje administracyjne o charakterze konstytutywnym, czyli kształtujące prawo lub stosunek prawny. Problematyka ta zostanie poruszona w rozdziale 3.

Rozdział 2. Związanie sądu karnego rozstrzygnięciem innego sądu karnego

2.1. Uwagi wstępne

Podstaw normatywnych dla związania sądu karnego rozstrzygnięciem innego sądu karnego można upatrywać w trzech źródłach. Należą do nich:

- prawomocność materialna rozstrzygnięcia sądu karnego,
- przepis art. 8 § 2 k.p.k.,
- przepisy szczególne wynikające z kodeksu postępowania karnego lub innych ustaw¹²⁶.

Odstępstwa od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie zostały więc ograniczone tylko do wypadku wskazanego w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. Mogą one bowiem wynikać także z innych postanowień ustawy, przy czym dotyczy to zarówno kodeksu postępowania karnego, jak też innych aktów normatywnych o randze ustawy¹²⁷.

Kwestią wymagającą podkreślenia w tym miejscu jest charakter rozstrzygnięć sądu karnego. Nie jest wykluczone przyjęcie, że niektóre z nich mają charakter konstytutywny w rozumieniu przepisu art. 8 § 2 k.p.k.¹²⁸ Jednak niezależnie od tego należy opowiedzieć się za związaniem sądu karnego innym rozstrzygnięciem sądu karnego na innej podstawie niż przepis art. 8 § 2 k.p.k. Takie przypadki zostaną podane analizie w poniższym rozdziale.

---

¹²⁶ Ibidem, s. 1290–1291.

¹²⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97, Legalis nr 43115.

¹²⁸ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 109 i nast.

2.2. Związanie sądu orzekającego karę łączną

W przypadku orzekania kary łącznej dochodzi niejako do „nałożenia” się przedmiotów postępowań już zakończonych prawomocnymi rozstrzygnięciami oraz przedmiotu tego postępowania, jakim jest wymiar kary łącznej. Przedmiot prawomocnych rozstrzygnięć oraz leżących u ich podstaw ustaleń faktycznych wchodzi w zakres kognicji sądu wydającego wyrok łączny¹²⁹.

Z treści przepisu art. 568a k.p.k. wynika, że sąd orzeka karę łączną w wyroku skazującym – w odniesieniu do kar wymierzonych za przypisane oskarżonemu tym wyrokiem przestępstwa albo w wyroku łącznym – w pozostałych przypadkach. Przepis ten jednoznacznie wskazuje, że w wyroku skazującym karę łączną można orzec jedynie na podstawie kar wymierzonych za pozostające w zbiegu i przypisane sprawcy w tym wyroku przestępstwa. We wszystkich pozostałych wypadkach kara łączna orzekana jest w wyroku łącznym, a więc w odrębnej procedurze. Kara łączna budowana na podstawie kar wymierzonych w różnych postępowaniach zawsze orzekana jest na podstawie prawomocnych orzeczeń w wyroku łącznym¹³⁰.

Na podstawie przepisów art. 568a k.p.k. oraz art. 85 k.k. warunki do wydania wyroku łącznego zachodzą wówczas, gdy różnymi prawomocnymi wyrokami danej osobie wymierzono kary tego samego rodzaju lub inne podlegające połączeniu, za dwa lub więcej przestępstw, bez względu na to, czy w wyrokach późniejszych, będących również podstawą dla wydania wyroku łącznego, wymierzono jedynie kary za przestępstwa popełnione przed datą wydania pierwszego wyroku, czy również kary za przestępstwa popełnione po jego wydaniu¹³¹. W świetle przepisu art. 85 § 1 i 2 k.k. jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej

---

¹²⁹ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1294.

¹³⁰ P. Kardas, *Jeden czy dwa modele wymiaru kary łącznej? O paradoksach nowej regulacji kary łącznej*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11, s. 10.

¹³¹ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1453.

przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa (karą łączną nie obejmuje się jednak kar orzeczonych wyrokami, którymi na podstawie przepisu art. 114a k.k. są, z wskazanymi w tej regulacji wyjątkami, prawomocne orzeczenia skazujące za popełnienie przestępstwa wydane przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie członkowskim Unii Europejskiej).

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego doznaje ograniczeń w przypadku prawomocnych wyroków skazujących sądu karnego, które mają znaczenie dla ustalenia, czy istnieją podstawy do wydania wyroku łącznego. Sąd, który właściwy jest do wydania wyroku łącznego, nie może dokonywać innych ustaleń co do kar orzeczonych wobec skazanego niż wynika to z prawomocnych jednostkowych wyroków sądu karnego. W związku z postępowaniem o wydanie wyroku łącznego związanie sądu karnego odnosi się również do innych wcześniejszych prawomocnych wyroków łącznych, czy też prawomocnych postanowień wydanych na podstawie przepisu art. 572 k.p.k. (jeżeli brak jest warunków do wydania wyroku łącznego, sąd wydaje postanowienie o umorzeniu postępowania) albo na podstawie art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. (umorzenie postępowania, gdy postępowanie karne co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się), z tym zastrzeżeniem, że nie ulegnie zmianie zakres przedmiotowy spraw rozpoznawanych w toku postępowania o wydanie wyroku łącznego lub też nie ulegną zmianie orzeczenia jednostkowe będące przedmiotem wcześniejszych postępowań w przedmiocie wydania wyroku łącznego¹³².

W sytuacji, gdy sąd będzie wydawał wyrok łączny, zostanie on zobowiązany do wzięcia pod uwagę wyroków skazujących, w których orzeczono kary podlegające łączeniu. Wydając wyrok łączny, sąd nie będzie więc władny do ponownego rozważenia tych samych okoliczności, które legły już u podstaw wymiaru kar w poprzednio osądzonych

---

¹³² P. Gensikowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 37.

sprawach. W tej sytuacji sąd orzekający w przedmiocie wyroku łącznego winien rozważyć przede wszystkim, czy pomiędzy poszczególnymi czynami, za które wymierzono te kary, istnieje ścisły związek podmiotowy lub też przedmiotowy albo czy związek ten jest dosyć odległy lub w ogóle nie występuje. Ponadto sąd powinien wziąć pod uwagę, czy okoliczności, które zaistniały już po wydaniu poprzednich wyroków, przemawiają za korzystnym albo niekorzystnym ukształtowaniem kary łącznej¹³³.

Postępowanie co do wydania wyroku łącznego nie spełnia funkcji kontrolno-rewizyjnych w stosunku do poprzednio wydanych orzeczeń, nie może więc dotyczyć tego, o czym prawomocnie rozstrzygnięto w tychże wyrokach¹³⁴. Istotne jest również, że sąd orzekający w ramach wyroku łącznego nie ocenia trafności jednostkowych kar, które zostały wymierzone odrębnymi wyrokami, nie bada także kwestii stopnia winy i społecznej szkodliwości czynów¹³⁵. Sąd orzekający w przedmiocie wydania wyroku łącznego powinien rozważyć relacje pomiędzy poszczególnymi czynami, za które wymierzono podlegające łączeniu kary. Istotna jest tutaj ocena związku podmiotowego lub przedmiotowego pomiędzy czynami osądzonymi w jednostkowych postępowaniach, a także okoliczności, jakie zaistniały już po wydaniu owych prawomocnych wyroków¹³⁶. Warto jednak wskazać na jeden z wyroków, w którym Sąd Najwyższy przyjął, że sąd wydający wyrok łączny związany jest prawomocnością wyroków ulegających połączeniu, ale związanie to nie może iść tak daleko, aby sąd ten był zobowiązany do wydania wyroku łącznego nawet wtedy, gdy co do poszczególnych spraw zachodzi potrzeba zastosowania amnestii albo też wystąpi bezwzględna przyczyna odwoławcza, uzasadniająca wznowienie postępowania z urzędu¹³⁷.

---

¹³³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 1983 r., sygn. akt IV KR 213/83, Legalis nr 23936.

¹³⁴ Ibidem.

¹³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2020 r., sygn. akt IV KK 78/19, Lex nr 3079888.

¹³⁶ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1295–1296.

¹³⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1977 r., sygn. akt II KR 106/77, Legalis nr 20108.

Na koniec tych rozważań warto również wskazać, że sąd orzekający w przedmiocie wyroku łącznego nie jest związany wnioskiem, ponieważ w sytuacji, gdy dopatrzy się możliwości połączenia w wyroku łącznym wyroków nie tylko wskazanych we wniosku skazanego, ale dostrzega możliwość wydania wyroku łącznego co do skazań niepowołanych we wniosku, to powinien z urzędu taki właśnie wyrok wydać¹³⁸. Wyrok łączny ma bowiem obejmować wszystkie wyroki skazujące i kary, które podlegają łączeniu, a nie tylko te, które wybierze i w swoim stanowisku wskaże skazany¹³⁹. Związane jest to z faktem, iż wyrok łączny sąd wydaje nie tylko na wniosek skazanego albo prokuratora, ale również z urzędu.

2.3. Związanie sądu orzekającego w przedmiocie wznowienia postępowania na podstawie przepisu art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k.

W przypadku wznowienia postępowania karnego sąd będzie związany wyrokiem skazującym stanowiącym podstawę wznowienia postępowania, która określona została w przepisie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. („postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem wznawia się, jeżeli w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia”). Sąd nie będzie mógł badać, czy przestępstwo, którego dotyczył wyrok, zostało popełnione. Sytuacja ukształtuje się jednak inaczej w sytuacji, gdy wniosek o wznowienie postępowania poparty zostanie orzeczeniem stwierdzającym niemożność wydania wyroku skazującego, tutaj bowiem sąd orzekający o wznowieniu postępowania ustali samodzielnie fakt popełnienia tego przestępstwa¹⁴⁰.

---

¹³⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 kwietnia 2007 r., sygn. akt II AKa 52/07, Legalis nr 88455.

¹³⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 6 kwietnia 2016 r., sygn. akt II AKa 67/16, Legalis nr 1604237.

¹⁴⁰ P. Hofmański, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–296*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2011, s. 107.

Sąd orzekający w przedmiocie wniosku o wznowienie postępowania karnego jest związany wyłącznie prawomocnym wyrokiem skazującym, nie jest więc uprawniony do badania, czy rzeczywiście popełniono przestępstwo objęte tym wyrokiem¹⁴¹. Ma jednak pełną samodzielność jurysdykcyjną w dokonywaniu ustaleń dotyczących wpływu tego przestępstwa na treść orzeczenia objętego wnioskiem o wznowienie. Sąd karny zachowuje również pełną samodzielność w ustalaniu kwestii popełnienia przestępstwa i jego wpływu na treść orzeczenia, gdy postępowanie karne co do tego czynu zakończyło się umorzeniem postępowania z przyczyn wymienionych w przepisie art. 17 § 1 pkt 3–11 k.p.k. lub jest przedmiotem postępowania zawieszono na podstawie przepisu art. 22 k.p.k.¹⁴². Sąd Najwyższy wskazał, że jeśli nie ma przeszkód do wydania wyroku skazującego, to w postępowaniu o wznowienie nie ma możliwości, aby sąd prowadził postępowanie dowodowe w celu stwierdzenia, czy w związku z pierwotnym postępowaniem dopuszczono się przestępstwa¹⁴³.

W przypadku stwierdzenia niemożności wydania orzeczenia skazującego sąd uprawniony do wznowienia postępowania powinien zbadać, czy istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia zaistnienia jednak takiego przestępstwa i jego wpływu na treść orzeczenia. Stosownie do treści przepisu art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. ma to być przestępstwo, które mogło mieć wpływ na treść wydanego orzeczenia, a nie jakiegokolwiek przestępstwo popełnione w związku z postępowaniem. Chodzi zatem jedynie o takie przestępstwo, które gdyby nie miało miejsca, mogłoby spowodować orzeczenie odmienne niż to, które zapadło. To jednak skarżący powinien w takiej sytuacji wskazać na okoliczności, które zasadnie mogą prowadzić do wniosku, iż miało miejsce zdarzenie, wypełniające znamiona przestępstwa spełniającego powyższy wymóg¹⁴⁴. Należy więc

---

¹⁴¹ A. Murzynowski, *Istota i zasady...*, s. 302.

¹⁴² Zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2011 r., sygn. akt III KO 41/11, Legalis nr 509682, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2006 r., sygn. akt V KO 77/05, Legalis nr 124959.

¹⁴³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 września 1973 r., sygn. akt II KZ 176/73, Legalis nr 17312.

¹⁴⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2011 r., sygn. akt III KO 41/11, Legalis nr 509682.

stwierdzić, że z wyjątkiem tego tylko przypadku, kiedy czyn został ustalony prawomocnym wyrokiem skazującym, to na sądzie orzekającym w przedmiocie wznowienia ciąży obowiązek pozytywnego ustalenia, że faktycznie w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa. Wobec tego nawet wskazanie orzeczenia, z którego wynika, że wyrok skazujący nie może zapaść, nie zwalnia sądu orzekającego w przedmiocie wznowienia postępowania od samodzielnego ustalenia, czy w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa¹⁴⁵.

Warto zasygnalizować, że jeszcze pod rządami kodeksu postępowania karnego z 1969 r. wskazywano na konstytutywny charakter wyroku skazującego i związaną nim sądu karnego. Jednak jak wskazywał P. Hofmański, nic nie stoi na przeszkodzie, aby sąd wznowieniowy dokonał ustaleń odmiennych niż te, które legły u podstaw wyroku skazującego pod warunkiem jednak, że nie są to ustalenia faktyczne, których wiążące rozstrzygnięcie jest konieczną konsekwencją. Wobec tego sąd, który orzeka o wznowieniu postępowania, nie może uznać, że przestępstwo stwierdzone prawomocnym wyrokiem skazującym nie zostało popełnione (albo popełniła je inna osoba) i w związku z tym dochodzi do ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w odniesieniu do kwestii popełnienia przestępstwa dającego podstawę do wznowienia postępowania karnego *ex delicto*¹⁴⁶.

Na koniec tych rozważań wskazać należy, że w przepisie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. ustawodawca jako podstawę wznowienia postępowania karnego *ex delicto* wskazuje na dopuszczenie się przestępstwa w związku z postępowaniem. Jednocześnie w treści przepisu art. 541 § 1 k.p.k. wskazano, że warunkiem złożenia wniosku o wznowienie postępowania *ex delicto* jest ustalenie faktu popełnienia przestępstwa wyłącznie prawomocnym wyrokiem skazującym. Należy mieć jednak na względzie, że do ustalenia faktu popełnienia przestępstwa dochodzi także w wyroku warunkowo umarzającym postępowanie. Należy więc zgodzić się z poglądem wyrażanym w literaturze, że dopuszczalne jest wznowienie

¹⁴⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2006 r., sygn. akt V KO 77/05, Legalis nr 124959.

¹⁴⁶ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 173.

postępowania również z powodu wskazania we wniosku o wznowienie na inny rodzaj prawomocnego wyroku, który przypisuje winę sprawcy czynu zabronionego¹⁴⁷. Skoro bowiem rozstrzygnięcie pozytywne o winie, jakie musi zawierać wyrok warunkowo umarzający postępowanie, ma charakter konstytutywny, to owo rozstrzygnięcie wiąże sąd karny orzekający w przedmiocie wznowienia postępowania¹⁴⁸.

2.4. Związanie sądów wypadku ustalania warunków recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 lub art. 64 § 2 k.k.

Następnym przypadkiem związania sądu karnego innym rozstrzygnięciem sądu karnego jest ustalenie warunków recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 i art. 64 § 2 k.k. Sąd będzie związany uprzednio wydanym wyrokiem skazującym. W orzecnictwie został wyrażony (jeszcze pod rządami poprzednio obowiązującego kodeksu postępowania karnego z 1969 r.) pogląd, że sąd nie może uznać, że oskarżony skazany był w warunkach określonych w przepisie art. 64 § 1 i 2 k.k. (poprzednio przepis art. 60 § 1 k.k.), jeżeli w wyroku skazującym nie został powołany ten przepis, a rozstrzygnięcie nie zawiera ponadto ustaleń, które stwarzałyby podstawę do tego, że poprzedni czyn został popełniony przez sprawcę w warunkach powrotu do przestępstwa¹⁴⁹.

Wskazać należy, że oceniając, czy oskarżony jest sprawcą wielokrotnie powracającym do przestępstwa (w rozumieniu przepisu art. 64 § 2 k.k.), sąd jest związany ustaleniem o popełnieniu przez niego przestępstwa w warunkach określonych w treści przepisu art. 64 § 1 k.k. zawartym w prawomocnym wyroku skazującym. Z powyższego stwierdzenia wynika wniosek, że sąd, rozważając kwestię zastosowania przepisu art. 64 § 2 k.k., ustala w tym zakresie, czy istnieją prawomocne orzeczenia skazujące oskarżonego za przestępstwa popełnione w wa-

---

¹⁴⁷ Ibidem, s. 174–175.

¹⁴⁸ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1312.

¹⁴⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1980 r., sygn. akt VI KZP 12/80, Legalis nr 22064.

runkach określonych w przepisie art. 64 § 1 k.k. Sąd nie jest natomiast uprawniony w tym wypadku do badania ani zasadności tych orzeczeń, ani do dokonywania odmiennych ustaleń co do podobieństwa przestępstw¹⁵⁰. Ponadto w jednej z uchwał Sąd Najwyższy wskazał także, że przyjęcie w prawomocnym wyroku, iż sprawca popełnił przestępstwo w warunkach określonych w regulacji art. 64 § 1 k.k., wiąże sąd penitencjarny orzekający w sprawie o warunkowe przedterminowe zwolnienie obligujące go do traktowania takiego sprawcy jako „już uprzednio” odbywającego karę pozbawienia wolności, nawet wtedy, gdy ustalenia zawarte w wyroku co do powrotu do przestępstwa przewidzianego w przepisie art. 64 § 1 k.k. były nieprawidłowe¹⁵¹. Obecnie poglądem dominującym jest, że sąd karny nie może badać, czy sąd, który skazał sprawcę uprzednio, w sposób prawidłowy zastosował względem niego przepis art. 64 § 1 k.k.¹⁵², chociaż prezentowany jest także pogląd odmienny¹⁵³.

Sąd w przypadku ustalania recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 k.k. musi uwzględnić poprzednio wydany wyrok skazujący. Źródło mocy wiążącej poprzedniego wyroku skazującego jest podwójne. Rozstrzygnięcia ujęte w treści wyroku skazującego jako konstytutywne spełniają wymogi określone w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. i wobec tego wiążą one sąd karny w granicach ukształtowanego nimi stanu prawnego, a jednocześnie przepis art. 64 § 1 k.k. wymaga dla jego zastosowania ustalenia, że sprawca został skazany, jedynym dowodem skazania jest zaś prawomocny wyrok skazujący¹⁵⁴. Wątpliwości dotyczą natomiast tego, jak daleko sięga owo związanie sądu karnego uprzednio wydanym wyrokiem skazującym. Zdaniem Z. Świdry-Łagiewskiej sąd w postępowaniu karnym związany jest również ustaleniami faktyczny-

¹⁵⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1980 r., sygn. akt VI KZP 14/80, *Legalis* nr 22065.

¹⁵¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1993 r., sygn. akt I KZP 13/93, *Legalis* nr 28131.

¹⁵² Zob. M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1304 i literatura tam wskazana.

¹⁵³ Zob. np. P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 165.

¹⁵⁴ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 159–160.

mi, które ujęte zostały w prawomocnym wyroku skazującym¹⁵⁵. Zgodnie z odmiennym poglądem w sytuacjach, w których ustawa wyraźnie uzależnia pewne konsekwencje prawne od określonych właściwości czynu osądzonego prawomocnym orzeczeniem, sąd jest zobowiązany ustalić te okoliczności samodzielnie, niezależnie od tego, czy i w jaki sposób zostały one ustalone w poprzednim postępowaniu¹⁵⁶. Zdaniem P. Hofmańskiego, z którym należy się zgodzić, z treści przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r. (obecnie przepis art. 8 § 2 k.p.k.) można wnioskować o związaniu sądu karnego tylko tymi ustaleniami, które decydują o konstytutywności wyroku skazującego. Przepis art. 64 § 1 k.k. daje podstawy do wnioskowania o związaniu sądu uprzednim ustaleniem co do umyślności, ponieważ może być on zastosowany wyłącznie w przypadku skazania za przestępstwo umyślne. Sąd nie może w związku z tym badać rodzaju winy. Natomiast sąd karny obowiązany jest do samodzielnego ustalenia i rozważenia kwestii podobieństwa obydwu wchodzących w grę przestępstw, co nie jest jednak możliwe bez analizy cech zarówno jednego, jak i drugiego czynu¹⁵⁷.

W 2011 r. do regulacji kodeksu karnego został wprowadzony przepis art. 114a, który dotyczy zasady wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych. Stanowi on pewien przejaw instytucji recydywy specjalnej. Jako wyrok skazujący traktowane jest prawomocne orzeczenie skazujące za popełnienie przestępstwa, które wydane zostało przez sąd właściwy w sprawach karnych w państwie członkowskim Unii Europejskiej, chyba że zgodnie z polską ustawą karną dany czyn nie stanowi przestępstwa, sprawca nie podlega karze albo orzeczono karę nieznaną ustawie. Zgodnie z obecnie obowiązującą treścią przepisu art. 114a k.k. prawomocny wyrok skazujący wydany w innym państwie członkowskim, co do zasady, pociąga za sobą dla oskarżonego takie same konsekwencje, jakie wywołuje uprzednie skazanie przez sąd polski¹⁵⁸. Zgodnie z uza-

¹⁵⁵ Z. Świda-Łagiewska, *Zasada swobodnej...*, s. 243–244.

¹⁵⁶ M. Cieślak, Z. Doda, *Przegląd orzecznictwa SN*, „Palestra” 1980, nr 2, s. 35.

¹⁵⁷ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 160–161.

¹⁵⁸ B. Nita-Światłowska, *Nakaz uwzględnienia w postępowaniu karnym wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2017, nr 11, s. 22.

sadnieniem projektu¹⁵⁹ rolę tej regulacji nie jest wykonanie orzeczenia, które zapadło w innym państwie członkowskim, ale jego uwzględnienie na etapie postępowania przygotowawczego, sądowego i wykonawczego w związku z popełnieniem czynu innego, niż objęty został skazaniem, z konsekwencjami równoważnymi skutkom wiążącym się z uprzednimi wyrokami skazującymi. Zasada dotycząca uwzględniania prawomocnych wyroków skazujących wydawanych w sprawach karnych przez sądy, które należą do Unii Europejskiej, jest więc niezwykle istotna z punktu widzenia skutków prawnych związanych z faktem uprzedniej karalności danej osoby, zwłaszcza w zakresie możliwości przyjęcia jej działania w warunkach recydywy¹⁶⁰. W takiej sytuacji istotna jest data uprawomocnienia się wyroku, o którym mowa w przepisie art. 114a k.k., ponieważ musi on poprzedzać czyn będący przedmiotem aktualnego postępowania, oraz odbycie kary w wymiarze ujętym w treści przepisu art. 64 k.k.¹⁶¹

Warto zauważyć, że przepis art. 114a § 1 k.k. nie stanowi o nakazie uwzględnienia w postępowaniu karnym toczącym się w Polsce prawomocnego orzeczenia skazującego wydanego w innym państwie członkowskim, ale rozszerza pojęcie „wyrok skazujący”, obejmując nim zasadniczo również takie prawomocne orzeczenia skazujące za popełnienie przestępstwa, które są wydawane w innych państwach członkowskich przez sądy właściwe w sprawach karnych¹⁶². Przepis art. 114a k.k. w obecnym brzmieniu wprost przesądza, że orzeczenie zapadłe w państwie członkowskim Unii Europejskiej jest też wyrokiem skazującym w rozumieniu przepisów kodeksu karnego. Chodzi o orzeczenia kończące postępowania, których przedmiotem były czyny zabronione jako przestępstwa¹⁶³.

---

¹⁵⁹ Druk Sejmowy nr 3597 z 3 listopada 2011 r.

¹⁶⁰ V. Konarska-Wrzošek, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, V. Konarska-Wrzošek (red.), Warszawa 2020, s. 625.

¹⁶¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2012 r., sygn. akt II Aka 106/12, Legalis nr 742290.

¹⁶² B. Nita-Światłowska, *Nakaz uwzględnienia w postępowaniu karnym...*, s. 21.

¹⁶³ M. Kulik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz zaktualizowany*, M. Mozgawa (red.), komentarz do art. 114a k.k., Lex/el. 2021.

Należy wskazać, że wymóg uwzględniania skutków orzeczeń skazujących nie ma charakteru bezwzględnego. W określonych sytuacjach nie zachodzi bowiem konieczność związania sądu polskiego orzeczeniem skazującym wydanym w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. Wyłączenia te zostały wskazane w treści przepisu art. 114a § 1 i 3 k.k.¹⁶⁴ Omawianej regulacji nie stosuje się, gdy:

- czyn nie stanowi przestępstwa według polskiej ustawy karnej, np. w ogóle nie jest objęty zakresem kryminalizacji wyznaczonym przez przepisy określające znamiona poszczególnych typów przestępstw, ma status wykroczenia,
- sprawca nie podlega karze (dotyczy to sytuacji, w odniesieniu do których polska ustawa karna używa formuły „nie podlega karze”, a także innych wypadków, w których sprawca, chociaż dopuścił się przestępstwa, nie może być za nie z przyczyn materialnoprawnych pociągnięty do odpowiedzialności karnej, np. w związku z ustaniem karalności popełnionego przestępstwa na skutek tzw. przedawnienia karalności)
- orzeczono karę nieznaną ustawie (chodzi o rodzaj kary w ogóle niewystępujący na gruncie polskiego ustawodawstwa karnego)¹⁶⁵.

Wyłączenia określone w § 3 przepisu art. 114a k.k. dotyczą natomiast sytuacji, w których informacje uzyskane z rejestru karnego lub od sądu państwa członkowskiego Unii Europejskiej nie są wystarczające do ustalenia skazania albo orzeczona kara podlega darowaniu w państwie, w którym nastąpiło skazanie¹⁶⁶.

W literaturze wskazuje się na niedogodności funkcjonowania przepisu art. 114a k.k., do których można zaliczyć potrzebę zasięgnięcia informacji o tym, czy oskarżony był skazany w państwie Unii Europejskiej. Z obowiązku tego nie zwalnia organów procesowych nawet treść przepisu art. 114a § 3 k.k., zgodnie z którym skazania w państwie Unii Europejskiej nie uwzględnia się, jeżeli uzyskane informacje są nie-

---

¹⁶⁴ D. Gruszecka, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, J. Giezek (red.), komentarz do art. 114a k.k., Lex/el. 2021.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Ibidem.

wystarczające dla uwzględnienia orzeczenia. Oznacza on bowiem, że nieuwzględnienie orzeczenia następuje w sytuacji, kiedy uzyskano informacje, które nie są wystarczające, natomiast nie oznacza, że można zrezygnować z działań w kierunku ich uzyskania. Obowiązujący przepis art. 114a k.k. może więc przyczyniać się do znacznego wydłużenia czasu postępowań karnych¹⁶⁷.

2.5. Związanie sądu rozpoznającego sprawę o odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie

Jako kolejny przykład związania sądu karnego orzeczeniem innego sądu karnego wskazać trzeba na sytuację, w której sąd karny rozpoznający sprawę o odszkodowanie lub zadośćuczynienie związany będzie rozstrzygnięciem wskazanym w treści przepisu art. 552 k.p.k. Stanowi on, że oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania, kasacji lub skargi nadzwyczajnej został uniewinniony lub skazany na łagodniejszą karę, służy od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę, a także zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, które wyniknęły z wykonania względem niego w całości lub części kary, której nie powinien być ponieść. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia powstaje również, jeżeli po uchyleniu skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, oraz w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Na podstawie treści przepisu art. 552 k.p.k. odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie przysługuje tylko w wypadku wydania wyroku skazującego, w którym wymierzono karę. Ponadto dochodzenie roszczeń będzie możliwe wyłącznie, gdy do stwierdzenia niesłuszności skazania doszło w wyniku wznowienia postępowania, kasacji lub skar-

---

¹⁶⁷ M. Kulik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz zaktualizowany...*, komentarz do art. 114a k.k.

gi nadzwyczajnej. Odszkodowanie lub zadośćuczynienie zależne będzie również od wydania w wyniku wznowienia postępowania, kasacji lub skargi nadzwyczajnej określonego rozstrzygnięcia. W przypadku niesłusznego skazania chodzi o wydanie wyroku uniewinniającego (niezależnie od przyczyny uniewinnienia), wyroku skazującego na łagodniejszą karę (co do wymiaru lub co do rodzaju) albo wydania orzeczenia (postanowienia lub wyroku) umarzającego postępowanie wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu. W przypadku zaś odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie podstawą odszkodowania będzie prawomocny wyrok uniewinniający albo warunkowo umarzający postępowanie lub prawomocne orzeczenie o umorzeniu postępowania wydane w postępowaniu przygotowawczym albo w postępowaniu sądowym w toku instancji¹⁶⁸. Należy więc wskazać, że możliwość dochodzenia odszkodowania czy zadośćuczynienia oraz orzekania o nich przez sąd karny podlega ograniczeniom dotyczącym rodzaju niesłusznie wydanych orzeczeń, zastosowanego trybu postępowania, w którym stwierdzono np. niesłuszne skazanie, a ponadto rodzaju ponownie wydanego orzeczenia¹⁶⁹.

W odniesieniu do przepisu art. 552 § 1 k.p.k. należy podkreślić, że w przypadku niesłusznego skazania wnioski o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia będzie przysługiwał, jeśli osoba uprzednio prawomocnie skazana na jakąkolwiek karę (ustawa nie różnicuje rodzaju kary) zostanie – w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania albo skargi nadzwyczajnej – uniewinniona lub skazana na karę łagodniejszą, a zatem poniesie dolegliwość, której w świetle ostatecznego orzeczenia nie powinna była ponieść¹⁷⁰. W tym zakresie sąd orzekający w przedmiocie odszkodowania lub zadośćuczynienia będzie związany owym orzeczeniem, bowiem warunkuje ono w ogóle możliwość dochodzenia tychże roszczeń.

---

¹⁶⁸ D. Świecki, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz*, D. Świecki (red.), Warszawa 2020, s. 824.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ J. Matras, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1302.

Istotne jest, że sąd w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne tymczasowe aresztowanie przy dokonywaniu ustaleń, czy istnieją przesłanki do uznania aresztowania za niewątpliwie niesłuszne, nie może różnicować wyroków uniewinniających, będących podstawą dochodzenia roszczenia. Ze względu na zasadę domniemania niewinności, prawomocność orzeczenia i odpowiedzialność Skarbu Państwa na zasadzie ryzyka nie ma znaczenia, czy wyrok ten zapadł z uwagi na wykazanie braku sprawstwa lub winy, czy też na skutek niedających się usunąć wątpliwości lub braku dostatecznych dowodów do przypisania oskarżonemu odpowiedzialności¹⁷¹.

W sytuacji, gdy w następstwie wznowienia postępowania lub kasacji albo skargi nadzwyczajnej oskarżony został skazany na łagodniejszą karę, sąd będzie związany tym orzeczeniem, a roszczenie będzie przysługiwało tylko w zakresie tej części kary wykonanej, której w ostatecznym rachunku skazany nie powinien być ponieść. Przewidziana w przepisie art. 552 § 2 k.p.k. podstawa odpowiedzialności związana jest z uchyceniem w trybie kasacji lub wznowienia postępowania albo skargi nadzwyczajnej prawomocnego wyroku skazującego i umorzeniem postępowania w toku dalszego postępowania, ale w oparciu o okoliczność, której nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu. Istotą podstawy odszkodowawczej w tej sytuacji jest to, że umorzenie postępowania powinno już nastąpić w toku wcześniejszego postępowania karnego zakończonego wyrokiem skazującym. Ustawa procesowa nie różnicuje podstaw umorzenia postępowania, co uprawnia do wyrażenia poglądu, że chodzi tu o każdą z tych wymienionych w przepisie art. 17 § 1 k.p.k.¹⁷²

Powstanie roszczenia o naprawienie szkody lub krzywdy wynikłej z zastosowania środka zabezpieczającego wymaga nie tylko ustalenia, że środek taki faktycznie był wykonywany, lecz również wcześniejszego wzruszenia, w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, orzeczenia skutkującego zastosowaniem takiego środka i w efekcie: uniewinnienia

¹⁷¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2002 r., sygn. akt V KKN 125/00, Lex nr 54959.

¹⁷² J. Matras, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1304.

oskarżonego, orzeczenia wobec niego innego, łagodniejszego środka zabezpieczającego albo umorzenia postępowania wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu¹⁷³.

W przepisie art. 552 § 4 k.p.k. uregulowano prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Sformułowanie tego przepisu wskazuje, że jest to zupełnie odmienne ujęcie podstawy roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie w porównaniu z tymi, które przewidziane są w przepisie art. 552 § 1–3 k.p.k. Łączy je jedynie to, że tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie musiało rzeczywiście nastąpić, a więc pozbawiono określoną osobę wolności w konsekwencji wydania postanowienia lub zarządzenia o zatrzymaniu¹⁷⁴. Nie wprowadzono w tej normie natomiast konstrukcji, w której odpowiedzialność Skarbu Państwa za tymczasowe aresztowanie byłaby powiązana z faktem późniejszego uwolnienia oskarżonego od odpowiedzialności karnej albo np. z faktem orzeczenia takiej kary, która wyłącza zaliczenie na jej poczet okresu tymczasowego aresztowania¹⁷⁵.

Oczywiście należy pamiętać, że w ramach ustalenia wysokości zadośćuczynienia za niesłuszne pozbawienie wolności sąd dokonuje już czynności w ramach swojego swobodnego uznania. Dla wykładni pojęcia zadośćuczynienia zastosowanie będą miały przepisy prawa cywilnego materialnego, w szczególności przepis art. 445 § 1 k.c., z którego treści wynika, że zadośćuczynienie powinno być „odpowiednie”, czyli naprawiać w miarę możliwości krzywdę wyrządzoną niesłuszenie pozbawionemu wolności. Ustalenie wysokości zadośćuczynienia w konkretnych okolicznościach należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego, a istotnym jest przede wszystkim rozważenie wszystkich znaczących okoliczności sprawy. Zadośćuczynienie ma charakter kompensacyjny, zatem nie może być ani rażąco wygórowane, ani rażąco niskie. Jego wielkość jest uzależniona od rozmiaru doznanych cierpień, ich intensywno-

---

¹⁷³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2006 r., sygn. akt II KK 259/05, Lex nr 190533.

¹⁷⁴ J. Matras, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1305.

¹⁷⁵ *Ibidem*.

ści oraz nieodwracalnego charakteru¹⁷⁶. Jednocześnie należy pamiętać, że ustalenie wysokości zadośćuczynienia nie pozostaje pod wyłączną kognicją sądu pierwszej instancji. Oczywiście jest, iż indywidualny charakter zadośćuczynienia przesądza o tym, że ostateczne ustalenia, jaka konkretna kwota jest „odpowiednia”, z istoty swej należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego, lecz nie może to być uznanie dowolne. Zawsze musi ono opierać się tak na całokształcie okoliczności sprawy, jak na czytelnych kryteriach ocennych, rzetelnie wskazanych w treści uzasadnienia¹⁷⁷.

2.6. Związanie sądu oceną prawną sądu odwoławczego przy przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania

Sąd karny ponownie rozpoznający sprawę będzie związany oceną prawną sądu odwoławczego. Przepis art. 442 § 3 k.p.k. określa odstępstwo od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i stanowi, że sąd rozpoznający ponownie sprawę jest związany zapatrywaniami prawnymi oraz wskazaniem co do dalszego postępowania, które przedstawione zostały przez sąd odwoławczy (wskazania sądu odwoławczego mogą dotyczyć wyłącznie dowodów i innych czynności, które powinny być przeprowadzone, lub okoliczności, które należy wyjaśnić; wskazania sądu nie mogą natomiast dotyczyć sposobu oceny poszczególnych dowodów). Wyjątkowy charakter tego przepisu sprawia, iż podlega on ściślejszej wykładni. „Zapatrywania prawne”, które wyznaczają granice owego związania sądu ponownie rozpoznającego sprawę, stanowią wytyczne dotyczące wykładni określonych przepisów prawa materialnego lub też procesowego, natomiast „wskazania co do dalszego postępowania” dotyczą przede wszystkim zalecenia co do trybu i celowości przeprowadze-

---

¹⁷⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 28 stycznia 2020 r., sygn. akt VIII Ko 83/19, Legalis nr 2292961.

¹⁷⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 listopada 2019 r., sygn. akt II AKa 171/19, Legalis nr 2274875.

nia w tym postępowaniu czynności procesowych¹⁷⁸. Co do zasady więc sąd karny samodzielnie rozstrzyga wszelkie kwestie prawne i faktyczne, jedynie poglądy prawne wyrażone w podobnych kwestiach (ale nie zapadłe orzeczenia) mogą być wykorzystane jako materiał uzupełniający rozważania prawne, jednak bez możliwości związania nimi. Wyjątek stanowią owe zapytania prawne i wskazania sądu odwoławczego, które wiążące są dla sądu, któremu przekazano sprawę do ponownego rozpoznania¹⁷⁹. Są one wiążące niezależnie od tego, czy sąd ponownie rozpoznający sprawę je podziela, czy też nie. Stanowi to wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Sąd zachowuje jednocześnie całkowitą autonomię w zakresie oceny dowodów, które weryfikuje zgodnie z wymogami przepisu art. 7 k.p.k.¹⁸⁰

Sąd karny będzie związany również wykładnią prawa, która została dokonana w uchwałach przez Sąd Najwyższy. Uchwała może być wydana w sytuacji rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego, które zostało przekazane Sądowi Najwyższemu w toku rozpoznawania konkretnej sprawy¹⁸¹. Zgodnie z treścią przepisu art. 441 § 1 k.p.k. przedmiotem konkretnego pytania prawnego, które zostało przekazane Sądowi Najwyższemu, może być zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, jeżeli wyłoniło się ono przy rozpoznawaniu środka odwoławczego. Samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie ogranicza samo uprawnienie sądu odwoławczego do przedstawienia zagadnienia prawnego Sądowi Najwyższemu. Każdy sąd karny jest bowiem uprawniony do dokonywania samodzielnie operatywnej wykładni prawa, które zastosować ma w danej sprawie. Natomiast o samej mocy wiążącej rozstrzygnięcia danego zagadnienia prawnego zadecyduje fakt, czy zostało ono zawarte w uchwale, czy też w postanowieniu. Treść przepisu art. 441 § 3 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości, że chodzi w tym

---

¹⁷⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2008 r., sygn. akt II KK 447/07, Legalis nr 108119.

¹⁷⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 30 maja 2006 r., sygn. akt II AKa 84/06, Legalis nr 82138.

¹⁸⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 sierpnia 2019 r., sygn. akt II AKa 67/19, Legalis nr 2290573.

¹⁸¹ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 39.

przypadku jedynie o uchwały Sądu Najwyższego¹⁸². Tego rodzaju odstępowanie od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego uzasadnione jest przede wszystkim koniecznością zapewnienia jednolitości orzecznictwa, które powinno stanowić wyraz doktrynalnej tezy, iż orzecznictwo sprawiedliwe to orzecznictwo jednolite¹⁸³. W przepisie art. 441 § 3 k.p.k. ustawodawca przesądził o mocy wiążącej uchwał Sądu Najwyższego wydanych na skutek zadanego konkretnego pytania prawnego. W związku z tym wyłącznie uchwały ograniczają samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego, natomiast postanowienia odmawiające podjęcia uchwały, które często jednak zawierają rozstrzygnięcia merytoryczne danego zagadnienia prawnego, nie są już wiążące.

Należy wskazać, że ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w wyniku wydania przez Sąd Najwyższy uchwały wskutek zadanego pytania prawnego dokonuje się w wyniku samej inicjatywy sądu karnego. Z treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k. wynika nie tylko uprawnienie, ale również obowiązek samodzielnego rozstrzygnięcia przez sąd kwestii prawnych, a zadanie pytania prawnego stanowi wyjątek od tej właśnie zasady¹⁸⁴. Każda uchwała Sądu Najwyższego, która została wydana wskutek konkretnego pytania prawnego, wiąże sądy orzekające w sprawie, w toku której sformułowano zagadnienie prawne. Wykładnią prawa wyrażoną w uchwale związane są wszystkie sądy orzekające w danej sprawie po jej wydaniu¹⁸⁵. Uchwała Sądu Najwyższego przybiera postać odpowiedzi na pytanie sformułowane przez sąd pytający. Zawiera jednak także uzasadnienie, w którym Sąd Najwyższy może rozstrzygnąć również inne kwestie w całym procesie wykładni. Z uwagi na zakaz dokonywania wykładni rozszerzającej przepisów o charakterze wyjątków od zasady trzeba przyjąć, że interpretacja dokonana w uchwale przez Sąd Najwyższy w takim zakresie, w jakim wykracza poza ramy zagadnienia prawnego sformułowanego przez sąd odwoławczy, nie ma formalnej mocy wiążącej. Formułując zagadnienie prawne,

¹⁸² Ibidem, s. 43–44.

¹⁸³ P. Hofmański, *Granice niezależności sądu w kształtowaniu prawnej podstawy rozstrzygnięcia w procesie karnym*, „Przegląd Prawa Karnego” 1991, nr 17, s. 141.

¹⁸⁴ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1336.

¹⁸⁵ Ibidem, s. 1337.

sąd odwoławczy godzi się na związanie wykładnią, jednak tylko w takim zakresie, w jakim wnosi o jej przeprowadzenie, dokonując oceny w ramach swoich kompetencji, że rozstrzygnięcie wskazanego zagadnienia prawnego jest mu niezbędne do poprawnego orzekania¹⁸⁶.

Zdaniem L.K. Paprzyckiego związanie sądów wykładnią sformułowaną w uchwale Sądu Najwyższego i w uzasadnieniu orzeczenia sądu odwoławczego nie ma charakteru bezwzględnego, a jedynie względny. Nie można bowiem wykluczyć, chociaż sam autor wskazuje, że niewątpliwie będą to sytuacje zupełnie odosobnione, że dojdzie do dokonania błędnej wykładni, a sąd odwoławczy, który skierował zagadnienie prawne, w toku dalszego rozpoznawania środka odwoławczego albo sąd I instancji ponownie rozpoznający sprawę znajdą trafną argumentację na rzecz odmiennej wykładni¹⁸⁷. W takiej sytuacji nastąpiłoby przyjęcie błędnej wykładni i wydanie nietrafnego rozstrzygnięcia tylko po to, aby w dalszym toku postępowania odwoławczego albo toczącego się w wyniku wniesienia kasacji ta właściwa wykładnia została ostatecznie przyjęta. Oczywiście należy wskazać, że sąd, który nie podporządkuje się wykładni, która dokonana zostanie przez Sąd Najwyższy, dopuszcza się naruszenia przepisów prawa procesowego, i to w sposób rażący, ale gdyby taki zarzut został sformułowany w apelacji albo kasacji, to należałoby uznać, zakładając, że prawidłowej wykładni dokonał sąd, który nie podporządkował się narzucanej wykładni, iż w tych przypadkach to naruszenie prawa procesowego nie mogło mieć wpływu na treść orzeczenia¹⁸⁸.

---

¹⁸⁶ Ibidem, s. 1337–1338.

¹⁸⁷ L.K. Paprzycki, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego (wybrana problematyka europejska)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, nr 1, s. 72.

¹⁸⁸ Ibidem.

Rozdział 3. Wpływ rozstrzygnięć administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego

3.1. Uwagi wstępne

Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych w postępowaniu karnym wynika przede wszystkim ze związku prawa karnego z prawem administracyjnym, które swoje źródło ma we wspólnej przynależności do systemu prawa publicznego, przejawiającego się w różnych formach. W związku z tym wpływ rozstrzygnięć wydawanych w postępowaniu administracyjnym na postępowanie karne może być różnorodny i wieloaspektowy¹⁸⁹. Decyzja administracyjna jako władcza forma działania mająca uregulowaną formę, wytwarza poczucie pewności w tym sensie, że wiadome jest, do jakich granic administracja może wkroczyć w życie społeczne oraz jakie będą następstwa owych działań¹⁹⁰. Stosunki społeczne, które utrwalane są przez administrację, winno się traktować jako zjawiska społeczne o regularnym przebiegu, działalność administracji publicznej stanowi zaś czynnik porządkujący życie społeczne¹⁹¹.

Rozważając problematykę znaczenia rozstrzygnięć administracyjnych w postępowaniu karnym, należy zwrócić uwagę na przenikanie się reżimów prawnych, jakimi są prawo karne i prawo administracyjne ze względu na regulację określonych stosunków w drodze decyzji administracyjnej¹⁹². W związku z tym konieczne będzie przeanalizowanie kwestii wpływu na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego zarówno decyzji administracyjnych, jak i orzeczeń wydawanych przez sądy administracyjne.

---

¹⁸⁹ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 15–16.

¹⁹⁰ J. Borkowski, *Decyzja administracyjna*, Warszawa 1970, s. 217–218.

¹⁹¹ *Ibidem*, s. 215.

¹⁹² O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 156.

Ponadto w związku z omawianą problematyką odstępstw od samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego pojawia się pytanie, czy sąd w toku postępowania karnego będzie miał możliwość samodzielnego ustalania w zakresie uszczuplonego lub też narażonego na uszczuplenie podatku albo ustalenia rozmiarów dokonanego nienależnego zwrotu podatkowej należności publicznoprawnej oraz w jaki sposób należy traktować same decyzje organów podatkowych ustalających istnienie obowiązku podatkowego¹⁹³.

3.2. Wpływ decyzji administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego

Na początku warto poczynić kilka uwag o charakterze ogólnym. Wskazać należy, że decyzja administracyjna jest podstawową formą rozstrzygnięcia spraw administracyjnych, a także podstawową formą działania administracji publicznej, za pośrednictwem której organ administracji może nałożyć na określoną osobę obowiązek albo przyznać jej uprawnienie. Przepisy kodeksu postępowania administracyjnego nie zawierają legalnej definicji owej prawnej formy działania administracji publicznej¹⁹⁴. Istotne jest, że w formie decyzji administracyjnej mogą być regulowane te kwestie, które stały się lub zostaną w przyszłości przedmiotem badania w postępowaniu karnym. W związku z tym decyzja, która została wydana w toku postępowania administracyjnego, może mieć wpływ na bieg postępowania karnego¹⁹⁵. Możliwe jest dokonanie podziału decyzji administracyjnych, które będą miały znaczenie dla postępowania karnego na następujące grupy:

- decyzje administracyjne wywołujące skutek konstytutywny w sferze praw osobistych określonej osoby,
- decyzje administracyjne wywołujące skutek stanu faktycznego,
- decyzje uprawnionych podmiotów wymagane przez przepisy prawa dla zapewnienia toku postępowania karnego¹⁹⁶.

---

¹⁹³ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 69.

¹⁹⁴ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 131.

¹⁹⁵ Ibidem, s. 156.

¹⁹⁶ Ibidem, s. 159.

Wskazać również należy, że decyzje administracyjne wchodzą w zakres kognicji sądów karnych co do zasady w trzech płaszczyznach:

- z powodu użycia przez ustawodawcę instrumentu prawa karnego w celu ochrony ustanowionego w drodze decyzji administracyjnej stanu prawnego,
- gdy funkcjonowanie w obrocie prawnym decyzji administracyjnej ma wpływ na przypisanie odpowiedzialności karnej za czyn zabroniony,
- kiedy podjęcie określonych działań procesowych jest uzależnione od decyzji administracyjnej¹⁹⁷.

Pierwsza z wymienionych sytuacji najczęściej będzie dotyczyła głównie postępowania karnego skarbowego. W drugiej grupie sprawy dotyczą w zdecydowanej mierze posiadania określonego zezwolenia, koncesji czy innej decyzji administracyjnej, od których zależy brak karalności zarzucanego oskarżonemu czynu. Trzecia grupa obejmuje sytuacje wynikające z prawa karnego procesowego. Taki problem może pojawić się z powodu wiązania określonych konsekwencji prawnych z posiadaniem obywatelstwa polskiego lub prawa azylu przyznawanego w drodze decyzji administracyjnej¹⁹⁸.

Z punktu widzenia problematyki ograniczeń samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego ze względu na regulację przepisu art. 8 § 2 k.p.k. istotne jest omówienie kwestii związanych z decyzjami administracyjnymi, które wywołują skutek konstytutywny. Rozstrzygnięcia te, które dotyczą praw podmiotowych danej jednostki, wpływają na jej sferę osobistą, prawną, a w konsekwencji wywołują określoną zmianę. Jako przykład można wskazać tutaj decyzje odnoszące się do obywatelstwa osoby, które mogą prowadzić do aktualizacji jednej z podstawowych przesłanek procesowych (zgodnie z treścią przepisu art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. postępowania nie wszczyna się, a wszczęte się umarza, gdy sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych)¹⁹⁹. Na podstawie przepisu art. 8 § 2 k.p.k. sąd karny związany jest prawomocnym

¹⁹⁷ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1323.

¹⁹⁸ *Ibidem*, s. 1323–1324.

¹⁹⁹ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 159–160.

rozstrzygnięciem sądu kształtującym prawo lub stosunek prawny, czyli konstytutywnym orzeczeniem. Wykładnia semantyczna tego przepisu nie przemawia za przyznaniem więc mocy wiążącej decyzjom administracyjnym²⁰⁰.

W kodeksie postępowania karnego z 1969 r. ustawodawca również nie uznał za wiążące ustaleń zawartych w decyzjach organów administracji, nawet w decyzjach o charakterze konstytutywnym. Wskazywano jednak, że sąd w postępowaniu karnym nie może co prawda uchylić orzeczenia ani też uznać go za nieobowiązujące, jednak ma prawo do oceny jego zasadności i uwzględnienia tej oceny przy orzekaniu. Odrzucenie jednak przez sąd karny decyzji administracyjnej o charakterze konstytutywnym powinno zdarzać się jedynie wówczas, gdy decyzja taka będzie pozbawiona podstaw prawnych²⁰¹. W doktrynie (jeszcze pod rządami poprzednio obowiązującego przepisu art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r.) prezentowane było stanowisko, zgodnie z którym decyzje administracyjne kształtujące prawo lub stosunek prawny mają moc wiążącą w procesie karnym, jeżeli ich legalność została potwierdzona przed Naczelnym Sądem Administracyjnym. W takiej bowiem sytuacji, w wyniku potwierdzenia ich zgodności z prawomocnym orzeczeniem sądu, uzyskują moc zbliżoną do orzeczeń sądowych²⁰². Jolanta Kowalska wskazywała, że nie można zgodzić się z wyżej wskazanym poglądem, bowiem zabieg taki naruszałby reguły wykładni, a ponadto przepis ten (wcześniej przepis art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 r., obecnie przepis art. 8 § 2 k.p.k.) jako wyjątkowy nie powinien być poddawany analogii ani wykładni rozszerzającej. Natomiast za wiążące dla sądu karnego uznać trzeba prawomocne orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego, które mają charakter konstytutywny²⁰³.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że decyzje administracyjne są tego rodzaju rozstrzygnięciami, które wydawane są nie przez sąd, ale przez organy niesądowe. W związku z tym w świetle przepisu art. 8

---

²⁰⁰ J. Kowalska, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Przegląd Sądowy” 1997, nr 5, s. 64.

²⁰¹ Z. Świda-Łagiewska, *Zakres związania sądu...*, s. 45.

²⁰² T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim ...*, s. 154–158.

²⁰³ J. Kowalska, *Prejudycjalność orzeczeń...*, s. 65.

§ 2 k.p.k., z którego jasno wynika, że prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące, decyzje administracyjne nie spełniają wymogu wydania ich przez określony organ, jakim jest sąd. Dlatego też nie mogą stać się wiążącym prejudykatem, gdy weźmie się pod uwagę wyłącznie literalną wykładnię przepisu art. 8 § 2 k.p.k.²⁰⁴ Zdaniem O. Piaskowskiej literalna wykładnia przepisu art. 8 § 2 k.p.k. powoduje, że jego treść jest jednoznaczna i wyraźnie zakreśla krąg rozstrzygnięć, którymi związany jest sąd karny. Jednoznaczność przepisu powoduje więc niezasadność sięgnięcia do reguł wykładni innej niż językowa, przesądza to również o braku możliwości sięgnięcia po reguły wykładni funkcjonalnej²⁰⁵. W związku z tym należy jednak rozważyć możliwość potraktowania takiej decyzji jako dowodu w postępowaniu karnym. Zgodnie z przepisami kodeksu postępowania karnego decyzja administracyjna będzie stanowiła dokument w postępowaniu karnym. Decyzja taka, mimo że stanowi dokument urzędowy, na gruncie postępowania karnego będzie podlegała ocenie na równi z pozostałymi dowodami, które zostały zgromadzone na poczet tego właśnie postępowania. Zastosowanie znajdzie tu zasada swobodnej oceny dowodów. Na gruncie postępowania karnego decyzja administracyjna będzie więc traktowana inaczej niż przykładowo w toku postępowania cywilnego (tam bowiem decyzja administracyjna, która jest dokumentem urzędowym, stanowi dowód tego, co zostało w niej urzędowo zaświadczone)²⁰⁶.

Należy przyjąć, że mimo faktu, iż nie wynika to wprost z treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k., to sąd w postępowaniu karnym związany będzie decyzją administracyjną o charakterze konstytucyjnym. Oczywiście drugie z wyżej przywołanych stanowisk, nie może być uznane za całkowicie niesłuszne, ponieważ brak regulacji prawnej w tym zakresie prowadzić może do rozbieżności w orzecznictwie i doktrynie. Wobec tego należy uznać, że kwestia związania sądu karnego decyzją administracyjną o charakterze konstytucyjnym wymaga interwencji

²⁰⁴ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 137.

²⁰⁵ *Ibidem*, s. 142.

²⁰⁶ *Ibidem*, s. 161–162.

prawodawcy w celu wyeliminowania wątpliwości w interpretacji przepisu art. 8 k.p.k.

Decyzja administracyjna, którą powinien być związany sąd karny, obowiązana jest posiadać łącznie trzy cechy: kompetencję organu, kształtowanie prawa lub stosunku prawnego oraz prawomocność decyzji. Pierwsza cecha oznacza, że aby decyzja była wiążąca dla sądu karnego, musi być wydana przez organ posiadający kompetencję do jej wydania, a ponadto określona sprawa powinna posiadać formę decyzji administracyjnej. Druga cecha powoduje, że określona decyzja administracyjna musi być tą, w wyniku wydania której dochodzi do zmiany w dotychczas istniejących stosunkach prawnych, lub taką, która tworzy nową sytuację prawną. Ostatnia cecha związana jest z drugą, ponieważ musi być to decyzja nie tylko wywierająca skutek konstytutywny, ale również kształtująca go w sposób pewny, winna więc objawiać się trwałością²⁰⁷. Waga prejudycjalnych decyzji administracyjnych w postępowaniu karnym jest bardzo duża i słuszny jest pogląd, że „wiążące są również prawotwórcze decyzje powołanych do tego organów administracyjnych. Jest to z punktu widzenia pewności stanu prawnego nie do pomyślenia, aby jedna władza nie uznawała stanu prawnego stworzonego przez inną, powołaną do tego władzę. Zasada ta odnosi się także do sądu karnego. Sąd karny nie jest natomiast związany ustaleniami faktycznymi zawartymi w jakimkolwiek orzeczeniu – także w orzeczeniu o charakterze prawotwórczym”²⁰⁸. Aby jednak decyzja administracyjna miała charakter prejudycjalny, powinna spełniać pewne wymagania. Oprócz już wyżej wskazanych cech decyzja taka nie może być również nieważna, musi być wydana w głównym przedmiocie prowadzonego przez ten organ postępowania oraz musi zostać wydana przez organ, od którego decyzji przysługuje skarga do sądu administracyjnego²⁰⁹.

W kontekście prawomocności decyzji administracyjnej należy zwrócić uwagę na treść przepisu art. 269 k.p.a., z którego wynika, że

---

²⁰⁷ Ibidem, s. 179–181.

²⁰⁸ M. Czapliński, *Zawieszenie postępowania karnego...*, s. 74, za: M. Cieślak, *Polska procedura karna – podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 230.

²⁰⁹ Ibidem, s. 74–75.

decyzje określone w innych przepisach prawnych jako prawomocne uważa się za ostateczne, chyba że z przepisów tych wynika, że dotyczą one takiej decyzji, która została utrzymana w mocy w postępowaniu sądowym bądź też nie została zaskarżona w tym postępowaniu z powodu upływu terminu do wniesienia skargi. Istotne jest więc, że decyzje administracyjne na gruncie przepisów k.p.a. uzyskują przymiot prawomocności, w związku z czym spełniają to kryterium na gruncie przepisu art. 8 § 2 k.p.k. Będą to takie decyzje, które nie podlegają zaskarżeniu do sądu administracyjnego, a także te, które takiej sądowej weryfikacji nie zostały poddane²¹⁰. Ważne jest również to, że decyzje tworzące dla stron prawa nabyte prowadzą do zmian w sytuacji prawnej strony, bowiem przyznając określone uprawnienie albo nakładając dany obowiązek, wywołują skutek analogiczny jak orzeczenia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny, czyli skutek konstytutywny²¹¹.

Jeżeli uznać za uzasadnione istnienie związania sądu karnego decyzją administracyjną, to należy jednocześnie przyjąć, że zakres tego związania może dotyczyć wyłącznie zawartego w niej rozstrzygnięcia. Przyjęcie innego założenia prowadziłoby bowiem do ograniczenia podstawowych zasad procesu karnego, przede wszystkim zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, zasady prawdy materialnej oraz zasady swobodnej oceny dowodów. Podobnie kształtuje się ponadto zakres związania w przypadku orzeczeń sądów w rozumieniu przepisu art. 8 § 2 k.p.k. Przepis ten jasno stanowi o wyjątku w postaci związania rozstrzygnięciem, jednocześnie przesądza zasadę samodzielnego rozstrzygnięcia wszelkich zagadnień prawnych i faktycznych przez sąd karny. W związku z tym zasadne wydaje się przyjęcie analogicznego rozwiązania w stosunku do decyzji administracyjnych²¹².

Analizując zagadnienie związania sądu karnego decyzją administracyjną, warto powrócić do już wyżej zaakcentowanych kwestii oraz wskazać na wyrok Sądu Najwyższego, w którym ten przyjął, że odstępowania od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie zostały

²¹⁰ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 136.

²¹¹ *Ibidem*, s. 137.

²¹² *Ibidem*, s. 178.

ograniczone jedynie do wypadku wskazanego w treści obecnie obowiązującego przepisu art. 8 § 2 k.p.k., bowiem mogą one wynikać również z innych postanowień ustawy, zarówno z regulacji kodeksu postępowania karnego, jak i z innych aktów normatywnych o randze ustawy²¹³. Zdaniem Z. Świdy pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w tym orzeczeniu stanowi wykładnię rozszerzającą przepisu art. 8 § 2 k.p.k. i nie można zgodzić się z twierdzeniem, że sąd karny związany jest decyzjami administracyjnymi na równi ze związaniem rozstrzygnięciami wymienionymi w powyższym przepisie²¹⁴. Wskazane zostało, że stanowcze związanie w ustawie sądu karnego prawomocnym rozstrzygnięciem sądu o charakterze konstytucyjnym wyznacza zakres badania takich rozstrzygnięć przez sąd karny. Natomiast z treści przepisu art. 8 k.p.k. wynika jednoznacznie, że co do pozostałych rozstrzygnięć taki zakaz co do zasady nie istnieje. Nie oznacza to jednak zdaniem autorki nakazu badania przez orzekający sąd karny rozstrzygnięć sądu o charakterze innym niż wynikający z treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k., a także nakazu badania rozstrzygnięć konstytucyjnych albo deklaracyjnych innych organów jak np. decyzje administracyjne. Treść przepisu art. 8 § 2 k.p.k. nie upoważnia do wykładni rozszerzającej, która pozwalałaby na uznanie, że w tej grupie znajdują się inne bezwzględnie wiążące sąd karny tak jak konstytucyjne rozstrzygnięcia sądu. Jednakże trzeba podkreślić, że niektóre rozstrzygnięcia wydane przez sąd lub inny organ, które występują w toku orzekania sądu karnego, są tego rodzaju, że nie dają podstaw do badania ich zasadności. Chodzi tu o niektóre wyroki sądów cywilnego i karnego, które nie posiadają charakteru konstytucyjnego, oraz decyzje administracyjne o charakterze konstytucyjnym²¹⁵. Podsumowując wszystkie powyższe rozważania, wskazać należy, że sąd karny będzie związany decyzją administracyjną o charakterze konstytucyjnym (spełniającą określone cechy), chociaż wprost nie wynika to z treści przepisu art. 8 k.p.k. Oczywiście decyzja ta nie może być traktowana

²¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97, Lex nr 34562.

²¹⁴ Z. Świda, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Karne z dnia 1 grudnia 1998 r., IV KKN 492/97*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1999, nr 7–8, s. 411.

²¹⁵ Ibidem, s. 413.

tak samo jak orzeczenie sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny. W przypadku natomiast decyzji o charakterze deklaratoryjnym zgodnie z obowiązującymi przepisami kodeksu postępowania karnego sąd będzie mógł wykorzystać ją jako dowód w postępowaniu karnym.

3.3. Wpływ wyroków administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego

Zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, a także przewidziane ustawowo od niej wyjątki należy postrzegać w stosunku do orzecznictwa sądu administracyjnego nie tylko w kontekście ustaw zwykłych, czyli w związku z treścią całego przepisu art. 8 k.p.k. i wzajemnej jego relacji do przepisu art. 170 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi²¹⁶, ale również w płaszczyźnie konstytucyjnie ustanowionych ram kompetencyjnych sądów powszechnych. Sądy te sprawują bowiem w Polsce wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem tych, które ustawowo zostały zastrzeżone do właściwości innych sądów. Kontrola działalności administracji publicznej pod względem zgodności z prawem została natomiast powierzona przez ustawodawcę sądom administracyjnym. Sąd administracyjny na skutek zaskarżenia działania albo zaniechania organu nie przyjmuje sprawy administracyjnej do końcowego jej załatwienia, ale jedynie kontroluje działanie tego organu. W związku z tym zasadniczo sąd administracyjny nie może zastępować organu administracji publicznej i wydać końcowego rozstrzygnięcia w sprawie²¹⁷.

Należy wskazać, że na podstawie przepisu art. 3 ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi sądy administracyjne sprawują kontrolę działalności administracji publicznej oraz stosują środki wskazane w ustawie. Kontrola owej działalności administracji publicznej dokonywana przez sądy administracyjne obejmuje m.in. wy-

²¹⁶ Dz.U. z 2019 r., poz. 2325 z późn. zm.

²¹⁷ R. Stec, [w:] *Prawne formy działalności administracji publicznej. Wybór i opracowanie źródeł*, R. Stec (red.), Warszawa 2008, s. 283.

żej analizowane decyzje administracyjne, postanowienia wydane w postępowaniu administracyjnym, na które służy zażalenie albo kończące postępowanie, również na postanowienia rozstrzygające sprawę co do istoty. Sąd administracyjny po przeprowadzeniu postępowania może nie uwzględnić skargi w całości albo w części (w takiej sytuacji sąd oddała skargę odpowiednio w całości albo w części). Natomiast w przypadku uwzględnienia przez sąd skargi na decyzję lub postanowienie ma on możliwość, na podstawie przepisu art. 145 § 1 pkt 1 ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, uchylenia decyzji lub postanowienia w całości albo w części, jeżeli stwierdzi:

- naruszenie prawa materialnego, które miało wpływ na wynik sprawy,
- naruszenie prawa dające podstawę do wznowienia postępowania administracyjnego,
- inne naruszenie przepisów postępowania, jeżeli mogło ono mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Ponadto sąd administracyjny stwierdza nieważność decyzji lub postanowienia w całości lub w części, jeżeli zachodzą przyczyny określone w treści przepisu art. 156 k.p.a. lub w innych przepisach, albo stwierdza wydanie decyzji lub postanowienia z naruszeniem prawa, jeżeli zachodzą przyczyny określone w przepisach kodeksu postępowania administracyjnego lub w innych przepisach.

Istotny jest fakt, że zgodnie z przepisami ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi sąd rozstrzyga sprawę wyrokiem. Sentencja takiego wyroku powinna zawierać oznaczenie sądu, imiona i nazwiska sędziów, protokolanta oraz prokuratora, jeżeli brał udział w sprawie, datę i miejsce rozpoznania sprawy i wydania wyroku, imię i nazwisko lub nazwę skarżącego, przedmiot zaskarżenia oraz rozstrzygnięcie sądu, zaś jego uzasadnienie powinno zawierać zwięzłe przedstawienie stanu sprawy, zarzutów podniesionych w skardze, stanowisk pozostałych stron, podstawę prawną rozstrzygnięcia oraz jej wyjaśnienie. Z przepisów ustawy jasno wynika, że sąd jest związany wydanym wyrokiem od chwili jego ogłoszenia, a w przypadku wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym – od podpisania sentencji wyroku.

Niewątpliwie niezależnie od przyjęcia relacji zachodzących między przepisami art. 8 § 1 k.p.k. i art. 170 ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, wskazać należy, że prawomocny wyrok kasacyjny sądu administracyjnego jest takim orzeczeniem sądu, w wyniku wydania którego dochodzi do usunięcia z obrotu prawnego aktu administracyjnego, którego orzeczenie to dotyczy²¹⁸. W literaturze pojawił się pogląd, że orzeczenia wydawane przez sąd administracyjny mają charakter wyłącznie orzeczeń kasacyjnych, a sąd w takiej sytuacji nie podejmuje postępowania wyjaśniającego, nie przeprowadza również dowodów. Z punktu widzenia treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. nie ulega wątpliwości, że orzeczenia sądu administracyjnego są orzeczeniami sądowymi oraz uzyskują cechę prawomocności. Orzeczeniom tym nie można jednak nadać waloru rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny ze względu na rolę tych sądów w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości. Orzeczenia sądu administracyjnego nie wiążą więc sądu karnego, bowiem zasadniczo nie mają charakteru konstytutywnego²¹⁹. Już pod rządami kodeksu postępowania karnego z 1969 r. wskazywano, że co prawda decyzja administracyjna musi mieć dla uzyskania mocy wiążącej w postępowaniu karnym charakter konstytutywny, jednak wyrok sądu administracyjnego oddalający skargę nie ma już charakteru konstytutywnego. Tylko więc w sytuacji, gdyby ów wyrok miał charakter konstytutywny, zawarte w nim rozstrzygnięcie odnoszące się do kwestii administracyjnej byłoby wiążące dla sądu w postępowaniu karnym²²⁰. Sąd karny nie jest związany wyrokami sądów administracyjnych, które nie mają charakteru konstytutywnego. Sądy administracyjne, jak wynika z art. 184 Konstytucji RP, sprawują w zakresie określonym w ustawie kontrolę działalności administracji publicznej. Oznacza to, że sądy administracyjne nie rozstrzygają spraw administracyjnych, a jedynie poddają kontroli w kontekście kryterium legalności rozstrzygnięcie wydane przez uprawniony organ administracji publicz-

---

²¹⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2018 r., sygn. akt II KK 363/17, Legalis nr 1740879.

²¹⁹ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 146–147.

²²⁰ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 157.

nej. Orzeczeniom sądów administracyjnych nie można więc nadać charakteru rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny²²¹. Należy jednak uwzględnić w tym miejscu pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy. Przyjął on, że konieczność uwzględnienia przez sąd karny treści orzeczenia sądu administracyjnego może wynikać stąd, że decyzja administracyjna kształtuje konieczny element stanu faktycznego, który decyduje o zaistnieniu przestępstwa²²².

W kontekście omawianego zagadnienia orzeczeń wydawanych przez sądy administracyjne i wpływu na wcześniej wydane decyzje administracyjne należy wskazać, że oddalenie takiej skargi na decyzję administracyjną w żaden sposób nie wpływa na fakt jej obowiązywania czy też na skutki prawne, które pierwotnie wywoływała. W takiej sytuacji wyrok wydany przez sąd administracyjny potwierdza wyłącznie słuszność zaskarżonego rozstrzygnięcia czy decyzji administracyjnej. Sąd w ten sposób wskazuje na prawidłowość owej decyzji, która istniała już w momencie jej wydania. W związku z tym, jeżeli zaskarżona decyzja miała charakter konstytutywny i wcześniej wiązała sąd w postępowaniu karnym (fakt ten został przesądzony w poprzednich rozważaniach dotyczących wpływu decyzji administracyjnych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego), to w dalszym ciągu utrzymuje takowy charakter²²³.

3.4. Wpływ decyzji podatkowych na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego

Postępowanie podatkowe określane jest jako szczególne postępowanie administracyjne, zawiera ono cechy postępowania podobne do ogólnego postępowania administracyjnego, ale również cechy istot-

---

²²¹ M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz*, D. Świecki (red.), Warszawa 2020, s. 80.

²²² J. Skorupka, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 48; zob. również wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2009 r., sygn. akt IV KK 455/08, Legalis nr 287821.

²²³ O. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych...*, s. 148.

nie odmienne²²⁴. Należy wskazać, że decyzja podatkowa może mieć charakter tylko ostateczny albo ostateczny, ale zarazem prawomocny. Zgodnie z ogólną zasadą trwałości ostatecznych decyzji podatkowych decyzje, od których nie służy odwołanie w postępowaniu podatkowym, są decyzjami ostatecznymi. Ich uchylenie lub też zmiana, stwierdzenie nieważności oraz wznowienie postępowania mogą nastąpić wyłącznie w przypadkach przewidzianych w Ordynacji podatkowej²²⁵ oraz w innych ustawach podatkowych. Decyzja podatkowa staje się natomiast prawomocna w chwili, gdy upłynął termin do wniesienia zwyczajnego środka zaskarżenia, droga sądowa dobiegła końca, środki odwoławcze nie zostały podjęte oraz minął termin do wniesienia skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego. Decyzje ostateczne stają się również prawomocne po wniesieniu skargi do sądu administracyjnego, gdy ten ją odrzucił ze względu na wady skargi, brak właściwości lub gdy wniesienie skargi jest niedopuszczalne. Podobne konsekwencje niesie za sobą oddalenie skargi jako bezzasadnej lub umorzenie postępowania jako bezprzedmiotowego²²⁶. Wymiarowa decyzja podatkowa jest decyzją administracyjną ze wszystkimi płynącymi stąd konsekwencjami. Sporny jest natomiast jej charakter. W literaturze prawa podatkowego wskazuje się, że decyzja podatkowa tylko w kontekście kreowania prawidłowego wymiaru zobowiązania podatkowego, nie zaś samego zobowiązania, ma charakter konstytutywny. W pozostałym natomiast zakresie wskazującym na istniejące z mocy prawa zobowiązanie ma natomiast charakter deklaratoryjny. Istotne jest jednak, że decyzja podatkowa nie kreuje samego obowiązku podatkowego, który jest pierwotny w stosunku do zobowiązania podatkowego i zawsze wynika z mocy samego prawa²²⁷.

W jednym z orzeczeń Sąd Apelacyjny w Krakowie wskazał, że samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego nie stanowi podstaw do dokonywania dowolnych ustaleń w zakresie obowiązku podatkowego. Usta-

---

²²⁴ P. Lewczyk, *Zakres związania sądu karnego decyzją podatkową*, „Przełąd Sądowy” 2013, nr 4, s. 90.

²²⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1540 z późn. zm.

²²⁶ P. Lewczyk, *Zakres związania sądu karnego...*, s. 92.

²²⁷ *Ibidem*, s. 109.

lenie istnienia tego obowiązku lub też braku takiej powinności oraz wysokości podatku należy do organów skarbowych pod kontrolą sądu administracyjnego. W związku z tym takie decyzje traktować należy jako rozstrzygnięcia „kształtujące stosunek prawny” (w rozumieniu przyjętym na gruncie przepisu art. 8 § 2 k.p.k.) i uznać za wiążące w postępowaniu karnym²²⁸. Ponadto, jeśli decyzje organów podatkowych mają decydujące znaczenie dla ustalenia istnienia zobowiązania podatkowego lub też jego wysokości i rodzą określone konsekwencje oraz skutki finansowe po stronie podatnika, a podejmowane są w trybie odrębnych przepisów, które przewidują ich kontrolę instancyjną, to powinno się je traktować właśnie jako rozstrzygnięcia „kształtujące stosunek prawny” w rozumieniu przepisu art. 8 § 2 k.p.k.²²⁹

Również w literaturze wskazuje się, że finansowy organ postępowania przygotowawczego ani też sąd karny nie mają możliwości we własnym zakresie (na potrzeby postępowania w sprawach o przestępstwa i wykroczenia skarbowe) dokonać określenia wysokości podatku, czego konsekwencją jest brak możliwości sporządzenia aktu oskarżenia²³⁰. Z drugiej jednak strony pojawia się pogląd, zgodnie z którym interpretacja przepisu art. 8 § 2 k.p.k. dokonana przez Sąd Apelacyjny w Krakowie wykracza poza granice wykładni językowej i stanowi „jaszkrawy przykład wykładni prawotwórczej”²³¹. Zdaniem J. Dużego interpretacja przepisu art. 8 § 2 k.p.k. dokonana przez Sąd Apelacyjny w Krakowie²³² wykracza poza wykładnię językową, a sam Sąd Apelacyjny posłużył się analogią poprzez odniesienie przepisu normującego relacje postępowania cywilnego do postępowania karnego do relacji postę-

²²⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 kwietnia 2000 r., sygn. akt II AKa 32/00, Legalis nr 70549.

²²⁹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 17 czerwca 2009 r., sygn. akt II AKz 334/09, Legalis nr 246661.

²³⁰ M. Charkiewicz, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego na gruncie art. 54 i 56 ustawy Kodeks karnyskarbowy – rzeczywistość znana i nieznaną*, „Prawo i Podatki” 2012, nr 12, s. 22.

²³¹ J. Duży, *Kompetencja sądu karnego do ustalenia kwoty uszczuplonego podatku*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 1, s. 110.

²³² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 kwietnia 2000 r., sygn. akt II AKa 32/00, Legalis nr 70549.

powania administracyjnego do karnego, która nie jest w ogóle regulowana przez przepisy prawa, co stanowi wyżej już przywołany „jaskrawy przykład wykładni prawotwórczej”. W konsekwencji dokonanej przez Sąd Apelacyjny w Krakowie interpretacji powstaje nowa przesłanka dopuszczalności procesu w sprawach karnych dotyczących uszczuplenia lub narażenia na uszczuplenie należności publicznoprawnej, czyli konieczność uzyskania decyzji podatkowej. W ten sposób decyzja podatkowa staje się nie dowodem, ale prejudykatem warunkującym prowadzenie procesu. W obecnym stanie prawnym brak jednak podstaw do traktowania decyzji podatkowej jako prejudykatu wiążącego sąd w postępowaniu karnym, chociaż *de lege ferenda* można wysnuć taki postulat²³³.

Sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu. Ścisły wyjątek od tej zasady zawiera przepis art. 8 § 2 k.p.k., który stanowi o wiążącym dla sądu karnego prawomocnym rozstrzygnięciem kształtującym prawo lub stosunek prawny. W orzecznictwie sądowym i doktrynie silna jest natomiast tendencja do rozciągania tej zasady również na konstytutywne, ostateczne decyzje administracyjne (których odmianą jest analizowana decyzja podatkowa)²³⁴. Zdaniem T. Dudka o prejudycjalności można mówić w przypadku decyzji wyłącznie ustalających wysokość zobowiązania podatkowego, w pozostałych bowiem sytuacjach zobowiązanie podatkowe powstaje z mocy prawa i nie można wtedy mówić o prejudycjalności. Ten wniosek nie uwzględnia jednak specyfiki takich postępowań²³⁵. Generalnie jednak organ procesowy orzekający w postępowaniu karnym powinien zastosować się do ustaleń organów podatkowych odnoszących się do prawidłowego wymiaru zobowiązań podatkowych, w pewnych jednak okolicznościach winien dokonać dalszych obliczeń w celu ustalenia wysokości uszczuplonej należności publicznoprawnej w kontekście wyczerpania znamion przestępstw powszechnych lub skarbowych²³⁶.

²³³ J. Duży, *Kompetencja sądu karnego...*, s. 110–111.

²³⁴ *Ibidem*, s. 108.

²³⁵ T. Dudek, *Zawieszenie postępowania karnego skarbowego ze względu na prejudycjalność*, „Prawo i Podatki” 2012, nr 12, s. 90.

²³⁶ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 70.

Wykładnia semantyczna przepisu art. 8 § 2 k.p.k. nie pozostawia wątpliwości, że żadnym decyzjom organów podatkowych czy też skarbowych ustawodawca nie przyznał mocy wiążącej w postępowaniu karnym²³⁷. Poza związaniem sądu prawomocnymi rozstrzygnięciami sądów kształtującymi prawo lub stosunek prawny sąd karny samodzielnie rozstrzyga wszystkie zagadnienia zarówno prawne, jak i faktyczne, które wyłoniły się w rozpatrywanej sprawie, i nie wiążą go inne rozstrzygnięcia sądów zapadłe w sprawach karnych, cywilnych czy administracyjnych powiązanych z rozpoznawaną sprawą karną. Zainteresowaniu orzekającego sądu powinien jednakże podlegać fakt wydania orzeczenia przez organ podatkowy oraz jego treść, zwłaszcza to, czy w podstawach ustaleń faktycznych orzeczenia zapadłego w tej sprawie nie znalazły się dowody istotne również z punktu widzenia rozpoznawanej sprawy, dotąd nieprzeprowadzone w postępowaniu karnym. Sąd rozpoznający sprawę karną co do zasady ma obowiązek rozstrzygać samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne, a poglądy wyrażane w kwestiach wymagających rozstrzygnięcia mogą stanowić wyłącznie materiał pomocniczy, którego sąd nie powinien pomijać, jednak nie jest nim związany. Taka sytuacja wymusza na sądzie karnym dokonanie ustaleń co do momentu powstania obowiązku podatkowego, jego konkretyzacji w zobowiązanie podatkowe o jednoznacznej wartości oraz ustaleń co do strony przedmiotowej. Oparcie się przez sąd karny wprost wyłącznie na ustaleniach decyzji podatkowej bez poczynienia własnych ustaleń w tym zakresie może prowadzić do naruszenia treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k. i w przypadku zażalenia tego orzeczenia – do jego uchylecia przez sąd odwoławczy²³⁸.

W związku z powyższym wskazuje się, że między zobowiązaniem podatkowym, które jest wymagalne i zostało już określone w decyzji podatkowej, a pojęciem uszczuplonego lub narażonego na uszczuplenie podatku czy też należności publicznoprawnej w kontekście określonego przestępstwa nie ma zależności takiego rodzaju, że „pierwsze wypełnia konieczną treścią pozostałe”²³⁹. Sąd Apelacyjny w Warszawie

---

²³⁷ P. Lewczyk, *Zakres związania sądu karnego...*, s. 93.

²³⁸ *Ibidem*, s. 96–97.

²³⁹ J. Duży, *Kompetencja sądu karnego...*, s. 115.

wskazał, że orzeczenia organów podatkowych i dokonywane dla celów podatkowych przez te organy ustalenia w żaden sposób nie wiążą sądu rozpoznającego sprawę karną. Jednocześnie wskazał, że sąd karny samodzielnie rozstrzyga zagadnienia faktyczne w zakresie zachowań objętych stawianym oskarżonym zarzutem, a następnie dokonuje subsumpcji tych zachowań, stosując określone przepisy kodeksu karnego. Całokształt ustaleń opartych o liczne okoliczności sprawy różni się znacząco od ustaleń dla celów podatkowych, które nie mogą determinować orzeczenia w sprawie karnej, tak ze względów faktycznych, jak i prawnych z uwagi na obowiązujący przepis art. 8 § 1 k.p.k.²⁴⁰ Jednocześnie Wojewódzki Sąd Administracyjny z siedzibą w Łodzi stwierdził, że samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego nie uprawnia go do dokonywania dowolnych ustaleń w zakresie obowiązku podatkowego. Skoro bowiem ustalenie istnienia tego obowiązku (bądź braku powinności) oraz wysokości podatku należy do organów skarbowych pod kontrolą sądu administracyjnego, zapadające w odnośnym postępowaniu decyzje należy traktować jako rozstrzygnięcia kształtujące stosunek prawny i uznawać za wiążące w postępowaniu karnym²⁴¹.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego umożliwia i uprawnia sądy do dokonywania własnych ustaleń w zakresie obowiązku podatkowego. Oczywiście wskazać jednocześnie trzeba, że wykazanie istnienia tego obowiązku (bądź braku jego powinności) oraz wysokości podatku należy do organów skarbowych pod kontrolą sądu administracyjnego i zapadające w tym postępowaniu decyzje należy traktować jako rozstrzygnięcia „kształtujące stosunek prawny” oraz uznawać za wiążące w postępowaniu karnym. Jednakże, jak wskazuje się w literaturze, zobowiązania podatkowe dotyczące podatków od osób fizycznych czy też podatku od towarów i usług powstają z mocy prawa i są związane z określonymi zdarzeniami faktycznymi. Decyzje administracyjne w tym wypadku mają charakter nie konstytutywny, ale deklaratoryjny, ustalony

---

²⁴⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 sierpnia 2017 r., sygn. akt II AKa 210/17, Legalis nr 1673981.

²⁴¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Łodzi z dnia 3 kwietnia 2019 r., sygn. akt I SA/Łd 739/18, Legalis nr 1900143.

na podstawie przepisów podatkowych określających wartości tych podatków. W związku z tym należy uznać, że sąd karny nie jest związany tego typu rozstrzygnięciami i może dokonać ustaleń odmiennych od poczynionych przez wskazane powyżej organy²⁴².

Na zakończenie tych rozważań można wskazać na i zgodzić się ze zdaniem M. Wąsek-Wiaderek, która uznaje, że sąd karny posiada zarówno kognicję, jak i kompetencję do tego, aby samodzielnie badać kwestię istnienia zobowiązania podatkowego oraz wysokość podatku określoną decyzją organów skarbowych. Decyzje, które kreują zobowiązania podatkowe, mają bowiem zasadniczo skutek deklaratoryjny wobec tego, że to materialne prawo podatkowe określa konstytutywne elementy wymiaru podatku²⁴³. Co jednak istotne, uznanie tezy, że nie istnieje związanie sądów karnych decyzją podatkową ustalającą wysokość zobowiązania podatkowego, nie stoi jednocześnie na przeszkodzie zaaprobowaniu poglądu, że wydanie nowej decyzji podatkowej po uprawomocnieniu się wyroku skazującego oskarżonego może stanowić „nowy fakt” w rozumieniu przepisu art. 540 § 1 pkt 2 k.p.k. oraz spowodować wznowienie postępowania karnego na korzyść oskarżonego. Znajdzie to uzasadnienie w sytuacji, gdy z nowej decyzji podatkowej wynika, że wbrew pierwotnej decyzji wysokość zobowiązania podatkowego odpowiada tej, która została zadeklarowana przez podatnika prawomocnie skazanego na podstawie błędnej i uchylonej decyzji podatkowej²⁴⁴.

---

²⁴² M. Kurowski, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 82.

²⁴³ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1329.

²⁴⁴ Ibidem, s. 1330.

Rozdział 4. Związanie sądu karnego orzeczeniem sądu cywilnego kształtującym prawo lub stosunek prawny

4.1. Uwagi wstępne

Wyodrębnienie rozdziału dotyczącego zagadnienia relacji między postępowaniem karnym a postępowaniem cywilnym w kontekście zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego oraz odstępstw od niej ma swoje uzasadnienie w tym, że między sprawą karną a cywilną zachodzi może związek faktyczny lub prawny. W związku z zachodzącymi powiązaniem pojawia się pytanie, w jakich stosunkach pozostają ze sobą postępowanie karne i postępowanie cywilne²⁴⁵. Głównym celem, a także ostatecznym wynikiem każdego procesu, jest konkretyzacja oraz urzeczywistnienie norm prawa materialnego, których treść decydować będzie o kształcie stosunków procesowych. Oczywiście między postępowaniem karnym a postępowaniem cywilnym występują różnice w kwestiach metod oraz form postępowania. Ostateczny wynik postępowania może być osiągnięty dopiero po dokonaniu uprzedniej konkretyzacji stanu faktycznego. W przypadku postępowania karnego oraz postępowania cywilnego konkretyzacja prawa zachodzi w zupełnie inny sposób. Spowodowane jest to m.in. specyfiką prawa karnego, które reguluje stosunki społeczne w sposób pośredni, poprzez wydawanie zakazów i nakazów karnych wyposażonych w odpowiednie sankcje karne²⁴⁶. Co do zasady więc postępowania te różnią się między sobą przedmiotem

---

²⁴⁵ J. Cagara, *Związanie sądu cywilnego wyrokiem karnym*, „Nowe Prawo” 1981, nr 3, s. 39.

²⁴⁶ K. Chwalibogowski, *Ustalenia faktyczne w procesie karnym i cywilnym i ich wzajemna moc wiążąca*, „Nowe Prawo” 1956, nr 9, s. 47.

procesu oraz niektórymi celami (postępowanie cywilne ma służyć rozpoznawaniu spraw cywilnych czy też przymusowemu wykonywaniu orzeczeń sądowych, natomiast celem postępowania karnego jest takie jego ukształtowanie, aby przede wszystkim sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna takiej odpowiedzialności nie poniosła). Ponadto postępowanie karne, w przeciwieństwie do postępowania cywilnego, kształtuje i reguluje stosunki społeczne w sposób pośredni, samo postępowanie także wyróżnia się pewnego rodzaju specyfiką ze względu na atrybuty przysługujące sądowi w toku postępowania karnego. Pomimo obecnych różnic między postępowaniem karnym i postępowaniem cywilnym obojętnym nie powinien jednak pozostawać fakt wpływu orzeczeń wydanych w toku postępowania cywilnego na toczące się postępowanie karne.

W związku z powyższym, pomimo faktu, iż sprawa karna i cywilna dość istotnie różnią się między sobą (w sprawach karnych na pierwszy plan wysuwa się interes publiczny, w sprawie cywilnej chodzi natomiast przede wszystkim o interes prywatny) i sprawy te pozostają przedmiotem dwóch odrębnych postępowań (karnego i cywilnego), to zdarza się, że zachodzi między nimi pewien związek faktyczny i prawny²⁴⁷.

4.2. Orzeczenia sądu cywilnego kształtujące prawo lub stosunek prawny a orzeczenia deklaratoryjne

Podział orzeczeń na konstytutywne i deklaratoryjne wynika ze swoistości stosunku między treścią normy prawnej a treścią rozstrzygnięcia. Zgodnie z klasycznym sformułowaniem w orzeczeniu deklaratoryjnym sędzia uzupełnia jedynie stan prawny przez jego skonkretyzowanie, natomiast orzeczenie konstytutywne tworzy w sposób samodzielny nowy stan prawny lub zmienia też wcześniej obowiązujący stan prawny²⁴⁸.

---

²⁴⁷ J. Glaser, *O prejudycjalności wyroków karnych*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 12, s. 353.

²⁴⁸ K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 1981, s. 139.

W postępowaniu cywilnym podział orzeczeń na konstytutywne i deklaratoryjne nastąpił ze względu na skutki, które wywołują, i związany jest z podziałem powództw na trzy rodzaje. Chodzi o powództwa o świadczenie (zwane zasądzającymi), o ustalenie prawa lub stosunku prawnego oraz o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego²⁴⁹.

Pojęcie orzeczenia konstytutywnego nie jest zdefiniowane w przepisach prawnych. Najczęściej jednak orzeczenia określane jako konstytutywne noszą nazwę również prawotwórczych albo kształtujących. Istotą orzeczenia konstytutywnego jako aktu stosowania prawa jest stworzenie nowego stanu prawnego, który będzie odpowiadał treści normy prawnej zrealizowanej i skonkretyzowanej w tym orzeczeniu²⁵⁰. Jeżeli więc zdarzenia powstałe poza postępowaniem cywilnym same nie będą wywoływać skutków prawnych, ale uzasadniać będą wydanie orzeczenia, które dopiero określi te prawa lub obowiązki (albo zmieni je lub uchyli), to takie właśnie orzeczenie będzie tworzyło nowy stan prawny, odpowiadający treści normy prawnej urzeczywistnionej za pomocą tego właśnie orzeczenia²⁵¹.

Nie ulega wątpliwości, że poza związaniem sądu prawomocnymi rozstrzygnięciami kształtującymi prawo lub stosunek prawny sąd karny samodzielnie rozstrzyga wszystkie zagadnienia zarówno prawne, jak i faktyczne, jakie wyłoniły się w rozpatrywanej sprawie, a ponadto nie wiążą go inne rozstrzygnięcia sądów zapadłe zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych czy administracyjnych, powiązanych z rozpoznawaną sprawą karną. Kryterium zaliczenia orzeczenia do grupy orzeczeń konstytutywnych (a więc tych kształtujących prawo lub stosunek prawny, inaczej określając prawotwórczych) jest to, że bez jego wydania określony stan prawny nie powstałby lub nie uległby rozwiązaniu albo też nie nastąpiłoby przekształcenie jego treści. Istota takiego orzeczenia polega na tym, że stan prawny stworzony dopiero wyrokiem, bez wy-

---

²⁴⁹ W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, W. Berutowicz i in. (red.), Warszawa–Wrocław 1967, s. 301.

²⁵⁰ K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972, s. 79–80.

²⁵¹ Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Katowice 2001, s. 109.

dania wyroku by nie nastąpił. Zatem rozgraniczenie orzeczeń konstytutywnych i deklaratywnych (a więc takich, które jedynie potwierdzają istnienie lub nieistnienie określonego prawa lub stosunku prawnego), powinno być oparte na kryterium skutków, jakie dane orzeczenie wywołuje. Orzeczenie ma charakter deklaratywny, gdy nie wprowadza żadnej zmiany do dotychczasowego stanu prawnego, a jedynie potwierdza jego istnienie. Orzeczenie ma natomiast charakter konstytutywny, gdy jest oparte na normie prawnej, która pozostawia decyzji sądu oznaczenie praw i obowiązków danego stosunku prawnego. Za orzeczenie konstytutywne można więc uznać tylko takie orzeczenie, które wywołuje skutek prawotwórczy w postaci całkowitej lub częściowej zmiany dotychczasowego stanu prawnego²⁵².

Przy omawianiu zagadnienia orzeczeń konstytutywnych istotne jest, aby wskazać, z jaką chwilą należy przyjąć oddziaływanie owych orzeczeń sądowych. Ta kwestia związana jest z prawomocnością orzeczeń cywilnych. Zasadą ogólną jest wystąpienie skutków związanych z orzeczeniem sądu w postępowaniu cywilnym z chwilą jego uprawomocnienia się, jeżeli przepisy szczególne nie stanowią inaczej. Natomiast sytuacja w przypadku nadania orzeczeniu rygoru natychmiastowej wykonalności kształtuje się w inny sposób. Rygor natychmiastowej wykonalności może być nadany tylko orzeczeniu, które może być wykonane w drodze egzekucji. Zasadniczo natomiast orzeczenia konstytutywne nie mogą być wykonywane w drodze egzekucji, ponieważ nie są one związane ze spełnieniem określonego świadczenia. Wyjątkowo jednak orzeczenie konstytutywne będzie mogło mieć jednocześnie cha-

---

²⁵² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2007 r., sygn. akt III KK 25/07, Lex nr 476244; zob. również wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 sierpnia 2013 r., sygn. akt II AKa 206/13, Lex nr 1366148 – „Sąd karny samodzielnie rozstrzyga wszystkie zagadnienia zarówno prawne, jak i faktyczne, jakie wyłoniły się w rozpatrywanej sprawie, i nie wiążą go inne rozstrzygnięcia sądów zapadłe, tak w sprawach karnych, jak i cywilnych czy administracyjnych, powiązanych z rozpoznawaną sprawą karną. Wyjątek od tej zasady stanowi art. 8 § 2 k.p.k., w myśl którego wiążące są prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny. Za orzeczenie konstytutywne można uznać tylko takie orzeczenie, które wywołuje skutek prawotwórczy w postaci całkowitej lub częściowej zmiany dotychczasowego stanu prawnego”.

rakter orzeczenia zasądającego. W takiej sytuacji, gdy orzeczeniu konstytutywnemu zostanie nadany rygor natychmiastowej wykonalności, z chwilą jego wydania powstanie stan prawny uzasadniający spełnienie świadczenia²⁵³.

Omawiając problematykę orzeczeń konstytutywnych sądu cywilnego, nie sposób nie wskazać na skutki owych orzeczeń. Na wstępie należy zwrócić uwagę, że w szerokim ujęciu można mówić o wykonalności i skuteczności jako następstwie danego orzeczenia, bowiem bez jego wydania takie skutki nie mogłyby wystąpić. Kolejnym aspektem, na który trzeba zwrócić uwagę, omawiając kwestię skutków orzeczeń konstytutywnych, jest podział owych skutków na wewnętrzne i zewnętrzne. Pierwsze (skutki wewnętrzne) prowadzą do definitywnego zamknięcia toku postępowania. Orzeczenie takie jest skutkiem procesowej działalności sądu²⁵⁴. Do skutków zewnętrznych należy natomiast prawomocność materialna danego orzeczenia wydanego przez sąd w toku postępowania cywilnego. Ta prawomocność została uregulowana w treści przepisu art. 365 k.p.c. Stanowi on, że orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który wydał to orzeczenie, ale także inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach, które zostały przewidziane w ustawie – także inne osoby. Ze związaniem innych osób orzeczeniem wydanym przez sąd w postępowaniu cywilnym będziemy mieli więc do czynienia, gdy wystąpi tzw. rozszerzona prawomocność materialna orzeczenia, a w zasadzie taka sytuacja wystąpi, kiedy zaistnieją wypadki wskazane w ustawie. Jeśli chodzi natomiast o związanie innego sądu owym orzeczeniem, to należy rozumieć je jako niemożność dokonania przez sąd odmiennej oceny prawnej roszczenia, gdy w tej innej sprawie występują te same strony albo też osoby objęte rozszerzoną prawomocnością. Ponadto między prawomocnym orzeczeniem sądu cywilnego a toczącą się sprawą zachodzi szczególnie istotny związek polegający na tym, że prawomocne orzeczenie oddziałuje na rozstrzygnięcie w toczącej się właśnie sprawie²⁵⁵.

---

²⁵³ W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 305–306.

²⁵⁴ K. Korzan, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 106–107.

²⁵⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2012 r., sygn. akt V CSK 305/11, Legalis nr 544274.

Powołując się na wyżej przeanalizowany podział powództw, należy wskazać, że orzeczenia konstytutywne wydawane są przez sąd cywilny w przypadku powództw o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego. Rozważania dotyczące tego powództwa rozpocząć należy od stwierdzenia, iż ich źródłem mogą być normy prawne, które w swej dyspozycji przewidują możliwość żądania, aby sąd ukształtował orzeczeniem określone stosunki prawne²⁵⁶. Powództwo o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego ma służyć realizacji istniejącej możliwości ukształtowania, którą przewidują normy prawa materialnego. Oznacza to, że mają one prowadzić do bezpośredniego uzyskania formalnie prawnym wyrokiem konstytutywnym nowych stosunków prawnych, które nie istniały dotychczas²⁵⁷. Wyrok wydany w wyniku wytoczenia powództwa o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego może mieć różną treść – będzie on stwarzał nowy stosunek prawny, przekształcał istniejący już wcześniej albo uchyli istniejący stosunek prawny lub prawo²⁵⁸. Gdy chodzi o skutki orzeczenia konstytutywnego kształtującego prawo lub stosunek prawny, to mogą one być uformowane w czasie w rozmaity sposób. Stosownie do treści norm prawnych, które stanowią ich podstawę, skutki te mogą wystąpić *ex nunc* (na przyszłość, np. wyrok rozwodowy) lub *ex tunc* (z mocą wsteczną, np. wyrok w sprawie o unieważnienie małżeństwa)²⁵⁹.

Według kryterium zakresu prawa powództwa o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego można podzielić na powództwa z zakresu: prawa osobowego (np. o wyłączenie wspólnika spółki jawnej lub komandytowej), z zakresu prawa rzeczowego (np. o zniesienie służebności gruntowej za wynagrodzeniem i bez wynagrodzenia), z zakresu prawa zobowiązań (np. o naprawienie szkody lub przywrócenie do pierwotnego stanu), z zakresu prawa spadkowego (np. o niegodność dziedziczenia), z zakresu prawa handlowego (np. o rozwiązanie spółki na żądanie wspólnika z ważnych powodów), z zakresu prawa autorskiego (np.

---

²⁵⁶ W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 311.

²⁵⁷ P. Osowy, *Powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego*, Warszawa 2015, s. 159.

²⁵⁸ K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji...*, s. 146.

²⁵⁹ *Ibidem*, s. 147.

o uznanie wygaśnięcia praw autorskich). Oczywiście w zależności od tego, z jaką sprawą sąd karny będzie miał do czynienia, takie też orzeczenia sądu cywilnego będą istotne z punktu widzenia rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu, np. najistotniejsze z punktu widzenia związania sądu karnego orzeczeniami sądu cywilnego w sprawach o przestępstwo uchylania się od alimentacji będą powództwa z zakresu prawa rodzinnego, do których należą: powództwo o rozwód, unieważnienie małżeństwa, ustalenie ojcostwa i roszczenia z tym związane, zaprzeczenie małżeństwa czy też o zniesienie wspólności małżeńskiej²⁶⁰.

Orzeczenia deklaratoryjne wydawane są przez sąd w postępowaniu, które toczy się na podstawie wytoczonego powództwa o świadczenie albo powództwa o ustalenie prawa lub stosunku prawnego. Istotą orzeczenia deklaratoryjnego jest fakt, iż nie prowadzi ono do żadnej zmiany istniejącego stanu prawnego. Stwierdza ono jedynie, a więc deklaruje czy też ustala stosunek prawny albo obowiązek prawny świadczenia, który był wcześniej przedmiotem badania sądu w związku z wytoczonym powództwem lub zgłoszonym wnioskiem. Orzeczenia deklaratoryjne dotyczą więc skutku prawnego, który zaszedł już poza samym postępowaniem cywilnym i niezależnie od niego, natomiast ochrona prawna wyraża się w funkcji potwierdzenia tego, co jest albo nie jest, a nie stanu, który powinien istnieć²⁶¹. Jeśli więc orzeczenie sądu cywilnego nie będzie prowadziło do żadnej zmiany w dotychczasowym stanie prawnym, a jedynie stwierdzi istnienie tego stanu, a sam skutek powstał już poza postępowaniem cywilnym, wówczas będziemy mieli do czynienia z orzeczeniem deklaratoryjnym²⁶².

Jeżeli chodzi o pierwszy rodzaj wyroków – zasądający świadczenie – należy na początku poczynić uwagę, że jest to jedna z najstarszych historycznie kategorii orzeczeń cywilnych. To zasądzenie polegać będzie na stwierdzeniu i nakazaniu określonego zachowania się, a w szczególności świadczenia, zaniechania lub znoszenia czegoś²⁶³.

²⁶⁰ P. Osowy, *Powództwa o ukształtowanie...*, s. 162–163.

²⁶¹ P. Osowy, *Powództwo o świadczenie*, Warszawa 2006, s. 131.

²⁶² Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe...*, s. 109.

²⁶³ K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji...*, s. 160–161.

Obowiązek pozwanego będzie musiał wynikać ze stosunku cywilnoprawnego²⁶⁴.

Powództwo o świadczenie skierowane jest na osiągnięcie określonego zachowania dłużnika. Powództwo to nie musi spełniać żadnych szczególnych przesłanek. W szczególności nie trzeba wykazać tutaj interesu prawnego (stanowi on jeden z wymogów powództwa o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa). Powództwo o świadczenie może być uwzględnione wyłącznie, gdy roszczenie będzie już wymagalne, a ponadto zaskarżalne i nieprzedawnione²⁶⁵. Jeżeli chodzi o wymagalność danego roszczenia, to należy wskazać, że pojęcie to łączy się z określeniem ram czasowych zobowiązania i ma znaczenie w zakresie formułowania ocen, które dotyczą przedawnienia tych roszczeń. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że roszczenie będzie istniało bez względu na to, czy już jest wymagalne, czy jeszcze nie (wynika to m.in. z dyspozycji przepisu art. 120 § 1 k.c., który opiera się na ustaleniu dnia, w którym już istniejące roszczenie staje się wymagalne)²⁶⁶. Zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego powództwo o świadczenie, które zostanie wytoczone przed dniem wymaganego terminu, powinno być oddalone, chyba że termin ten nastąpi najpóźniej w chwili zamknięcia rozprawy (stanowi o tym przepis art. 316 k.p.c., zgodnie z którym zasądzeniu świadczenia nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że stało się ono wymagalne dopiero w toku rozprawy).

Jeżeli chodzi o drugą z cech roszczenia, czyli jego zaskarżalność, to przyjęć należy, że w postępowaniu cywilnym istnieje możliwość skutecznego dochodzenia tylko takich roszczeń, których dochodzenie w sądzie nie będzie skazane z góry na niepowodzenie. Ta zaskarżalność roszczenia nie jest jednak pojęciem prawnym, w samych przepisach kodeksu cywilnego mowa jest jedynie o możliwości dochodzenia przed sądem lub innym organem państwowym wierzytelności. Taka formuła wydaje się być jednak niewystarczająca, bowiem każde roszczenie cywilnoprawne może być przedmiotem postępowania, natomiast jego wy-

---

²⁶⁴ P. Osowy, *Powództwo...*, s. 91.

²⁶⁵ K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji...*, s. 161–162.

²⁶⁶ P. Osowy, *Powództwo...*, s. 97.

nik może być już różny. Powództwo może być wytoczone przez każdego, kto twierdzi, że przysługuje mu uprawnienie wynikające ze stosunku materialnoprawnego, natomiast to sąd w toku postępowania będzie miał za zadanie wykazać, czy dane twierdzenia, stanowiące podstawę żądania powoda, rzeczywiście znalazły swe uzasadnienie w przepisach prawa materialnego²⁶⁷.

Drugim powództwem, w wyniku którego sąd w postępowaniu cywilnym wyda orzeczenie deklaratoryjne, jest powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego. Pomimo faktu, iż koncepcja wyroku ustalającego jest znana już od dawna, to wyrok ustalający jest jednak późniejszy niż zasądzający świadczenie²⁶⁸. Powództwo to zostało uregulowane w przepisie art. 189 k.p.c., zgodnie z treścią którego powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub też nieistnienia prawa lub stosunku prawnego wtedy, gdy ma w tym interes prawny. Ustalenie w przypadku tego powództwa polega jedynie na deklarowaniu z mocą wiążącą istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego niepewnego lub spornego²⁶⁹. Jak zostało już wskazane, orzeczenia zapadłe w sprawach wszczętych na podstawie przepisu art. 189 k.p.c. mają charakter deklaratoryjny i jako środek ochrony stosunków cywilnoprawnych mają służyć usunięciu sporu lub też stanu niepewności co do prawa lub stosunku prawnego. Żądanie to będzie mogło odnieść skutek wyłącznie w określonych sytuacjach, a znajduje to wyraz w podstawie powództwa o ustalenie, którą stanowi przesłanka interesu prawnego. Pojęcie owego interesu powinno być traktowane jako szczególny rodzaj klauzuli stanowiącej element konstrukcji powództwa wniesionego na podstawie przepisu art. 189 k.p.c. Ponadto należy je interpretować zgodnie z uwzględnieniem szeroko pojmowanego dostępu do sądu w celu zapewnienia ochrony prawnej w postaci ustalenia stosunku prawnego lub prawa w sensie pozytywnym lub negatywnym. Interes prawny można również zdefiniować jako obiektywną potrzebę uzyskania

---

²⁶⁷ P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 21.

²⁶⁸ K. Piasecki, *Wyrok pierwszej instancji...*, s. 147.

²⁶⁹ *Ibidem*, s. 147–148.

określonej treści orzeczenia²⁷⁰. Dlatego też interes prawny nie wystąpi w żądaniu ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa osoby, która może osiągnąć w pełni ochronę swoich praw inną drogą²⁷¹. Na koniec rozważań dotyczących pojęcia interesu prawnego wskazać należy, że interes ten stanowi przesłankę merytoryczną powództwa o ustalenie, tak więc jego brak będzie powodował oddalenie powództwa. Jest to kategoria obiektywna, dlatego interes prawny musi być wykazany przez powoda²⁷². Gdy chodzi o kwestię przedmiotu powództwa, trzeba zwrócić uwagę na fakt, że na podstawie przepisu art. 189 k.p.c. można domagać się ustalenia wyłącznie prawa lub stosunku prawnego, a nie faktów. Należy również wskazać, że powództwo o ustalenie istnienia lub nieistnienia prawa lub stosunku prawnego ma charakter prewencyjny. Ten charakter wynika z istoty interesu prawnego w żądaniu samodzielnego ustalenia prawa lub też stosunku prawnego. Interes ten natomiast nie pojawi się w sytuacji, gdy prawo powoda już zostało naruszone i zaistniała możliwość dochodzenia świadczenia wynikającego z naruszenia. Samo wytoczenie powództwa o ustalenie nie stoi na przeszkodzie, by jednocześnie wytoczyć powództwo o świadczenie, w przypadku gdy np. ze zdarzenia powodującego szkodę przysługują już poszkodowanemu określone świadczenia, natomiast z tego zdarzenia mogą w przyszłości powstać inne szkody, których w danej chwili nie można dochodzić²⁷³.

4.3. Wpływ orzeczenia sądu cywilnego kształtującego prawo lub stosunek prawny na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego

Źródeł wzajemnych powiązań ustaleń faktycznych należy szukać w materialnej istocie norm prawa karnego i norm pozostałych dziedzin

---

²⁷⁰ W. Borysiak (red.), *Postępowanie cywilne. Orzecznictwo*, Warszawa 2008, s. 224–225.

²⁷¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 1 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACa 767/16, Legalis nr 1558617.

²⁷² A. Zieliński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), Warszawa 2019, s. 417.

²⁷³ *Ibidem*.

prawa. Decydujące jest to, w jakiej mierze dany odcinek rzeczywistości może być przedmiotem zainteresowania prawa karnego i jednocześnie innej gałęzi prawa, np. prawa cywilnego²⁷⁴. W praktyce zdarzają się sytuacje, kiedy postępowanie cywilne zostało zakończone prawomocnym orzeczeniem, natomiast postępowanie karne jeszcze się toczy, a rozstrzygnięcie, które zapadło w zakończonym już postępowaniu cywilnym, jest wiążące dla tego drugiego. Z tego punktu widzenia istotne są dwie regulacje: jedna, zawarta w przepisach kodeksu postępowania cywilnego, dotycząca zakresu związania prawomocnym orzeczeniem sądu cywilnego, i druga, znajdująca się w unormowaniach kodeksu postępowania karnego i odzwierciedlająca zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu w postępowaniu karnym.

Pierwsza z wyżej wskazanych regulacji, dotycząca mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia wydanego w postępowaniu cywilnym, wyrażona została w przepisie art. 365 k.p.c. i stanowi o związaniu innych sądów i organów rozstrzygnięciem sądu cywilnego²⁷⁵. Wskazać należy, iż podstawę do uznania mocy wiążącej danego orzeczenia stanowi prawomocność orzeczenia w rozumieniu przepisu art. 363 § 1 k.p.c. („orzeczenie sądu staje się prawomocne, jeżeli nie przysługuje co do niego środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia”)²⁷⁶. Instytucja uregulowana w treści przepisu art. 365 k.p.c. nazywana jest prawomocnością materialną albo aspektem materialnym prawomocności bądź też pozytywnym aspektem prawomocności materialnej²⁷⁷. Regulacja ta znajduje zastosowanie do wszelkich orzeczeń sądów i innych organów, które zostały wydane w postępowaniu cywilnym oraz innych postępowaniach uregulowanych w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Istotny jest fakt, iż przepis art. 365 k.p.c. dotyczy wyłącznie orzeczeń istniejących. Rozstrzygnięciem nieistniejącym jest takie, które nigdy nie

²⁷⁴ K. Chwalibogowski, *Ustalenia faktyczne w procesie...*, s. 50.

²⁷⁵ K. Piasecki, *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 135.

²⁷⁶ *Ibidem*, s. 134.

²⁷⁷ I. Kunicki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205¹–424¹²*, A. Marciniak (red.), Warszawa 2019, s. 852.

zaistniało w sensie prawnym albo zostało prawomocnie uchylone²⁷⁸. Jeżeli chodzi o kwestie wiążących elementów orzeczenia wydanego w postępowaniu cywilnym, to w orzecznictwie utrwalona została zasada, iż wynikająca z treści przepisu art. 365 k.p.c. moc wiążąca dotyczy związania sentencją, a nie uzasadnieniem wyroku innego sądu, czyli przesłankami faktycznymi i prawnymi, które zostały przyjęte za jego podstawę, ponieważ zakresem prawomocności materialnej objęty jest wyłącznie ostateczny wynik rozstrzygnięcia (a nie jego przesłanki)²⁷⁹. Nie jest właściwa sytuacja, w której analogiczne stany faktyczne zostają odmiennie ocenione przez różne sądy. Nie uzasadnia to jednak poszerzania zakresu mocy wiążącej prawomocnego wyroku, natomiast nakłada później na sąd rozpoznający sprawę obowiązek szczególnie wnikliwego i rozważnego osądu, uwzględniającego także argumenty, które prowadziły do odmiennych wniosków oraz wyjaśnienia przyczyn odmiennej oceny. Już sama możliwość związania sądu innym rozstrzygnięciem jest ograniczeniem niezawisłości sędziowskiej i odstąpieniem od podstawowych zasad obowiązujących w postępowaniu cywilnym – swobodnej oceny dowodów i bezpośredniości²⁸⁰.

Przepis art. 365 § 2 k.p.c. stanowi, że w przypadku związania prawomocnym orzeczeniem sądu cywilnego regulacje kodeksu postępowania karnego wyznaczają zakres tego związania. W związku z tym, gdy chodzi o postępowanie karne prowadzone przez sąd, jako punkt wyjścia należy przyjąć zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Wobec powyższego należy przyjąć, iż wszelkie ustalenia faktyczne, które zostały poczynione przez sąd w postępowaniu cywilnym, nie mogą być podciągnięte do rangi jakichkolwiek środków dowodowych wykorzystywanych w postępowaniu karnym. Rozstrzygnięcia sądu cywilnego wraz z zawartymi w uzasadnieniu ustaleniami faktycznymi mogą być oczywiście odczytywane na rozprawie karnej i być traktowane jako dokumen-

---

²⁷⁸ Ibidem.

²⁷⁹ Zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r., sygn. akt III CSK 94/10, Legalis nr 417545; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., sygn. akt III CSK 284/07, Legalis nr 114967.

²⁸⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2015 r., sygn. akt IV CSK 181/14, Legalis nr 1180601.

ty. Takie orzeczenie będzie jednak dokumentem dowodzącym jedynie tego, iż zapadło rozstrzygnięcie o określonej formie i treści²⁸¹.

W związku z powyższym chodzi o takie orzeczenia wydane w postępowaniu cywilnym, w których ustalono wyłącznie istnienie jakiegoś stanu, czyli orzeczenia deklaratoryjne. Wówczas sąd w postępowaniu karnym ma możliwość zbadania, czy stan stwierdzony w tym rozstrzygnięciu rzeczywiście istnieje. Sąd karny może bowiem mieć wątpliwości, czy orzeczenie wydane w postępowaniu cywilnym jest zgodne z prawdą. Dlatego też sąd w postępowaniu karnym ma możliwość samodzielnie poszukiwać prawdy. Sąd karny, poza wyjątkami, nie jest związany orzeczeniem sądu zapadłym w innej sprawie, a także ustaleniami faktycznymi z innej sprawy oraz oceną przeprowadzonych w niej dowodów, nie ulega jednak wątpliwości, że takie rozstrzygnięcie, zapadłe w innej sprawie, dotyczące zdarzeń, które nie są wprawdzie tożsame, ale są ściśle związane ze zdarzeniami będącymi aktualnie przedmiotem osądu, powinno być rozważone na płaszczyźnie oceny całokształtu okoliczności ujawnionych i podlegających ujawnieniu w toku rozpoznania sprawy. Sąd orzekający w postępowaniu karnym powinien więc być zainteresowany faktem wydania uprzedniego orzeczenia. Powinien wziąć pod uwagę m.in. czy w podstawach ustaleń faktycznych orzeczenia zapadłego w innej sprawie nie znalazły się dowody istotne również z punktu widzenia rozpoznawanej sprawy, dotąd w niej nieprzeprowadzone²⁸².

Inaczej jednak przedstawia się kwestia dotycząca prawomocnych orzeczeń sądu cywilnego kształtujących prawo lub stosunek prawny. W tym bowiem względzie, zgodnie z treścią przepisu art. 8 § 2 k.p.k., sąd w postępowaniu karnym związany jest takimi rozstrzygnięciami. Rozwiązanie to stanowi wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. W przypadku więc, gdy sąd w postępowaniu cywilnym, opierając się na obowiązujących przepisach prawa, stworzył nowy

---

²⁸¹ K. Chwalibogowski, *Ustalenia faktyczne w procesie...*, s. 56.

²⁸² W. Siedlecki, *Stosunek postępowania karnego do postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego*, „Palestra” 1966, nr 9, s. 32.

stan prawny w zakresie stosunków prawnych określonych podmiotów prawa, a stan ten nie może być później w myśl tych przepisów zmieniany w inny sposób niż w drodze kolejnego prawomocnego orzeczenia cywilnego, to sąd w postępowaniu karnym musi uznać ten właśnie stan. W takiej bowiem sytuacji dla sądu karnego ustalony wcześniej stan prawny jawi się jako konkretna rzeczywistość. Jako przykład wskazać można wyrok sądu cywilnego rozwiązujący małżeństwo przez rozwód i związanie nim sądu w postępowaniu karnym²⁸³. Warto również w tym miejscu przywołać przepis art. 415 § 1 zdanie drugie, w którym uregulowana została tzw. klauzula antykumulacyjna. Z jego treści wynika, że w przypadku wydania prawomocnego orzeczenia w postępowaniu cywilnym o roszczeniu wynikającym z popełnionego przestępstwa sąd karny jest tym orzeczeniem związany, gdyż nie może orzec o tym roszczeniu dochodzonym także w postępowaniu karnym. Istotne jest, że zainteresowaniu orzekającego w postępowaniu karnym sądu powinien podlegać już sam fakt wydania orzeczenia przez sąd cywilny, a także jego treść, zwłaszcza to, czy w podstawach ustaleń faktycznych orzeczenia zapadłego w innej sprawie nie znalazły się dowody istotne również z punktu widzenia rozpoznawanej sprawy dotąd w niej nieprzeprowadzone²⁸⁴.

W nauce nie było zgodności co do charakteru przepisu art. 8 § 2 k.p.k. Już na gruncie poprzednio obowiązującego kodeksu postępowania karnego z 1969 r., gdzie kwestie samodzielności jurysdykcyjnej i związania sądu karnego prawomocnymi orzeczeniami sądu cywilnego uregulowane były w innym przepisie, wyrażane były odmienne zdania w tym względzie. Zofia Świda-Łagiewska stanęła na stanowisku, iż regulacja ta stanowi ograniczenie zasady swobodnej oceny dowodów, co potwierdzało umieszczenie tego wyjątku w jednym artykule wraz z przepisem konstytuującym wyżej wskazaną zasadę²⁸⁵. Zgodnie jednak z odmiennym stanowiskiem należało powziąć wątpliwość, czy wy-

---

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2007 r., sygn. akt V KK 96/07, Legalis nr 164535.

²⁸⁵ Z. Świda-Łagiewska, *Zakres związania sądu...*, s. 42.

jątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego stanowi ograniczenie swobody w ocenie dowodów, czy jednak ogranicza zakres samego przedmiotu dowodzenia. Zdaniem R. Kmiecika przepis art. 8 § 2 k.p.k. dotyczy tzw. prejudycjalności, czyli materii związanej z samym procesem odtwarzania faktów, zwłaszcza z oceną dowodów²⁸⁶. Istniejące więc prawomocne orzeczenie sądu cywilnego wiąże sąd karne w zakresie stanu prawnego, który został ukształtowany, natomiast nie zostaje ograniczona swoboda sądu w dokonywaniu ustaleń faktycznych stanowiących podstawę prawomocnego orzeczenia wydanego w postępowaniu cywilnym. Według drugiego stanowiska przepis art. 8 § 2 k.p.k. stanowi zatem ograniczenie dotyczące oceny prawnej faktów, a nie sfery ich ustalania²⁸⁷.

We wskazanym wyżej przepisie art. 8 § 2 k.p.k. rozważenia wymaga termin „rozstrzygnięcie”. W przepisach kodeksu postępowania karnego ustawodawca posługuje się wielokrotnie tym pojęciem, jednak często nadaje mu inne znaczenie. Nie w każdym przypadku traktuje także ten termin jako „orzeczenie”. W pewnych przypadkach chodzi bowiem o czynność, jaką jest „orzecanie” (np. art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k. – „ma na celu (...), aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie”), a niekiedy mowa jest o rozstrzygnięciu jako elemencie orzeczenia (np. art. 413 § 1 pkt 5 k.p.k. – „każdy wyrok powinien zawierać rozstrzygnięcie sądu”), w niektórych sytuacjach chodzi natomiast o decyzję procesową lub jej elementy (np. art. 427 § 1 k.p.k. – „odwołujący się powinien wskazać zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie (...)"). W przepisie art. 8 § 2 k.p.k. pojęcie „rozstrzygnięcie” zostało użyte w formie rzeczownikowej, dlatego też można przyjąć, iż w tym przypadku chodzi o pojmowanie tego terminu jako decyzji procesowych, jakimi są orzeczenia²⁸⁸.

Z powyższych rozważań wynika więc, iż w kwestii związania sądu w postępowaniu karnym ogranicza się ono na podstawie przepisu art. 8 § 2 k.p.k. wyłącznie do związania prawomocnym rozstrzygnięciem,

²⁸⁶ R. Kmiecik, *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1983, s. 228–230.

²⁸⁷ P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna...*, s. 98–99.

²⁸⁸ *Ibidem*, s. 99–100.

czyli orzeczeniem wydanym przez sąd cywilny, które ma charakter konstytutywny, tj. kształtuje prawo lub stosunek prawny.

Moc wiążącą w postępowaniu karnym uzasadniać będzie prawotwórczy charakter orzeczeń sądu cywilnego. Prawotwórczość związana jest ze stworzeniem nowego stanu prawnego wskutek wydania orzeczenia kształtującego prawo lub stosunek prawny. Należy wskazać, że prawotwórczość nie wynika wprost z prawomocności danego orzeczenia, nie jest także pochodną prawomocności, bowiem inne orzeczenia sądu cywilnego nie mając charakteru prawotwórczego, również uzyskują przymiot prawomocności²⁸⁹. Zdaniem W. Siedleckiego konstytutywny charakter orzeczeń nie jest związany ze skutkiem takiego orzeczenia, jakim jest powaga rzeczy osądzonej, który to skutek wynika bezpośrednio z samej istoty prawomocności. Skutek konstytutywny rozstrzygnięcia sądu cywilnego pozostaje wyłącznie w związku czasowym z prawomocnością orzeczenia sądowego²⁹⁰.

Jak już zostało wskazane we wcześniejszych rozważaniach, orzeczenie, które kształtuje prawo lub stosunek prawny, czyli prawotwórcze, określa się mianem konstytutywnego. Do tej grupy można zaliczyć tylko takie orzeczenia, bez których wydania nie powstałby określony stan prawny lub też nie uległby rozwiązaniu albo nie doszłoby do przekształcenia jego treści²⁹¹. Konieczność ukształtowania konkretnego stanu faktycznego w drodze orzeczenia sądu może wynikać bezpośrednio z normy prawnej, np. w przypadku rozwodu. W takiej sytuacji nie będzie innej drogi do osiągnięcia pożądanego stanu prawnego jak przez uzyskanie prawomocnego rozstrzygnięcia sądu cywilnego. Jednak również zainteresowane strony mogą żądać doprowadzenia do powstania konkretnego stanu prawnego, np. w przypadku ustalenia stosunku współwłasności, a dopiero, gdy nie dojdzie do porozumienia tych stron, stan prawny będzie mógł być osiągnięty poprzez wydanie orzeczenia sądowego²⁹².

---

²⁸⁹ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 60.

²⁹⁰ W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 308.

²⁹¹ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 60–61.

²⁹² W. Siedlecki, *Orzeczenia konstytutywne...*, s. 303.

W przypadku kwestii dotyczącej wpływu prawomocnego orzeczenia sądu cywilnego na toczące się postępowanie karne należy wskazać, że orzeczenie konstytutywne wydane w toku postępowania cywilnego nie będzie dowodem istnienia określonego stanu. Stanowi ono bowiem jedynie akt stwarzający taki właśnie stan. W związku z tym przedstawienie takiego orzeczenia sądowi w postępowaniu karnym nie będzie przesądzało o wnioskowaniu, że istnieje określony stan. Orzeczenie konstytutywne sądu cywilnego przesądza natomiast, że jego wydanie oraz uprawomocnienie prowadzi do skutku powstania określonego stanu prawnego, a stan ten staje się fragmentem stosunków panujących w społeczeństwie²⁹³. Sąd karny nie jest władny do zmiany istniejących już stosunków społecznych, powinien je chronić. Dlatego też zgodnie z treścią przepisu art. 8 § 2 k.p.k. sąd karny związany będzie orzeczeniami kształtującymi prawo lub stosunek prawny. Musi on bowiem uszanować ten stan prawny, który został ukształtowany przez sąd cywilny w ramach jego wyłącznej właściwości, skoro sam nie ma kompetencji do ukształtowania lub zmiany tego stanu bez odpowiedniego orzeczenia sądu cywilnego²⁹⁴.

W toku postępowania karnego istnieje zakaz dowodzenia faktów, które ustalone zostały prawomocnym orzeczeniem sądu cywilnego kształtującym prawo lub stosunek prawny, które prowadziłyby do podważenia ukształtowanego już stanu lub stosunku prawnego na skutek wydanego wcześniej rozstrzygnięcia, jeżeli jest ono dla sądu karnego wiążące. W takiej bowiem sytuacji nie jest dopuszczalne przeprowadzenie innych dowodów niż prawomocne orzeczenie sądu cywilnego kształtujące stosunek prawny lub prawo, które ogranicza możliwość dowodzenia tego ukształtowania do tego środka dowodowego. Inne przypadki dowodzenia wykraczałyby poza kognicję sądu, który na podstawie przepisu art. 8 § 2 k.p.k. związany jest stanem ustalonym przez inny organ procesowy²⁹⁵. W tym miejscu warto przypomnieć, że sąd karny związany będzie wszelkimi ustaleniami, które ujęte zostały w sentencji

---

²⁹³ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 62.

²⁹⁴ *Ibidem*.

²⁹⁵ Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe...*, s. 112.

rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny. Natomiast charakteru wiążącego nie będą miały ustalenia dokonane w uzasadnieniu orzeczenia sądu cywilnego. W tym bowiem przypadku nie można mówić o prawomocności owych ustaleń.

Przy wiążącym mocą ustawy i wydanym przez inny sąd orzeczeniu konstytucyjnym sąd karny obowiązany jest przyjąć za udowodnione istnienie lub nieistnienie określonego w nim stanu lub stosunku prawnego. Nie może również dokonać żadnej oceny angażującej jego wiedzę i doświadczenie życiowe ani też przyjmować żadnych argumentów wzbudzających wątpliwości co do słuszności wydanego orzeczenia²⁹⁶. Sąd nie ocenia tego rozstrzygnięcia, przyjmuje stan prawny w nim stwierdzony za istniejący i w takim kształcie uwzględnia w postępowaniu karnym. Ponadto przedstawienie takiego orzeczenia stwarza w postępowaniu karnym samoistny zakaz dowodowy dopuszczenia jakiegokolwiek innego środka dowodowego na fakt albo przeciwko faktowi stwierdzonemu prawomocnym orzeczeniem konstytucyjnym²⁹⁷. Sąd nie może oceniać wniosku o dopuszczenie dowodu przeciwnego w sposób swobodny, wiąże go w tym względzie norma, że wobec wiążącej mocy przedstawionego orzeczenia dowód przeciwny nie jest dopuszczalny. Poprzez określenie w ustawie, że uprzednie orzeczenie sądu jest wiążące w tym sensie, że sąd karny musi przyjąć wynikające z niego ukształtowanie lub ustalenie stanu prawnego, ogranicza się możliwość dowodzenia istnienia tego ukształtowania tylko do tego środka dowodowego²⁹⁸.

Gdyby sąd powziął wątpliwości co do prawidłowości ustaleń oraz prawomocnego konstytucyjnego orzeczenia (zarówno sądu cywilnego, jak i sądu karnego), to nie może on oczywiście prowadzić postępowania dowodowego w tym zakresie, bowiem co do tych kwestii występuje zakaz dowodowy, co zostało już w powyższych rozważaniach podkreślone. Jediną drogą w takiej sytuacji mogłaby być więc próba wzruszenia pierwotnego orzeczenia przy pomocy nadzwyczajnych środków zaskar-

---

²⁹⁶ T. Gardocka, *Prejudycjalność w polskim...*, s. 32.

²⁹⁷ *Ibidem*, s. 32–33.

²⁹⁸ *Ibidem*, s. 33.

żenia. Sąd karny, nie mogąc jednak oczekiwać na wynik postępowania zainicjowanego nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, musiałby jednak orzekać, uwzględniając jednocześnie niewyeliminowane z obiegu prawnego prawomocne orzeczenie, nawet jeżeli ostatecznie okazałoby się ono błędne²⁹⁹.

Liczne orzeczenia o charakterze konstytutywnym mogą być wydane przez sąd cywilny w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, które dotyczyć będą w szczególności prawa małżeńskiego, stosunków między rodzicami i dziećmi czy też kwestii związanych z opieką. W przypadku prawa małżeńskiego istotne znaczenie będą miały orzeczenia dotyczące unieważnienia małżeństwa czy też rozwodu. Jako przykład można wskazać związanie sądu karnego prawomocnym rozstrzygnięciem o rozwiązaniu małżeństwa oraz ustaleniami, które zostały przyjęte w sentencji tego orzeczenia, np. że rozwiązanie nastąpiło z winy pozwanego. Oznacza to, że sąd w toku postępowania karnego będzie musiał przyjąć za udowodnione istnienie lub nieistnienie określonych faktów, a więc wynikającego z owego rozstrzygnięcia stanu rzeczy lub stosunku prawnego, i w takim właśnie kształcie będzie obowiązany uwzględnić je w postępowaniu karnym. Przykładowo więc sąd, który będzie orzekał w sprawie karnej przeciwko oskarżonemu (pозwanemu w sprawie o rozwód) o przestępstwo określone w przepisie art. 207 § 1 k.k., nie będzie mógł podważyć faktu, że rozwód został orzeczony z winy pozwanego. Wyłączone zostanie więc dowodzenie tego faktu, bowiem został on ustalony w sentencji konstytutywnego rozstrzygnięcia sądu cywilnego, które posiada charakter prejudycjalny w postępowaniu karnym³⁰⁰.

Kwestią, która wymaga omówienia, jest związanie sądu karnego orzeczeniem sądu cywilnego państwa obcego. Skutki uznania owych orzeczeń przez Polskę uregulowane zostały w dwóch aktach: przepisach kodeksu postępowania cywilnego oraz rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania

²⁹⁹ A. Zbiciak, *Prejudykacj cywilny...*, s. 201–202.

³⁰⁰ Z. Kwiatkowski, *Zakazy dowodowe...*, s. 108–109.

w sprawach cywilnych i handlowych³⁰¹. Akty te są tożsame w skutkach, które na terenie Polski wywołują orzeczenia cywilne państw obcych. Natomiast gdy chodzi o fakt ich stosowania, to przepis art. 1145 k.p.c. znajdzie zastosowanie w sytuacji, kiedy uznanie danego orzeczenia państwa obcego nie jest regulowane przez wyżej wskazane rozporządzenie lub też umowę międzynarodową.

Rozporządzenie unijne stosuje się w sprawach cywilnych i handlowych (niezależnie od rodzaju sądu). Nie dotyczy ono natomiast spraw podatkowych, celnych, administracyjnych ani też spraw, które dotyczą odpowiedzialności państwa za działania lub zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej. Zgodnie z treścią przepisu art. 2 dla celów owego rozporządzenia „orzeczenie” obejmuje każde orzeczenie państwa członkowskiego, niezależnie od tego, jak zostanie określone, w tym m.in. wyrok, postanowienie czy nakaz. Gdy chodzi o skutki orzeczeń wydanych przez państwo członkowskie Unii Europejskiej, to wskazać należy, że zgodnie z rozwiązaniami przyjętymi w tym akcie orzeczenie takie jest uznawane w pozostałych państwach członkowskich bez potrzeby przeprowadzania postępowania specjalnego. Ponadto orzeczenie wydane w państwie członkowskim, które jest w nim wykonalne, będzie także wykonalne w innym państwie członkowskim i nie będzie konieczne stwierdzenie jego wykonalności. Z zasad, które zostały przyjęte jako podstawy uznania i wykonania orzeczeń państw członkowskich Unii Europejskiej, można wyprowadzić wniosek, że obywatel innego państwa członkowskiego, który będzie chciał powołać się na orzeczenie wydane w innym państwie, nie będzie musiał wypełnić dodatkowych formalności, bowiem rozstrzygnięcie to jest wiążące na terenie całej Unii Europejskiej.

W przepisach kodeksu postępowania karnego odrębnie zostały uregulowane: instytucja uznania orzeczenia sądu państwa obcego oraz instytucja stwierdzenia wykonalności tego orzeczenia. W stosunku do orzeczeń sądów państw obcych zastosowanie znajdzie zasada automatycznego uznania. Oznacza to, że orzeczenia te na obszarze Polski mają skuteczność z mocy samego prawa (chyba że zachodzą okoliczności

---

³⁰¹ Dz.U. UE L 2012.351.1.

wskazane w treści przepisu art. 1146 k.p.c., które określane są mianem przeszkód uznania – stanowią one okoliczności, które sprawiają, iż orzeczenie sądu państwa obcego nie będzie miało skuteczności w Polsce). W związku z tym rozstrzygnięcia, o których mowa jest w treści przepisu art. 1145 k.p.c., dla swojego uznania nie będą potrzebowały przeprowadzenia jakiegokolwiek postępowania, a także wydania przez sąd polski władczego aktu w przedmiocie uznania (takie rozwiązanie zastąpiło wcześniejsze postępowanie delibacyjne, według którego orzeczenie sądu państwa obcego mogło być uznane dopiero po przeprowadzeniu postępowania w przedmiocie uznania lub też stwierdzenia jego wykonalności)³⁰².

Wskazać należy, że orzeczenie sądu państwa obcego staje się skuteczne na terytorium państwa uznającego z chwilą, gdy nabędzie ono skuteczność w państwie, w którym zostało wydane. Zazwyczaj momentem tym jest uprawomocnienie się orzeczenia w państwie wydania. Rozstrzygnięcie to wywołuje skutki zarówno w państwie wydania, jak i w państwie, które je uznało³⁰³. Orzeczenie, które zostało uznane, korzysta na terytorium Polski z waloru prawomocności. Takie rozstrzygnięcie, podobnie jak orzeczenie wydane przez sąd państwa polskiego, doprowadzi do takich konsekwencji jak: skutek konstytutywny, powaga rzeczy osądzonej, moc wiążąca czy też skutek stanu faktycznego³⁰⁴. W związku z tym należy uznać, że orzeczenia kształtujące prawo lub stosunek prawny wydane przez sąd państwa obcego i automatycznie uznane w Polsce będą wiązały sąd w postępowaniu karnym na takiej samej zasadzie jak orzeczenia sądu cywilnego wydane w naszym państwie. Rozstrzygnięcia te stają się częścią porządku prawnego, bowiem celem uznania będzie respektowanie tego, co zostało zawarte w orzeczeniu wydanym przez sąd państwa obcego. Oznacza to, że takie rozstrzygnięcia traktowane są na równi z orzeczeniami wydanymi przez sąd państwa polskiego i fakt ten należy także odnosić do skutków, jakie wywołują.

---

³⁰² R. Kułski, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz. Art. 1096–1217*, A. Marciniak (red.), Warszawa 2020, s. 497.

³⁰³ *Ibidem*.

³⁰⁴ *Ibidem*, s. 404.

4.4. Zawieszenie postępowania karnego w oczekiwaniu na wydanie orzeczenia sądu cywilnego kształtującego prawo lub stosunek prawny

W praktyce występują sytuacje, gdy postępowanie karne ma pierwszeństwo przed postępowaniem cywilnym w takim sensie, iż sąd cywilny będzie miał możliwość z urzędu zawiesić toczące się postępowanie, jeżeli oceni, że wydanie orzeczenia w postępowaniu karnym wpłynie na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej³⁰⁵. Sąd w postępowaniu cywilnym postąpi tak w przypadku, kiedy oba postępowania toczą się równocześnie lub gdy postępowanie karne nie zostało jeszcze wszczęte³⁰⁶. W takiej właśnie sytuacji zastosowanie znajdzie przepis art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c., który stanowi, że „sąd w postępowaniu cywilnym może zawiesić postępowanie z urzędu, jeśli ujawni się czyn, którego ustalenie w drodze karnej lub dyscyplinarnej mogłoby wywrzeć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej”. Ujęta w ten sposób norma wskazuje na dwie możliwe sytuacje: jedną, w której brak będzie podstaw do zawieszenia postępowania przez sąd, oraz drugą, gdy zawieszenie takie okaże się niezbędne w postępowaniu cywilnym³⁰⁷. Fakultatywność nie oznacza jednak dowolności w podjęciu przez sąd decyzji o zawieszeniu postępowania. Będzie ona bowiem zależała nie tylko od istnienia określonych przesłanek przewidzianych w przepisie art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c., ale również od względów celowości³⁰⁸. Sąd będzie więc musiał przeanalizować stosunek danej sprawy toczącej się w postępowaniu cywilnym do charakteru wyników toczącego się (lub mogącego się toczyć) innego postępowania³⁰⁹.

---

³⁰⁵ J. Cagara, *Związanie sądu cywilnego...*, s. 39.

³⁰⁶ *Ibidem*, s. 40.

³⁰⁷ K. Piasecki, *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*, Warszawa 1970, s. 177.

³⁰⁸ A. Jakubecki, *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1982, nr 7–8, s. 98.

³⁰⁹ L. Ostrowski, *O kwestiach prejudycjalnych w procesie cywilnym*, „Palestra”, 1965, nr 11, s. 5.

Ustawodawca, posługując się zwrotami „może zawiesić” i „mogłoby wywrzeć wpływ”, zakłada jednocześnie taki przypadek, w którym ustalenie czynu w drodze karnej ostatecznie nie będzie miało wpływu na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej³¹⁰.

Obok regulacji przewidzianej w treści przepisu art. 177 § 1 pkt 4 k.p.c. ustawodawca zamieścił również w § 2 normę na wypadek, gdy postępowanie karne nie zostało jeszcze wszczęte. Zgodnie z treścią tej regulacji „jeżeli postępowanie karne (...) nie jest jeszcze rozpoczęte, a jego rozpoczęcie zależy od wniosku strony, sąd wyznaczy termin do wszczęcia postępowania, w innych wypadkach może zwrócić się do właściwego organu”. W tym przypadku, w porównaniu do wcześniej omawianego unormowania, przesłanki zawieszenia postępowania są mniej skonkretyzowane, bowiem brak oceny wstępnej organu powołanego do ścigania przestępstw, która z pewnością ułatwiłaby podjęcie decyzji sądowi w postępowaniu cywilnym. Poza tym zastosowanie znajdują jednak te same zasady, które odnoszą się do sytuacji, gdy postępowanie karne już się toczy³¹¹.

Ustawodawca w unormowaniach kodeksu postępowania karnego nie przewiduje podobnych do przepisu art. 177 k.p.c. regulacji. W tej kwestii przejawia się samodzielność postępowania karnego i jego niezależność od innych postępowań i wydanych w nich orzeczeń³¹². W związku z tym, gdy ujawni się konieczność rozstrzygnięcia pewnej kwestii w toczącym się postępowaniu karnym, która będzie miała istotne znaczenie dla oceny karnoprawnej czynu zarzucanego oskarżonemu, sąd karny na podstawie treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k. będzie obowiązany do samodzielnego rozstrzygnięcia zagadnień faktycznych oraz prawnych³¹³. Pojęcie „zagadnienia faktyczne i prawne” rozumieć należy możliwie szeroko i powinno ono obejmować zarówno ocenę prawną faktów, jak i samą kwestię ustaleń faktycznych jako niezbędną podstawę, z której dopiero będą miały możliwość wyłonić się konkret-

³¹⁰ K. Piasecki, *Wpływ postępowania i wyroku karnego...*, s. 178.

³¹¹ *Ibidem*, s. 192.

³¹² F. Rosengarten, *Prejudycjalność wyroku karnego w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1971, nr 12, s.1793.

³¹³ J. Cagara, *Związanie sądu cywilnego...*, s. 40.

ne zagadnienia prawne³¹⁴. Zasada wyrażona w treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k. daje z jednej strony sądowi możliwość dokonywania ustaleń faktycznych i prawnych niezależnie od poczynionych przez inny sąd lub organ, z drugiej zaś strony nakłada na ten sam sąd obowiązek przeprowadzania ustaleń własnych, nie zaś procedowanie na bazie ustaleń poczynionych przez inny sąd lub organ. Skoro bowiem sąd karny posiada samodzielność w rozstrzyganiu kwestii faktycznych i prawnych, to całkowicie błędne jest twierdzenie o jego (oczywistym) związaniu ustaleniami faktycznymi i orzeczeniem, np. w zakresie kary i środka karnego wydanym w innej sprawie³¹⁵. Natomiast przepis art. 8 § 2 k.p.k., który jest odstępstwem od zasady samodzielności jurysdykcyjnej, stanowi, iż wiążącymi dla sądu w postępowaniu karnym są wyłącznie rozstrzygnięcia kształtujące prawo lub stosunek prawny. Ustawodawca, stosując sformułowanie „jednak” w treści tej regulacji, zaakcentował samodzielność sądu karnego w rozstrzyganiu wszystkich zagadnień natury prawnej z wyjątkiem tych wypadków, gdy zapadły już prawomocne orzeczenia innego sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny³¹⁶. Ograniczenie związania sądu karnego wyłącznie do orzeczenia kształtującego prawo lub stosunek prawny związane jest z zasadą samodzielności sądu karnego podczas rozstrzygania wszelkich zagadnień faktycznych, które są oparte na bezpośrednio przeprowadzonych dowodach i dokonanej swobodnej ocenie dowodów. Oczywiście takie ograniczenie (wynikające z treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k.) nie stanowi przeszkody do wykorzystywania w postępowaniu karnym akt spraw cywilnych i podjętych w nich orzeczeń jako środków dowodowych, które cały czas będą podlegały zasadzie swobodnej oceny dowodów³¹⁷.

Ważne jest, że zawarty w treści przepisu art. 22 § 1 k.p.k. katalog przyczyn zawieszenia postępowania karnego nie jest katalogiem zamkniętym, jednakże zawieszenie postępowania jest zasadne tylko w przypadku wystąpienia długotrwałej przeszkody uniemożliwiającej

³¹⁴ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 66.

³¹⁵ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 11 września 2014 r., sygn. akt II AKa 150/14, Legalis nr 1231531.

³¹⁶ F. Rosengarten, *Prejudycjalność wyroku karnego...*, s. 1793.

³¹⁷ J. Cagara, *Związanie sądu cywilnego...*, s. 40.

(a nie tylko utrudniającej) prowadzenie postępowania. Owa „długotrwałość uniemożliwiająca prowadzenie postępowania” jest cechą pozwalającą na odróżnienie zawieszenia postępowania od innych form czasowego zatamowania biegu procesu i oznacza, że zaistnieniu przesłanki zawieszenia postępowania odpowiada tylko taka sytuacja, w której prowadzenie postępowania jest w ogóle niemożliwe, nie zaś taka, w której występują wprawdzie trudności w przeprowadzeniu postępowania, ale nie wyłączają one takiej możliwości. Już z samego charakteru przykładowo wskazanych w przepisie art. 22 § 1 k.p.k. okoliczności uzasadniających zawieszenie postępowania wynika, że przepis ten ma na względzie tylko taką sytuację, która w realiach danej sprawy stwarza niemożność prowadzenia postępowania³¹⁸.

Rozstrzygnąć należy, ponieważ było to kwestią sporną, czy podstawę zawieszenia mogą stanowić okoliczności jedynie faktyczne, czy także okoliczności prawne. Z jednej strony przyjmuje się, że przesłankę zawieszenia może stanowić podstawa o naturze faktycznej bądź prawnej³¹⁹. W literaturze jako przykłady przeszkody natury prawnej podaje się skierowanie na podstawie przepisu art. 193 Konstytucji RP pytania prawnego do Trybunału Konstytucyjnego co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na to pytanie będzie zależało rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem, gdy tylko istnieją podstawy do przyjęcia, że oczekiwanie na rozstrzygnięcie Trybunału Konstytucyjnego będzie długotrwałe³²⁰. Okoliczność, że wystąpienie przez sąd z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego pociąga za sobą długotrwałe oczekiwanie na odpowiedź, nie obliguje jednak od razu do zawieszenia postępowania karnego, ponieważ nie zawsze uniemożliwia

³¹⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2020 r., sygn. akt I KZ 24/20, Legalis nr 2496624.

³¹⁹ Zob. np. Z. Gostyński, *Zawieszenie postępowania w nowym ustawodawstwie karno-procesowym*, Warszawa 1998, s. 24, K. Witkowska, *Zawieszenie postępowania karnego a rozstrzygnięcie sprawy w rozsądnym terminie*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 11, s. 49.

³²⁰ Z. Gostyński, *Nowe podstawy zawieszenia postępowania karnego*, [w:] *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, T. Nowak (red.), Poznań 1999, s. 228.

to prowadzenie tego postępowania, na przykład w sprawie złożonej pod względem podmiotowym lub przedmiotowym, jeżeli problematyka zawarta w pytaniu dotyczy tylko niektórych oskarżonych lub niektórych czynów³²¹. Z drugiej jednak strony w literaturze wskazuje się, że podstawę zawieszenia mogą stanowić wyłącznie okoliczności faktyczne³²². W orzecnictwie również pojawiło się stwierdzenie, że powody zawieszenia postępowania ujęte w treści przepisu art. 22 § 1 k.p.k. mają charakter przeszkód natury faktycznej, nie dają natomiast podstaw do zawieszenia na czas oczekiwania na prejudykat czy orzeczenie w innej sprawie karnej³²³. Należy jednak przyjąć za słuszny pierwszy z wyżej wskazanych poglądów. Możliwość zawieszenia postępowania karnego również z powodu przeszkód natury prawnej ma przeciwdziałać powstawaniu chaosu prawnego. Z uwagi na fakt, że ustawodawca przewidział w przepisach kodeksu postępowania karnego przypadki ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej, konieczne jest, aby sąd karny respektował owe wyjątki i jednym ze środków umożliwiających to jest właśnie instytucja zawieszenia postępowania karnego.

W literaturze pojawiły się rozważania dotyczące możliwości zawieszenia postępowania karnego celem oczekiwania na wydanie rozstrzygnięcia w postępowaniu cywilnym. Wskazywano m.in., że z treści przepisów art. 22 oraz art. 8 k.p.k. w żaden sposób nie wynika, iż nie jest możliwe zawieszenie postępowania karnego z uwagi na oczekiwanie na prejudykat czy też inne rozstrzygnięcie właściwego organu. Skoro bowiem ustawodawca w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. stwierdził, że prawomocne rozstrzygnięcie sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny jest dla sądu wiążące, to zawieszenie postępowania z uwagi na długotrwałe oczekiwanie na takie orzeczenie powinno być możliwe³²⁴. Argumentacja przeciwna prowadziłaby natomiast do sytuacji, w której sąd

---

³²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2009 r., sygn. akt WZ 47/09, Legalis nr 214610.

³²² T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 164.

³²³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2010 r., sygn. akt WZ 45/10, Legalis nr 451422.

³²⁴ M. Czaplński, *Zawieszenie postępowania...*, s. 70–71.

karny mógłby czynić ustalenia dowolnie i odmiennie, niż czyni to sąd w innym, równoległym toczącym się postępowaniu, a którego prawomocnym orzeczeniem sąd karny powinien być i będzie ostatecznie związany. Sąd karny mógłby czynić pewne ustalenia faktyczne będące przedmiotem rozstrzygnięcia innego sądu lub organu, którego orzeczenie jednocześnie przybierze charakter kształtujący prawo, tylko do momentu wydania prawomocnego orzeczenia przez ten sąd czy inny organ. Po tym momencie jednak sąd karny nie miałby możliwości dokonywania własnych ustaleń w tym zakresie, ponieważ zgodnie z treścią przepisu art. 8 § 2 k.p.k. musi być takim orzeczeniem związany. Zdaniem M. Czaplińskiego taka argumentacja nie wydaje się jednak przekonująca i wydaje się, że zasadne jest dopuszczenie możliwości oczekiwania sądu karnego na rozstrzygnięcie innego sądu czy też organu, które kształtuje określone prawo mające jednocześnie znaczenie w postępowaniu karnym. Możliwość oczekiwania sądu karnego na prejudykat otwiera w związku z tym także możliwość zawieszenia postępowania karnego³²⁵.

Oprócz argumentów natury prawnej przemawiających za możliwością zawieszenia postępowania karnego ze względu na prejudykat M. Czapliński wskazuje również argumenty mające charakter praktyczny. Jego zdaniem istotne jest bowiem to, aby decyzje podejmowane przez sądy w różnych postępowaniach dotyczących tych samych zdarzeń, podejrzanych, dowodów rzeczowych nie były zgoła odmiennie. Trudno, zdaniem autora, zaakceptować stan, w którym w obrocie prawnym funkcjonują wydane wobec innych uczestników postępowania prawomocne orzeczenia, u których podstaw legły całkiem ze sobą sprzeczne założenia co do tożsamer okoliczności faktycznej, na podstawie których ustalono odpowiedzialność karną. Nie można również zaakceptować tego, że to samo zdarzenie faktyczne może zostać całkowicie inaczej ocenione pod względem faktycznym i prawnym przez różne sądy w równoległym toczącym się sprawach i doprowadzić do odmiennej odpowiedzialności karnej uczestników tego samego zdarzenia przestępczego, występujących w odmiennych rolach procesowych³²⁶.

---

³²⁵ Ibidem.

³²⁶ Ibidem, s. 71–72.

Zdaniem A. Zbiciaka w obowiązującym stanie prawnym brak jednak możliwości, aby uznać, że na podstawie przepisów art. 22 § 1 oraz art. 8 § 1 k.p.k. istnieją podstawy do zawieszenia postępowania karnego w sytuacji oczekiwania sądu karnego na prejudycjalne rozstrzygnięcie sądu cywilnego. Przepis art. 8 § 2 k.p.k. daje podstawy do związania sądu karnego wyłącznie takim orzeczeniem, które istnieje już w obrocie prawnym. Jednocześnie przepis art. 8 § 1 k.p.k. uprawnia, ale z drugiej strony zobowiązuje również sąd do dokonywania samodzielnego rozstrzygnięcia kwestii prawnych i faktycznych, w związku z tym taki wyjątek musiałby być przewidziany wprost w ustawie. Nie ma także podstaw do dokonywania szerokiej wykładni przepisu art. 22 § 1 k.p.k. Nawet gdyby przyjąć szerokie ujęcie pojęcia „prejudycjalności” oraz zakresu związania sądu karnego, należy wskazać, że samo ujawnienie w toku postępowania karnego kwestii prejudycjalnej, która mogłaby być przedmiotem rozstrzygnięcia sądu cywilnego, nie może być uznana za przeszkodę uniemożliwiającą prowadzenie postępowania. Wręcz przeciwnie, bowiem z treści przepisu art. 8 § 1 k.p.k. wynika jasno, że sąd karny jest w pełni uprawniony do czynienia ustaleń faktycznych niezbędnych do rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu, nawet jeżeli rozstrzygnięcie tych kwestii zasadniczo należy do kompetencji sądu cywilnego³²⁷.

Należy podzielić pierwszy z przedstawionych wyżej poglądów. Sąd karny oczywiście powinien w toku postępowania kierować się nade wszystko zasadą samodzielności jurysdykcyjnej, a nie wyjątkiem od niej (wyrażonym w § 2 przepisu art. 8 k.p.k.). Należy wskazać jednak, że z treści przepisu art. 22 k.p.k. wynika, iż podstawą zawieszenia postępowania karnego może być „długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania”. Podobnie więc jak sąd w postępowaniu cywilnym, tak również sąd karny w każdym przypadku, gdy zebrany w sprawie materiał dowodowy nie będzie stwarzał pewności i wystarczających podstaw do wydania rozstrzygnięcia w postępowaniu karnym, będzie miał możliwość zawieszenia tego postępowania w oczekiwaniu na orzeczenie, które zostanie wydane w postępowaniu cywilnym.

---

³²⁷ A. Zbiciak, *Prejudycjat cywilny...*, s. 241.

Rozdział 5. Inne sytuacje ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

5.1. Uwagi wstępne

Poza wyżej już omówionymi ograniczeniami samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, należy również przeanalizować inne sytuacje owych ograniczeń w wyniku działania różnych organów. Wskazać należy, że w wyniku utworzenia Trybunału Konstytucyjnego w polskim porządku prawnym pojawił się organ, którego kompetencje wpływają na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego. Trybunał Konstytucyjny ma bowiem możliwość rozstrzygania w przedmiocie zgodności hierarchicznej norm. Istnieje także możliwość kierowania przez sąd karny do Trybunału Konstytucyjnego pytań prawnych co do zgodności aktu normatywnego m.in. z Konstytucją RP, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego jest także ograniczana w wyniku przynależności Polski do Rady Europy, ponieważ w ten sposób Polska poddana jest jurysdykcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Również w wyniku wejścia Polski do Unii Europejskiej oraz powołania Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej doszło do ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, ponieważ polskie sądy funkcjonują już nie tylko w systemie prawa krajowego, ale jednocześnie oddziałującego na nie prawa unijnego³²⁸. Wskazać trzeba, że orzeczenia, które wydawane są przez sądy państw obcych, także wpływają na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego i ją ograniczają.

---

³²⁸ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 16.

5.2. Związanie sądu karnego orzeczeniami organów międzynarodowych

Zgodnie z treścią przepisu art. 46 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³²⁹ każda ze Wysokich Układających się Stron może w każdym czasie oświadczyć, że uznaje za obowiązkową *ipso facto* oraz bez konieczności zawierania specjalnego porozumienia właściwość Trybunału we wszystkich sprawach, które dotyczą interpretacji oraz stosowania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Mimo że kwestia związania sądu karnego w kontekście wznowienia postępowania została już poruszona, to w tym podrozdziale należy przeanalizować sytuację, gdy sąd karny związany jest orzeczeniami organów międzynarodowych, jeżeli z orzeczenia tego wynika potrzeba wznowienia postępowania w rozumieniu przepisu art. 540 § 3 k.p.k. W przypadku kolizji pomiędzy przepisem art. 8 § 2 k.p.k. a dyspozycją przepisu art. 46 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zastosowanie znajdzie przepis umowy międzynarodowej ratyfikowanej za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Wystąpi tu więc wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. W związku z tym należy uznać, że sąd, który będzie rozpoznawał sprawę ponownie w wyniku wznowienia postępowania na podstawie przepisu art. 540 § 3 k.p.k., związany będzie w dalszym postępowaniu rozstrzygnięciem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka³³⁰. Nie można jednak stwierdzić, że działalność orzecznicza Europejskiego Trybunału Praw Człowieka prowadzi do ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądów krajowych, a więc i polskiego sądu karnego, przyczyniając się jedynie do przyjmowania wyższych standardów procesowych i w zakresie prawa materialnego. Sytuacja wyglądałaby inaczej, gdyby nie tylko państwa członkowskie Rady Europy, lecz tak-

---

³²⁹ Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

³³⁰ A. Bojańczyk, *Podważenie prawomocnego wyroku sądu karnego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu (ETPCz). Próba zarysu zagadnienia, cz. II*, „Palestra” 2001, nr 7–8, s. 124 i nast.

że sądy odwoławcze czy tylko sądy najwyższe mogły przekazywać do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka pytania prawne. W zależności od tego, jak byłoby ukształtowane związanie sądu pytającego odpowiedzią, powstawałby układ procesowy jak w przypadku polskiego Sądu Najwyższego, a gdyby odpowiedź Europejskiego Trybunału Praw Człowieka miała charakter jedynie pewnego rodzaju konsultacji czy porady, to w takiej sytuacji jednak nawet w najmniejszym stopniu nie wpływałaby na samodzielność jurysdykcyjną sądu przedstawiającego zagadnienie prawne w zakresie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³³¹. Sądy karne, jako organy państwa, są zobowiązane w ramach swoich kompetencji wykonać wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Przepis art. 46 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka kreuje pozakodeksowy wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego³³². Potrzeba wznowienia postępowania oparta o przepis art. 540 § 3 k.p.k. nastąpi wówczas, gdy poczynione zostaną ustalenia, że stwierdzone przez Europejski Trybunał Praw Człowieka naruszenie przepisów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka mogło mieć wpływ na treść orzeczeń sądów krajowych, które zapadły w toku prawomocnie zakończonego postępowania karnego objętego wnioskiem o wznowienie³³³. Ponadto potrzeba wznowienia postępowania karnego na podstawie przepisu art. 540 § 3 k.p.k. zachodzi wtedy, gdy przedmiot rozstrzygnięcia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczy głównego nurtu procesu, a zakres oraz charakter stwierdzonych w jego toku uchybień w istocie podważa słuszność merytorycznego rozstrzygnięcia³³⁴.

W przypadku sądownictwa unijnego istnieją dwie płaszczyzny oddziaływania – przez spoczywający na sądzie karnym obowiązek poddania kwestii ważności albo wykładni prawa unijnego kompetencji pre-

³³¹ L.K. Paprzycki, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 73.

³³² M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1352.

³³³ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2019 r., sygn. akt V KO 84/18, Legalis nr 19501318, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2019 r., sygn. akt II KO 47/18, Legalis nr 1879603.

³³⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2019 r., sygn. akt III KO 148/18, Legalis nr 1908797.

judycjalnej Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej³³⁵ oraz przez moc wiążącą orzeczeń tego Trybunału. Obowiązek poddania kwestii prejudycjalnej rozstrzygnięciu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej ma charakter bezwzględny w przypadku uznania przez sąd karny, że ma do czynienia z nieważnym unijnym aktem prawa wtórnego. Do stwierdzenia takiej nieważności kompetentny jest jedynie Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W przypadku natomiast wątpliwości co do wykładni prawa unijnego konieczność uruchomienia procedury prejudycjalnej przez sąd ma zawsze charakter względny, co oznacza tylko ograniczenie, a nie wyłączenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w tym zakresie³³⁶.

Z jednej strony uprawnienie, a z drugiej strony obowiązek zwrócenia się z pytaniem prejudycjalnym i udzielenie odpowiedzi na nie przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej, a w przypadku stwierdzenia przez ten organ nieważności unijnego aktu prawnego, niewątpliwie stanowią ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu krajowego takiego rodzaju, jak w przypadku stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny niekonstytucyjności określonej normy prawnej. Inaczej jest, jeżeli chodzi o orzeczenia wykładnicze, którymi są związane wszystkie sądy krajowe państw członkowskich Unii Europejskiej, jednak jest to związanie o charakterze względnym, ponieważ sąd krajowy może uznać takie orzeczenie i podzielić tę wykładnię albo też przedstawić Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej własne pytanie prawne³³⁷.

Konsekwencją wyżej wskazanych mechanizmów jest fakt, że wszystkie merytoryczne orzeczenia prejudycjalne mają moc wiążącą w danej sprawie. Wiążą one zarówno bezpośrednio sąd pytający, jak i wszystkie pozostałe sądy, które będą następnie w tej sprawie orzekać. Jest to związanie względne, bowiem każdy sąd orzekający w sprawie, który poweźmie wątpliwość co do sposobu wykorzystania orzeczenia prejudycjalnego czy po prostu jego treści, może skierować kolejny

---

³³⁵ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej posiada takie kompetencje na podstawie przepisu art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010 r..

³³⁶ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1351.

³³⁷ L.K. Paprzycki, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 73–74.

wniosek prejudycjalny. Należy jednak wskazać, że sąd karny powinien albo uwzględnić orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej przy rozstrzygnięciu zawisłej przed nim sprawy, albo też skierować nowy wniosek prejudycjalny. Nie może jednak pominąć uzyskanej od Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wykładni prawa unijnego ani dać pierwszeństwa sprzecznej z nią wykładni innego sądu karnego, którą jest związany z mocy przepisu krajowego. Związanie orzeczeniem prejudycjalnym jest wyjątkiem od samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego wyrażonej w art. 8 § 1 k.p.k.³³⁸

Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdzający nieważność unijnego aktu prawnego upoważnia każdy sąd do niestosowania tego aktu prawnego. Wydanie takiego orzeczenia i ogłoszenie go w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej powoduje, że unieważniony akt prawny nie powinien być stosowany przez sądy, chociaż nadal pozostaje w mocy do czasu jego uchylecia przez właściwą instytucję unijną. Wyroki w przedmiocie nieważności unijnych instrumentów prawnych mają charakter ostateczny, dlatego zasadniczo za niedopuszczalne uznaje się ponowne zapytanie o ważność unieważnionego aktu prawnego³³⁹.

5.3. Związanie sądu karnego odpowiedzią na pytanie prawne przedstawione Trybunałowi Konstytucyjnemu

Ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego wynikają także z wyłącznej kompetencji Trybunału Konstytucyjnego do stwierdzania niezgodności aktów prawnych z Konstytucją RP, a także z mocy wiążącej orzeczeń tego Trybunału³⁴⁰.

Sąd w postępowaniu karnym związany będzie odpowiedzią na pytanie prawne przedstawione Trybunałowi Konstytucyjnemu co do zgod-

³³⁸ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego procesowego. Tom I, cz. 2. Zagadnienia ogólne*, P. Hofmański (red.), Warszawa 2013, s. 746.

³³⁹ *Ibidem*, s. 749–750.

³⁴⁰ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1343.

ności aktu normatywnego z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeśli od odpowiedzi tej zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. W przypadku, gdy Trybunał Konstytucyjny orzeknie o niezgodności aktu normatywnego z wyżej wymienionymi aktami, orzeczenie to uzyskuje moc powszechnie wiążącą i wchodzi w życie z dniem ogłoszenia (z wyjątkiem sytuacji odroczenia wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego)³⁴¹. Sądy powszechne nie są uprawnione do orzekania o zgodności przepisu prawa z Konstytucją RP³⁴². Wyroki wydawane przez Trybunał Konstytucyjny wpływają również na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego, który orzeka w przedmiocie wniosku o wznowienie postępowania karnego, który złożony został na podstawie przepisu art. 540 § 2 k.p.k.³⁴³ Przepis ten ustanawia jako podstawę wznowienia postępowania orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego. W oparciu o ten przepis istnieje możliwość wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania karnego sądownego niezależnie od formy kończącego je orzeczenia (wyrok, postanowienie), rodzaju rozstrzygnięcia (skazanie, uniewinnienie, umorzenie, warunkowe umorzenie) oraz tego, czy jest to postępowanie co do głównego przedmiotu procesu, czy też kwestii incydentalnej, byleby nastąpiło ono na korzyść oskarżonego. Podkreślić należy, że przepis art. 540 § 2 k.p.k. obejmuje tylko te sytuacje, w których skutek utraty mocy lub zmiany odnosi się do przepisu będącego podstawą nałożenia na oskarżonego określonych dolegliwości, obowiązków bądź obciążenia kosztami procesu³⁴⁴.

W przypadku ograniczeń samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego należy wskazać na dwie możliwe sytuacje. Pierwsza z nich dotyczy wyjątku od autonomii orzekania sądu karnego, kiedy obowiązany jest on poddać kwestie przynależącej do kognicji sądu karnego do rozstrzygnięcia Trybunałowi Konstytucy-

---

³⁴¹ A. Sakowicz, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 68.

³⁴² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1998 r., sygn. akt I PKN 90/98, Legalis nr 45222.

³⁴³ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 180.

³⁴⁴ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2007 r., sygn. akt III KO 40/07, Legalis nr 102277.

tucyjnemu, który posiada wyłączną kompetencję do orzeczenia sprzeczności aktu prawnego z Konstytucją RP³⁴⁵. Służy temu instytucja uregulowana w przepisie art. 193 Konstytucji RP. Zgodnie z jego treścią każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją RP, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. Pytanie prawne jest subsydiarnym środkiem prawnym. Oznacza to, że może zostać przedstawione w sytuacji, gdy sąd nie ma możliwości rozstrzygnięcia sprawy bez zastosowania normy uznawanej za niekonstytucyjną, a zatem gdy zidentyfikowany przez sąd problem konstytucyjny nie może zostać rozwiązany bez uzyskania wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego, który jest organem uprawnionym do rozwiązania tego problemu. Pytanie prawne staje się natomiast niedopuszczalne, jeżeli sąd może we własnym zakresie orzec w sposób, który nie wymaga posłużenia się kwestionowaną podstawą normatywną w sposób sprzeczny z Konstytucją RP, chociażby w drodze prokonstytucyjnej wykładni aktu normatywnego lub zwrócenia się do Sądu Najwyższego o rozstrzygnięcie zagadnienia prawnego budzącego wątpliwości³⁴⁶. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, które zostanie wydane wskutek pytania prawnego wiąże natomiast sąd karny, który zainicjował kontrolę konstytucyjności aktu prawnego, a także wszystkie inne sądy. Jest to konsekwencją mocy wiążącej *erga omnes* orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego³⁴⁷.

Drugim źródłem ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w związku z orzeczeniami wydawanymi przez Trybunał Konstytucyjny są przypadki, w których samo orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, nie zaś wywołana nim zmiana w obrębie tekstu prawnego, wiąże sąd karny. W takiej sytuacji podstawą tego związania jest przepis art. 190 ust. 1 Konstytucji RP³⁴⁸. Na jego podstawie orzeczenia

³⁴⁵ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1343.

³⁴⁶ Zob. np. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 maja 2005 r., sygn. akt P 14/04, Legalis nr 69953; postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2009 r., sygn. akt P 35/07, Legalis nr 206965.

³⁴⁷ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1345.

³⁴⁸ *Ibidem*, s. 1343–1344.

Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne. Zgodzić się należy z M. Wąsek-Wiaderek, która wskazuje, że sąd karny, na podstawie wyżej wskazanego przepisu art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, związany jest wyrokami afirmatywnymi Trybunału Konstytucyjnego (choć nie pociągają one za sobą zmiany prawa), które wiążą nie tylko ten sąd karny, który wystąpił z pytaniem prawnym, ale również inne sądy karne³⁴⁹. Następnym rodzajem orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, który wiążą sąd w postępowaniu karnym są wyroki interpretacyjne, w których Trybunał Konstytucyjny orzeka o zgodności z Konstytucją poddanych kontroli przepisów pod warunkiem określonego ich rozumienia albo wyklucza jego niezgodne z ustawą zasadniczą określone rozumienie przepisu³⁵⁰. Wiążącymi będą także wyroki „prawotwórcze”, w których Trybunał Konstytucyjny stwierdza niekonstytucyjność pominięcia prawodawczego, które nie wywołując zmiany w obrębie tekstu prawnego, jednocześnie wskazują, jaki stan normatywny byłby zgodny z Konstytucją RP. Związanie sądu karnego tego rodzajem orzeczenia oznacza jednocześnie związanie identyfikacją wzorca konstytucyjnego, który sąd karny powinien uczynić samodzielną podstawą orzekania³⁵¹. Do orzeczeń, które wpływają na samodzielność jurysdykcyjną sądu karnego w rozstrzygnięciu kwestii prawnych, należy także zaliczyć orzeczenia aplikacyjne, których klauzule zawarte w sentencjach wyroków Trybunału Konstytucyjnego zawierają wskazania co do stosowania prawa³⁵². Za wiążące sąd karny należy uznać również wyroki Trybunału Konstytucyjnego z klauzulą odraczającą i wynikające z nich obalenie domniemania zgodności aktu normatywnego z Konstytucją RP pomimo jego obowiązywania w czasie trwania klauzuli odraczającej. W czasie trwania owej klauzuli samo orzeczenie wydane przez Trybunał Konstytucyjny i związanie nim sądu karnego może prowadzić do określonych modyfikacji w sferze stosowania prawa³⁵³.

---

³⁴⁹ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 179.

³⁵⁰ M. Wąsek-Wiaderek, [w:] *System prawa karnego...*, s. 1347.

³⁵¹ *Ibidem*, s. 1349–1350.

³⁵² M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego...*, s. 180.

³⁵³ *Ibidem*, s. 179–180.

5.4. Związanie sądu karnego ustaleniami sądu państwa obcego co do popełnienia przestępstwa

Mając na uwadze treść przepisu art. 8 § 2 k.p.k., należy stwierdzić, że nie reguluje on w sposób wyczerpujący problematyki dotyczącej związania sądu karnego innymi orzeczeniami, a w konsekwencji ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Jak już wielokrotnie zostało podkreślone, związanie sądu karnego innymi orzeczeniami może bowiem wynikać z innych przepisów. W tym zakresie wskazać można również na sytuację, w której sąd orzekający na podstawie przepisu art. 611c k.p.k. w przedmiocie przejęcia orzeczenia do wykonania związany będzie ustaleniami sądu państwa obcego co do popełnienia przestępstwa. Do zadań polskiego sądu karnego będzie należało wyłącznie określenie kwalifikacji prawnej danego czynu według prawa polskiego oraz kary (ewentualnie środka karnego)³⁵⁴. Przepis art. 611c k.p.k. reguluje tak zwaną procedurę *exequatur*. Zgodnie z jego treścią po przejęciu orzeczenia do wykonania w Polsce sąd określa kwalifikację prawną czynu według prawa polskiego, a także karę i środki podlegające wykonaniu. Orzekanie sądu w trybie przepisu art. 611c k.p.k. ma na celu dostosowanie przyjętego orzeczenia do prawa polskiego, aby możliwe było jego wykonanie w Polsce³⁵⁵.

Procedura ta nie stanowi typowego elementu postępowania wykonawczego, tym bardziej nie jest też postępowaniem karnym *sensu stricto*³⁵⁶. W przypadku określenia przez sąd kary lub środka podlegających wykonaniu wskazać należy, że sąd nie będzie związany wymiarem tej kary czy też środka orzeczonego przez sąd obcy. W kontekście omawianego przepisu sąd jednak będzie miał obowiązek orzec o takich karach i środkach, które objęte zostały postanowieniem o przejęciu

---

³⁵⁴ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s.150–151.

³⁵⁵ B. Nita-Świątłowska, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1921.

³⁵⁶ A. Górski, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1711.

orzeczenia do wykonania w Polsce, a nie o innych karach czy środkach, które zawarte zostały w danym orzeczeniu³⁵⁷. W związku z tym zakres kognicji sądu wyznaczać będą przepisy art. 608 i 609 k.p.k., które dotyczą odpowiednio wystąpienia z wnioskiem oraz przyjęcia wniosku o przejście orzeczenia do wykonania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Potwierdził to Sąd Najwyższy, wskazując, że nie jest dopuszczalne rozstrzygnięcie przez sąd polski o wykonaniu kar lub środków karnych, które nie zostały objęte postanowieniem o dopuszczalności przejścia orzeczenia do wykonania wydanego na podstawie przepisu art. 609 k.p.k.³⁵⁸ Sąd polski może rozstrzygać wyłącznie o takich karach i środkach, których dotyczyło uprzednie postanowienie o dopuszczalności przejścia, a nie o innych karach i środkach karnych, zawartych także w orzeczeniu sądu obcego³⁵⁹.

Podstawę określenia kwalifikacji prawnej oraz kary przy przejściu stanowić będzie orzeczenie wydane przez sąd obcy. Ponadto brane są pod uwagę: kara grożąca za taki czyn w Polsce, okres rzeczywistego pozbawienia wolności za granicą oraz kara już tam wykonana, wszelkie różnice należy natomiast uwzględniać na korzyść skazanego. W tym przypadku nie znajdują zastosowania dyrektywy karania wynikające z przepisu art. 53 k.k.³⁶⁰ Podstawę określenia kary podlegającej wykonaniu stanowi, według przepisów art. 11 ust. 1d Konwencji strasburskiej z 1983 r. o przekazywaniu osób skazanych³⁶¹ oraz art. 114 § 4 k.k., wyrok państwa obcego, kara grożąca za taki czyn w polskim prawie, okres rzeczywistego pozbawienia wolności za granicą oraz wykonana tam kara lub inny środek, z uwzględnieniem różnic na korzyść skazanego. Systemy odbywania kary lub rodzaj środka karnego związany z orzeczoną karą mogą mieć różną dolegliwość w kraju, w którym

---

³⁵⁷ B. Nita-Światłowska, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1921.

³⁵⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. akt IV KK 89/05, Legalis nr 68589.

³⁵⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2004 r., sygn. akt II KK 391/03, Legalis nr 62312.

³⁶⁰ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2004 r., sygn. akt II AKz 124/04, Legalis nr 69904.

³⁶¹ Dz.U. z 1995 r., Nr 51, poz. 279.

przestępstwo oraz dochodzenie sądowe miało miejsce. Mogą się różnić także instytucje probacji – w szczególności warunkowe zwolnienie z odbycia części kary. Sąd nie może pogorszyć sytuacji skazanego wskutek określenia surowszych limitów i warunków ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie niż te, które określone zostały w przejętym orzeczeniu³⁶².

Postępowanie dotyczące przejścia do wykonania kary orzeczonej przez sąd państwa obcego nie daje podstaw do ponownego rozstrzygnięcia o wymiarze kary. Do kompetencji polskiego sądu karnego należy wyłącznie określenie kwalifikacji prawnej czynu według prawa polskiego, a także ustalenie kary, jaką skazany powinien odbyć na terytorium Polski. Natomiast jako kryterium ustalenia wysokości kary powinna być przyjęta proporcja wyczerpania sankcji przewidzianej przez sąd skazujący oraz sankcji według prawa polskiego³⁶³. Ponadto, zgodnie z treścią przepisu art. 11 Konwencji o przekazywaniu osób skazanych podczas przekształcania kary stosuje się przepisy proceduralne państwa wykonania, jednak podczas tego zabiegu właściwe organy związane są ustaleniami stanu faktycznego, które wynikają w sposób wyraźny lub dorozumiany z orzeczenia wydanego w państwie skazania, nie mogą przekształcić kary pozbawienia wolności w karę o charakterze majątkowym, nie mogą także pogarszać sytuacji skazanego, nie są jednak związane dolną granicą wymiaru kary przewidzianej przez prawo państwa wykonania za popełnione przestępstwo. Sąd karny powinien uwzględniać przede wszystkim karę, która została wymierzona w wyroku państwa obcego, a łagodniejsza powinna być wyjątkowo, jedynie w celu dostosowania jej do polskiego systemu prawnego³⁶⁴.

---

³⁶² Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 15 lutego 2006 r., sygn. akt II AKz 19/06, Legalis nr 75257.

³⁶³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 kwietnia 2010 r., sygn. akt II AKz 114/10, Legalis nr 250984.

³⁶⁴ B. Nita-Światłowska, [w:] *Kodeks postępowania karnego...*, s. 1923–1924.

Podsumowanie

Z powyższych rozważań wynika, że pojęcie samodzielności jurysdykcyjnej należy rozumieć jako niezależność w kwestii rozstrzygnięcia zagadnień objętych kognicją sądu karnego. Samodzielność ta dotyczy wyłącznie sfery orzekania, a jej zakresem objęte są „zagadnienia faktyczne i prawne”. Termin ten należy rozumieć jak najszerzej, dlatego też pojęcie to obejmuje nie tylko ocenę prawną faktów, ale również kwestię samych ustaleń faktycznych. Pomimo tego, że samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego jest jedną z zasad naczelných, to nie jest ona jednak nieograniczona. Na jej zakres będą miały wpływ obecne regulacje prawne przewidujące wyjątki od tej zasady. Jak zostało wskazane, podstaw dla związania sądu karnego rozstrzygnięciem innego sądu karnego można upatrywać w trzech źródłach, do których należą: prawomocność materialna rozstrzygnięcia sądu karnego, przepis art. 8 § 2 k.p.k. oraz przepisy szczególne wynikające z kodeksu postępowania karnego lub innych ustaw.

Ograniczeniem sądu karnego wynikającym wprost z przepisu regulującego samą zasadę samodzielności jurysdykcyjnej jest związanie go prawomocnym orzeczeniem kształtującym prawo lub stosunek prawny. Co do zasady sąd karny w toku postępowania obowiązany jest do samodzielnego rozstrzygnięcia zagadnień prawnych, natomiast poglądy, które zostały wyrażone w kwestiach wymagających tego rozstrzygnięcia, mogą stanowić ważny, ale jedynie pomocniczy materiał. Sąd nie powinien więc go pomijać, ale nie będzie nim związany (tak jak ma to miejsce np. w przypadku samodzielnego ustalenia w zakresie uszczuplonego lub też narażonego na uszczuplenie podatku albo ustalenia rozmiarów dokonanego nienależnego zwrotu podatkowej należności publiczno-prawnej). Dopiero pojawienie się w obrocie prawnym prawomocnego rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny doprowadzi do ograniczenia zasady samodzielności jurysdykcyjnej, a w konse-

kwencji sąd będzie związany ustaleniami zawartymi w sentencji tego orzeczenia i nie będzie miał możliwości przyjęcia innych faktów niż te, które stanowiły uprzednio podstawę konstytucyjnego orzeczenia. Pojawienie się w obrocie prawnym prawomocnego rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny będzie powodowało całkowite wyłączenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w odniesieniu do tych ustaleń, które ujęte zostały w sentencji orzeczenia. Owo orzeczenie konstytucyjne nie będzie dowodem istnienia określonego stanu. Stanowić on będzie jedynie akt stwarzający taki właśnie stan. Przesądzi ono, że jego wydanie oraz uprawomocnienie doprowadziło do skutku powstania określonego stanu prawnego, którego sąd karny nie może podważać ani podejmować sprzecznych z nim ustaleń.

W kontekście interakcji zachodzących między postępowaniem karnym a postępowaniem cywilnym w świetle zasady samodzielności jurysdykcyjnej oraz wyjątków od niej należy przede wszystkim wskazać, że podstawową konsekwencją wydania przez sąd cywilny orzeczenia konstytucyjnego jest fakt, że sąd karny w związku z treścią przepisu art. 8 § 2 k.p.k. związany będzie takim orzeczeniem. Sąd karny ma bowiem obowiązek uszanowania stanu prawnego, który został ukształtowany w toku postępowania cywilnego w ramach wyłącznej właściwości sądu cywilnego. Sam bowiem nie posiada w tej kwestii kompetencji do ukształtowania lub zmiany danego stanu bez orzeczenia sądu cywilnego. W doktrynie istniały natomiast wątpliwości, czy sąd karny związany jest faktami wskazanymi jedynie w sentencji orzeczenia sądu cywilnego, czy też wiążące są dla niego także fakty ujęte w uzasadnieniu. Ostatecznie jednak przyjęty został pogląd, zgodnie z którym sąd karny związany będzie wszelkimi ustaleniami, które ujęte zostały w sentencji rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny, i z tym poglądem należy się zgodzić. Natomiast charakteru wiążącego nie będą miały ustalenia dokonane w uzasadnieniu orzeczenia sądu cywilnego. W takim przypadku nie można mówić bowiem o prawomocności owych ustaleń. Wydanie orzeczenia konstytucyjnego sądu cywilnego oraz jego uprawomocnienie prowadzą do powstania określonego stanu prawnego, a stan ten staje się fragmentem stosunków panujących w społeczeństwie. Sąd karny nie jest władny do zmiany istniejących już stosunków

społecznych, powinien je chronić. Ponadto w toku postępowania karnego istnieje zakaz dowodzenia faktów ustalonych prawomocnym orzeczeniem sądu cywilnego kształtującym prawo lub stosunek prawny, które prowadziłyby do podważenia ukształtowanego już stanu lub stosunku prawnego na skutek wydanego wcześniej rozstrzygnięcia, jeżeli jest ono dla sądu karnego wiążące.

Istotne jest, że w przypadku, gdy oba postępowania (karne oraz cywilne) toczą się jednocześnie, uwypuklona zostaje zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i widoczny jest duży wpływ postępowania karnego i wydanego w nim później orzeczenia na toczące się postępowanie cywilne. Sąd cywilny będzie miał bowiem możliwość z urzędu zawiesić toczące się postępowanie, jeżeli oceni, że ustalenie czynu stanowiącego podstawę żądania w postępowaniu karnym wpłynie na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej. Ponadto celem zawieszenia postępowania cywilnego będzie ostateczne doprowadzenie do takiej sytuacji, w której, na podstawie przepisu art. 11 k.p.c., dojdzie do związania sądu prawomocnym wyrokiem skazującym. Należy natomiast zwrócić uwagę na fakt, że ustawodawca w przepisach kodeksu postępowania karnego nie przewidział regulacji podobnych do tych, które obecne są w przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Sąd karny oczywiście powinien w toku postępowania kierować się zasadą samodzielności jurysdykcyjnej, a nie wyjątkiem od niej (wyrażonym w § 2 przepisu art. 8 k.p.k.). Należy mieć jednak na względzie, że z treści przepisu art. 22 k.p.k. wynika, iż podstawą zawieszenia postępowania karnego może być „długotrwała przeszkoda uniemożliwiająca prowadzenie postępowania”, przesłanka ta nie została w żaden sposób „dookreślona” w innych przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Wobec tego przyjąć trzeba, że tak jak sąd w postępowaniu cywilnym, tak również sąd karny w każdym przypadku, gdy zebrany w sprawie materiał dowodowy nie będzie stwarzał pewności i wystarczających podstaw do wydania rozstrzygnięcia w postępowaniu karnym, będzie miał możliwość zawieszenia tego postępowania w oczekiwaniu na orzeczenie, które zostanie wydane w postępowaniu cywilnym.

Należy wskazać, że mimo tego, iż decyzja administracyjna o charakterze konstytucyjnym nie została ujęta w treści przepisu art. 8

§ 2 k.p.k. oraz brak w przepisach kodeksu postępowania karnego innych regulacji normujących kwestie związania sądu karnego decyzjami wydawanymi przez organy administracyjne, sąd w postępowaniu karnym powinien być związany jej treścią, a więc zaistnienie takiego rozstrzygnięcia wydanego przez organ powinno być tożsame w skutkach jak pojawienie się konstytucyjnego orzeczenia wydanego przez sąd w postępowaniu cywilnym. W związku z tym należałoby postulować zmianę treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. i sformułowanie go w następujący sposób: prawomocne rozstrzygnięcia sądu albo decyzje organu administracyjnego kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące. Jeżeli chodzi o decyzje organów podatkowych, to w tym wypadku mają one charakter nie konstytucyjny, ale deklaratoryjny, ustalony na podstawie przepisów podatkowych określających wartości tych podatków. W związku z tym należy uznać, że sąd karny nie jest związany tego typu rozstrzygnięciami i może dokonać ustaleń odmiennych od poczynionych przez wskazane powyżej organy.

Sądy administracyjne nie rozstrzygają spraw administracyjnych, a jedynie poddają kontroli w kontekście kryterium legalności rozstrzygnięcie wydane przez uprawniony organ administracji publicznej. Orzeczeniom sądów administracyjnych nie można więc nadać charakteru rozstrzygnięcia kształtującego prawo lub stosunek prawny. Należy jednak pamiętać, że konieczność uwzględnienia przez sąd karny treści orzeczenia sądu administracyjnego może wynikać stąd, że decyzja administracyjna kształtuje konieczny element stanu faktycznego decydującego o zaistnieniu przestępstwa.

Oczywiście, sąd w postępowaniu karnym będzie związany także innymi niż wskazane w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. rozstrzygnięciami. Po pierwsze, w przypadku orzekania kary łącznej dochodzi niejako do „nałożenia” się przedmiotów postępowań już zakończonych prawomocnymi rozstrzygnięciami oraz przedmiotu tego postępowania, jakim jest wymierzenie kary łącznej. Przedmiot prawomocnych rozstrzygnięć oraz leżących u ich podstaw ustaleń faktycznych wchodzi w zakres kognicji sądu wydającego wyrok łączny.

Sąd orzekający w przedmiocie wniosku o wznowienie postępowania karnego jest związany prawomocnym wyrokiem skazującym, nie

jest więc władny do badania, czy rzeczywiście popełniono przestępstwo objęte tym wyrokiem. Ma jednak pełną samodzielność jurysdykcyjną w dokonywaniu ustaleń dotyczących wpływu tego przestępstwa na treść orzeczenia objętego wnioskiem o wznowienie. Trzeba jednak wziąć pod uwagę pogląd wyrażony w literaturze i postulować w tym względzie zmianę w przepisach kodeksu postępowania karnego dotyczących wznowienia postępowania karnego na podstawie art. 540 § 1 pkt 1 k.p.k. uwzględniającą fakt, że dopuszczalne jest wznowienie postępowania również z powodu wskazania we wniosku o wznowienie na inny rodzaj prawomocnego wyroku, który przypisuje winę sprawcy czynu zabronionego. Jako przykład można wskazać, że rozstrzygnięcie pozytywne o winie, jakie musi zawierać wyrok warunkowo umarzający postępowanie, ma charakter konstytutywny.

Sąd w przypadku ustalania recydywy określonej w przepisie art. 64 § 1 k.k. musi uwzględnić poprzednio wydany wyrok skazujący. Źródło mocy wiążącej poprzedniego wyroku skazującego jest w tym przypadku jednak podwójne. Rozstrzygnięcia ujęte w treści wyroku skazującego jako konstytutywne spełniają bowiem wymogi określone w treści przepisu art. 8 § 2 k.p.k. i wobec tego wiąże sąd karny w granicach ukształtowanego nimi stanu prawnego, a jednocześnie przepis art. 64 § 1 k.k. wymaga dla jego zastosowania ustalenia, że sprawca został skazany, jedynym dowodem skazania jest zaś prawomocny wyrok skazujący. Należy także wskazać, że oceniając, czy oskarżony jest sprawcą wielokrotnie powracającym do przestępstwa (w rozumieniu przepisu art. 64 § 2 k.k.), sąd jest związany ustaleniem o popełnieniu przez niego przestępstwa w warunkach określonych w treści przepisu art. 64 § 1 k.k. zawartym w prawomocnym wyroku skazującym.

Na podstawie treści przepisu art. 552 k.p.k. odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie przysługuje tylko w wypadku wydania wyroku skazującego, w którym wymierzono karę. Ponadto dochodzenie roszczeń będzie możliwe wyłącznie, gdy do stwierdzenia niesłuszności skazania doszło w wyniku wznowienia postępowania, kasacji lub skargi nadzwyczajnej.

Sąd karny będzie związany również wykładnią prawa, która została dokonana w uchwałach przez Sąd Najwyższy. Uchwała może być

wydana w sytuacji rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego, które zostało przekazane Sądowi Najwyższemu w toku rozpoznawania konkretnej sprawy. Sąd karny ponownie rozpoznający sprawę będzie związany także oceną prawną sądu odwoławczego. Przepis art. 442 § 3 k.p.k. określa odstępstwo od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego i stanowi, że sąd rozpoznający ponownie sprawę jest związany zapamiętanymi prawnymi oraz wskazaniem co do dalszego postępowania, które przedstawione zostały przez sąd odwoławczy.

W przypadku kolizji pomiędzy przepisem art. 8 § 2 k.p.k. a dyspozycją przepisu art. 46 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka zastosowanie znajdzie przepis umowy międzynarodowej ratyfikowanej za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Wystąpi tu więc wyjątek od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego. Udzielenie przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej odpowiedzi na pytanie prejudycjalne, a w przypadku stwierdzenia przez ten organ nieważności unijnego aktu prawnego, niewątpliwie stanowią ograniczenie samodzielności jurysdykcyjnej sądu krajowego. W przypadku ograniczeń samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego orzeczeniami Trybunału Konstytucyjnego należy wskazać na dwie możliwe sytuacje. Pierwsza z nich dotyczy wyjątku od autonomii orzekania sądu karnego, kiedy obowiązany jest on poddać kwestie przynależące do kognicji sądu karnego do rozstrzygnięcia Trybunałowi Konstytucyjnemu, który posiada wyłączną kompetencję do orzeczenia sprzeczności aktu prawnego z Konstytucją RP. Drugim źródłem ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w związku z orzeczeniami wydawanymi przez Trybunał Konstytucyjny są przypadki, w których samo orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, nie zaś wywołana w nim zmiana w obrębie tekstu prawnego, wiąże sąd karny. Na koniec należy wskazać, że przepis art. 611c k.p.k. reguluje tak zwaną procedurę *exequatur*. Zgodnie z jego treścią po przejęciu orzeczenia do wykonania w Polsce sąd określa kwalifikację prawną czynu według prawa polskiego, a także karę i środki podlegające wykonaniu. Orzekanie sądu w trybie przepisu art. 611c k.p.k. ma na celu dostosowanie przyjętego orzeczenia do prawa polskiego, aby możliwe było jego wykonanie w Polsce.

Podsumowując wszystkie rozważanie podjęte w tym opracowaniu, należy stwierdzić, że jedną z zasad naczelných procesu karnego jest zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego w ustalaniu zagadnień faktycznych i prawnych. Zasada ta jako jedna z naczelných zasad procesu karnego spełnia funkcje: porządkującą, identyfikacyjną, interpretacyjną oraz procesową. Ponadto, oprócz tych funkcji, zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, podobnie jak inne zasady procesu karnego, tworzy podstawy prawidłowego wymiaru sprawiedliwości, a także obrazuje wszystko to, co winno być realizowane w toku postępowania, wytycza również prawa, na podstawie których ukształtowany zostaje cały system prawa karnego procesowego i postępowania karnego. Samodzielność jurysdykcyjna stanowi jedną z charakterystycznych cech procesu karnego. Natomiast wszelkie sytuacje, w których sąd karny będzie związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu, stanowią w postępowaniu karnym odstępstwa od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu. Nie można ich jednak w żaden sposób ujmować jako zasady procesowej. Oznacza to, że sąd karny generalnie będzie samodzielnie rozstrzygał wszelkie kwestie, a w procesie karnym nie znajdzie zastosowania żadna zasada wyrażająca przeciwstawną treść, pewne sytuacje stanowią jedynie odstępstwa od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego.

■ Literatura

- Andrzejewski M., *Samodzielność jurysdykcyjna w procedurach sądowych*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” 2016, nr 4.
- Berutowicz W. i in. (red.), *Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki*, Warszawa–Wrocław 1967.
- Biłyj M., Murzynowski A., *Wznowienie postępowania karnego w PRL w świetle prawa i praktyki*, Warszawa 1980.
- Bajończyk A., *Podważenie prawomocnego wyroku sądu karnego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu (ETPCz). Próba zarysu zagadnienia, cz. II*, „Palestra” 2001, nr 7–8.
- Borkowski J., *Decyzja administracyjna*, Warszawa 1970.
- Borysiak W. (red.), *Postępowanie cywilne. Orzecznictwo*, Warszawa 2008.
- Cagara J., *Związanie sądu cywilnego wyrokiem karnym*, „Nowe Prawo” 1981, nr 3.
- Charkiewicz M., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego na gruncie art. 54 i 56 ustawy Kodeks karny skarbowy – rzeczywistość znana i nieznaną*, „Prawo i Podatki” 2012, nr 12.
- Chwalibogowski K., *Ustalenia faktyczne w procesie karnym i cywilnym i ich wzajemna moc wiążąca*, „Nowe Prawo” 1956, nr 9.
- Cieślak M., *Wprowadzenie do nauki polskiego procesu karnego. Część II. Wykład naczelných zasad procesu karnego*, Kraków 1967.
- Cieślak M., *Nowe prawo karne procesowe PRL*, „Palestra” 1970, nr 3.
- Cieślak M., *Polska procedura karna: podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1971.
- Cieślak M., *Polska procedura karna – podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
- Cieślak M., Doda Z., *Przegląd orzecznictwa SN*, „Palestra” 1980, nr 2.
- Czapliński M., *Zawieszenie postępowania karnego z uwagi na prejudykat a samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, „Przegląd Sądowy” 2015, nr 11–12.

- Daszkiewicz W., *Proces karny. Część ogólna, t. I*, Warszawa 1976.
- Drajewicz D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz. Art. 1–424*, Warszawa 2020.
- Dudek T., *Zawieszenie postępowania karnego skarbowego ze względu na prejudykat*, „Prawo i Podatki” 2012, nr 12.
- Dudka K. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Dudka K., Paluszkiwicz H., *Postępowanie karne*, Warszawa 2021.
- Duży J., *Kompetencja sądu karnego do ustalenia kwoty uszczuplonego podatku*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 1.
- Gardocka T., *Prejudycjalność w polskim procesie karnym*, Warszawa 1987.
- Giezek J. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, Lex/el.* 2021.
- Glaser J., *O prejudycjalności wyroków karnych*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 12.
- Gostyński Z., *Zawieszenie postępowania w nowym ustawodawstwie karnoprosocym*, Warszawa 1998.
- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2011.
- Hofmański P., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988.
- Hofmański P., *Granice swobody w ustalaniu faktów sprawy w procesie karnym*, „Studia Prawnicze” 1989, nr 4.
- Hofmański P., *Granice niezależności sądu w kształtowaniu prawnej podstawy rozstrzygnięcia w procesie karnym*, „Przegląd Prawa Karnego” 1991, nr 17.
- Hofmański P. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1–296*, Warszawa 2011.
- Hofmański P. (red.), *System prawa karnego procesowego. Tom I, cz. 2. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2013.
- Hofmański P., Zabłocki S., *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011.
- Jakubecki A., *Prejudycjalność w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1982, nr 7–8.
- Kaftal A., *O mocy wiążącej wyroków sądów karnych w stosunku do innych spraw karnych*, „Palestra” 1962, nr 6.
- Kalinowski S., *Postępowanie karne: zarys części ogólnej*, Warszawa 1963.
- Kardas P., *Jeden czy dwa modele wymiaru kary łącznej? O paradoksach nowej regulacji kary łącznej*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 11.
- Kmieciak R., *Dowód ścisły w procesie karnym*, Lublin 1983.
- Konarska-Wrzosek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020.

- Korzan K., *Orzeczenia konstytucyjne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1972.
- Kowalska J., *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Przeгляд Sądowy” 1997, nr 5.
- Kulesza C. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego. T. 6, Strony i inni uczestnicy postępowania karnego*, Warszawa 2016.
- Kwiatkowski Z., *Zakazy dowodowe w procesie karnym*, Katowice 2001.
- Lewczyk P., *Zakres związania sądu karnego decyzją podatkową*, „Przeгляд Sądowy” 2013, nr 4.
- Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz. Art. 205¹–424¹²*, Warszawa 2019.
- Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Tom V. Komentarz. Art. 1096–1217*, Warszawa 2020.
- Marek A., *Pojęcie zasady procesu karnego*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 3–4.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz zaktualizowany*, Lex/el. 2021.
- Murzynowski A., *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994.
- Nita-Światłowska B., *Nakaz uwzględnienia w postępowaniu karnym wyroku skazującego zapadłego w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej*, „Europejski Przeгляд Sądowy” 2017, nr 11.
- Nowak T. (red.), *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, Poznań 1999.
- Osowy P., *Powództwo o świadczenie*, Warszawa 2006.
- Osowy P., *Powództwa o ukształtowanie stosunku prawnego*, Warszawa 2015.
- Ostrowski L., *O kwestiach prejudycjalnych w procesie cywilnym*, „Palestra”, 1965, nr 11.
- Paprzycki L.K., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego (wybrana problematyka europejska)*, „Europejski Przeгляд Sądowy” 2014, nr 1.
- Piasecki K., *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*, Warszawa 1970.
- Piasecki K., *Wyrok pierwszej instancji w procesie cywilnym*, Warszawa 1981.
- Piasecki K., *Wyroki sądów pierwszej instancji, sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, handlowych i gospodarczych*, Warszawa 2007.
- Piaskowska O., *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych w procesie karnym*, Warszawa 2014.
- Pieniążek E., *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12.
- Pogonowski P., *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005.

- Redelbach A., Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii państwa i prawa*, Warszawa 1994.
- Rosengarten F., *Prejudycjalność wyroku karnego w postępowaniu cywilnym*, „Nowe Prawo” 1971, nr 12.
- Sakowicz A. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Sanetra W., *Swoboda decyzji sędziowskiej z perspektywy Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 11–12.
- Siedlecki W., *Stosunek postępowania karnego do postępowania cywilnego w świetle przepisów nowego kodeksu postępowania cywilnego*, „Palestra” 1966, nr 9.
- Skorupka J. (red.), *Proces karny*, Warszawa 2020.
- Skorupka J., Jasiński W. (red.), *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej Trzebieszowice 17–19 września 2009 r.*, Warszawa 2010.
- Sondel J., *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 1997.
- Śliwiński S., *Wpływ wyroku cywilnego na wyrok karny*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 2.
- Śliwiński S., *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1959.
- Stec R. (red.), *Prawne formy działalności administracji publicznej. Wybór i opracowanie źródeł*, Warszawa 2008.
- Świda Z., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 1 grudnia 1998 r., IV KKN 492/97*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1999, nr 7–8.
- Świda-Łagiewska Z., *Zakres związania sądu w dokonywaniu ustaleń faktycznych w procesie karnym*, „Nowe Prawo” 1983, nr 2.
- Świda-Łagiewska Z., *Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym*, Wrocław 1983.
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Świecki D. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1985.
- Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2020.
- Wąsek-Wiaderek M., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego wobec kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i Trybunałów Europejskich*, Lublin 2012.
- Wiliński P. (red.), *System prawa karnego procesowego, T. 3, cz. 1*, Warszawa 2014.
- Wiliński P. (red.), *System prawa karnego procesowego, T. 3, cz. 2*, Warszawa 2014.

- Wilk L., Zagrodnik J., *Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 2020.
- Witkowska K., *Zawieszenie postępowania karnego a rozstrzygnięcie sprawy w rozsądnym terminie*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 11.
- Wójtowicz W., *Samodzielność ustaleń sądu karnego*, „Nowe Prawo” 1969, nr 2.
- Zbiciak A., *Prejudykat cywilny i cywilna kwestia prejudycjalna w postępowaniu karnym*, Warszawa 2020.
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019.

■ Orzecznictwo

- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 15 lutego 2006 r., sygn. akt II AKz 19/06, Legalis nr 75257.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2004 r., sygn. akt II AKz 124/04, Legalis nr 69904.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 kwietnia 2010 r., sygn. akt II AKz 114/10, Legalis nr 250984.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 17 czerwca 2009 r., sygn. akt II AKz 334/09, Legalis nr 246661.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 września 1973 r., sygn. akt II KZ 176/73, Legalis nr 17312.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2003 r., sygn. akt IV KKN 617/99, Legalis nr 88309.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2004 r., sygn. akt II KK 391/03, Legalis nr 62312.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2005 r., sygn. akt IV KK 89/05, Legalis nr 68589.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2006 r., sygn. akt II KK 259/05, Lex nr 190533.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2006 r., sygn. akt III KK 72/06, Legalis nr 122368.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2006 r., sygn. akt V KO 77/05, Legalis nr 124959.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 października 2007 r., sygn. akt III KO 40/07, Legalis nr 102277.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2009 r., sygn. akt WZ 47/09, Legalis nr 214610.

- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2010 r., sygn. akt WZ 45/10, Legalis nr 451422.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2011 r., sygn. akt III KO 41/11, Legalis nr 509682.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r., sygn. akt I KZP 17/11, Legalis nr 407642.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 sierpnia 2018 r., sygn. akt III KK 627/17, Legalis nr 1823825.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2019 r., sygn. akt II KO 47/18, Legalis nr 1879603.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 kwietnia 2019 r., sygn. akt III KO 148/18, Legalis nr 1908797.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 2019 r., sygn. akt V KO 84/18, Legalis nr 19501318.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2020 r., sygn. akt III KK 471/19, Legalis nr 2532186.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2020 r., sygn. akt IV KK 78/19, Lex nr 3079888.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2020 r., sygn. akt I KZ 24/20, Legalis nr 2496624.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 maja 2005 r., sygn. akt P 14/04, Legalis nr 69953.
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 czerwca 2009 r., sygn. akt P 35/07, Legalis nr 206965.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1980 r., sygn. akt VI KZP 12/80, Legalis nr 22064.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 1980 r., sygn. akt VI KZP 14/80, Legalis nr 22065.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 1993 r., sygn. akt I KZP 13/93, Legalis nr 28131.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 19 maja 2010 r., sygn. akt II AKa 117/10, Legalis nr 282469.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 6 kwietnia 2016 r., sygn. akt II AKa 67/16, Legalis nr 1604237.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 6 czerwca 2018 r., sygn. akt II AKa 115/18, Legalis nr 1877673.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 24 kwietnia 2007 r., sygn. akt II AKa 52/07, Legalis nr 88455.

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 1 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACa 767/16, Legalis nr 1558617.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 kwietnia 2000 r., sygn. akt II AKA 32/00, Legalis nr 70549.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 20 sierpnia 2019 r., sygn. akt II AKA 67/19, Legalis nr 2290573.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 17 października 2019 r., sygn. akt II AKA 52/19, Legalis nr 2357468.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 30 maja 2006 r., sygn. akt II AKA 84/06, Legalis nr 82138.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 23 grudnia 2009 r., sygn. akt II AKA 152/09, Legalis nr 250967.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 11 września 2014 r., sygn. akt II AKA 150/14, Legalis nr 1231531.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 24 lipca 2018 r., sygn. akt II AKA 50/18, Legalis nr 1865535.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 listopada 2019 r., sygn. akt II AKA 171/19, Legalis nr 2274875.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 sierpnia 2017 r., sygn. akt II AKA 210/17, Legalis nr 1673981.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2012 r., sygn. akt II AKA 106/12, Legalis nr 742290.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 7 sierpnia 2013 r., sygn. akt II AKA 206/13, Lex nr 1366148.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 1959 r., sygn. akt III K 1011/58, Lex nr 168980.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1977 r., sygn. akt II KR 106/77, Legalis nr 20108.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 października 1983 r., sygn. akt IV KR 213/83, Legalis nr 23936.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1998 r., sygn. akt I PKN 90/98, Legalis nr 45222.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97, Legalis nr 43115.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2002 r., sygn. akt V KKN 125/00, Lex nr 54959.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2007 r., sygn. akt III KK 25/07, Lex nr 476244.

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 2007 r., sygn. akt V KK 96/07, Legalis nr 164535.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 2008 r., sygn. akt III CSK 284/07, Legalis nr 114967.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2008 r., sygn. akt II KK 447/07, Legalis nr 108119.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 2009 r., sygn. akt IV KK 455/08, Legalis nr 287821.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2010 r., sygn. akt III KK 409/09, Legalis nr 451577.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r., sygn. akt III CSK 94/10, Legalis nr 417545.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2012 r., sygn. akt V CSK 305/11, Legalis nr 544274.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2015 r., sygn. akt IV CSK 181/14, Legalis nr 1180601.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2018 r., sygn. akt II KK 363/17, Legalis nr 1740879.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 28 stycznia 2020 r., sygn. akt VIII Ko 83/19, Legalis nr 2292961.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego siedziba w Łodzi z dnia 3 kwietnia 2019 r., sygn. akt I SA/Łd 739/18, Legalis nr 1900143.

TOWARZYSTWO NAUKOWE ORGANIZACJI I KIEROWNICTWA

STOWARZYSZENIE WYŻSZEJ UŻYTECZNOŚCI

DOM ORGANIZATORA

ul. Czerwona Droga 8
87-100 Toruń
tel. (56) 622 38 07, (56) 622 28 98

www.tnoik.torun.pl
e-mail: sekretariat@tnoik.torun.pl

www.wydawnictwo.tnoik.torun.pl/sklep/
e-mail: wydawnictwo@tnoik.torun.pl

DZIAŁ WYDAWNICTW

Wydajemy drukiem
poradniki, podręczniki akademickie i komentarze
z zakresu prawa, ekonomii, organizacji i zarządzania

DZIAŁ EDUKACJI

Organizujemy szkolenia, seminaria,
konferencje naukowe krajowe i międzynarodowe

Chcesz wiedzieć więcej?

zapraszamy
do naszej księgarni internetowej

www.wydawnictwo.tnoik.torun.pl/sklep/